

Tytti Soini

TREENIMATKOJA KULJETUSYHTEISKUNNASSA – KILPAURHEILEVAN
LAPSEN VANHEMMUUS

Jyväskylän yliopisto

Liikuntatieteiden laitos

Liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu –
tutkielma

Syksy 2011

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO. Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta/Liikuntatieteiden laitos

SOINI, TYTTI 2011. Treenimatkoja kuljetusyhteiskunnassa – Kilpaurheilevan lapsen vanhemmuus. Liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu-tutkielma. 139 s. + 2 liitettä

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa on selvitetty vanhempien kokemuksia ja mielipiteitä lasten kilpaurheilutoiminnasta ja sen mielekkyydestä. Vanhemmat ovat tuoneet esiin tekijöitä, jotka saavat heidät osallistumaan lastensa harrastukseen, ja he ovat kertoneet, miten lasten harrastuksiin osallistuminen vaikuttaa heidän toimintaansa. Lisäksi vanhemmat ovat kuvanneet lasten kilpaurheilun jännitteistä kenttää kaikkine lapsiin kohdistuvine odotuksineen, sekä omia että lastensa vaikutusmahdollisuuksia lasten kilpaurheiluharrastuksissa.

Vaikka vanhemmilla on kaikkein keskeisin rooli lasten kilpaurheilun mahdollistajina, vanhempien roolista lasten urheilussa on käyty hyvin vähän keskustelua. Puheenvuorot, jotka ovat liittyneet kilpaurheilevien lasten vanhempiin, ovat useimmiten olleet lähinnä syyllistäviä. Aihe on mielekkään lasten kilpaurheilun toteutumisen kannalta erittäin tärkeä, ja omakohtaiset kokemukseni ovat vaikuttaneet aiheen valintaan. Tutkimus on toteutettu empiirisenä tutkimuksena ja tutkimusote on laadullinen. Tutkimusmenetelmänä on käytetty puolistrukturoitua teemahaastattelua, ja tavoitteena on ollut ilmiön mahdollisimman monipuolinen kuvaaminen. Tutkimus osoittaa, että vanhemmat vievät lapsiaan urheiluharrastusten pariin, koska lapsen tervettä kasvua ja kehitystä halutaan tukea. Lasten kilpaurheilu imaisee kuitenkin perheet hyvin voimakkaasti mukaansa, ja vanhempien motiivit alkavat helposti muovautua uudella tavalla. Lasten menestyksenkäs kilpaileminen herättää vanhemmissa voimakkaita tunteita, lajin hienouksia aletaan ymmärtää ja laji tuo mukanaan samanhenkisiä ystäviä, joiden kanssa tunteet voidaan jakaa. Nämä tekijät edistävät vanhempien sosiaalistumista lapsen lajiin, ja koska toiminta koetaan pääsääntöisesti hauskaksi ja mielekkääksi, toimintaan ollaan valmiit panostamaan paljon aikaa ja suuria summia rahaa. Suuret panostukset lisäävät lasten urheilun totisuutta ja vaarana on, että lasten urheilusta innostutaan liikaa. Lasten kilpaurheilun kentiltä on löydettävissä erilaisia vanhemmuuden tyylejä, ja ratkaisevan tärkeä merkitys vanhemmuudessa on sillä, miten vanhemmat onnistuvat säilyttämään suhteellisuudentajunsa lapsen menestyessä urheiluharrastuksessaan. Lasten kilpaurheilu näyttäytyy eettisesti varsin kyseenalaisena kenttänä, jossa eri toimijat toteuttavat häikäilemättömästi omia pyrkimyksiään. Huolestuttavaa on, että oikean ja väärän rajaa voidaan lasten kilpaurheilussa tarvittaessa venyttää. Urheiluseurojen lanseeraama ohje - kustanna, kuljeta, kannusta – ei ole riittävä ohje vanhempien taustatukena toimimiselle. Kilpaurheilu on lapselle vaativaa puuhaa, ja lapsen kulloistenkin kokemusten ja tuntemusten sensitiivinen kuunteleminen on vanhemman tärkeä tehtävä.

Lasten kilpaurheilun tulisi olla kaikkien mukana olevien toimijoiden yhteispeliä, eikä ole lasten edun mukaista sulkea vanhempia kuljettajan ja kustantajan rooliin. Vanhemmat tulisi ottaa mukaan lasten kilpaurheilusta käytävän vuoropuheluun, ja heidät tulisi huomioida lastensa parhaina asiantuntijoina. Vanhemmille tulisi olla tarjolla sellaisia keskustelufoorumeita, joissa lapsen urheilemiseen liittyviä kysymyksiä olisi mahdollista käsitellä. Avoin keskustelu aiheesta hyödyttäisi vanhempien suhteellisuudentajun säilymistä, ja lasten oikeanlainen tukeminen kilpaurheiluharrastuksessa helpottuisi.

Avainsanat: vanhemmuus, lapsi, kilpaurheilu, etiikka, vuorovaikutus

Sisältö

TIIVISTELMÄ.....	2
1 JOHDANTO.....	6
2 LAPSUUS AIKAMME YHTEISKUNNASSA.....	10
2.1 Lapsuuden toimijuus.....	11
2.1.1 Lasten toiminnan ydinelementtejä.....	12
2.1.2 Lasten pääomien (toimintaresurssien) tunnistamien.....	15
2.1.3 Sosiaalinen pääoma lapsuudessa.....	15
2.1.4 Kulttuurinen pääoma ja lapsen toiminta.....	17
2.2 Lasten ja nuorten kilpaurheilu yhteiskunnassamme.....	18
2.2.1 Urheilun käsite.....	18
2.2.2 Urheilun viehätys – leikkiä ja tavoitteellista toimintaa?.....	19
2.2.3 Urheilun tarjoama haasteellisuus ja kilpaileminen.....	22
2.3 Lasten urheilu aikuisten puheessa.....	23
3 LAPSI- JA NUORISOURHEILU SOSIALISAATION NÄKÖKULMASTA.....	26
3.1 Suomalainen liikuntakulttuuri ja urheilun organisaatiot.....	26
3.2 Sosialisatio lasten ja nuorten urheilussa.....	28
3.3 Lapsi- ja nuorisourheilun etiikka.....	30
3.4 Vanhempien rooli liikunnan kansalaistoiminnassa ja lapsen urheiluharrastuksessa.....	33
3.4.1 Urheilevan lapsen vanhemmuus ja sen haasteet.....	34
3.4.2 Autoteelinen perhekonteksti.....	36
3.4.3 Urheilun merkitys kasvattajana.....	37
4 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT.....	39
4.1. Tutkimusote.....	39
4.2. Tutkimustehtävä.....	40
4.3 Teemojen valinta.....	40
4.4 Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu.....	41
4.5 Tutkimukseen osallistuneiden perheiden kuvaus.....	43
4.6 Aineiston analysointi.....	45

4.7 Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset.....	51
5 MIKÄ SAA VANHEMMAT OSALLISTUMAAN LASTENSA KILPAURHELUHARRASTUKSIIN?.....	54
5.1 Miksi lapset on alun perin viety urheiluharrastuksen pariin?	54
5.2 Miksi vanhemmat sitoutuvat lapsensa harrastukseen?	56
5.2.1 Kilpailun elementti, runsas harjoittelu ja lapsen menestyminen	60
5.2.2 Urheilun lopettaminen.....	63
5.3 Yhteenveto	67
6 MITEN LASTEN URHEILUHARRASTUKSEEN OSALLISTUMINEN VAIKUTTAA PERHEEN ARKEEN JA VANHEMMUUTEEN?.....	69
6.1 Arki ja ajankäyttö	69
6.1.1 Vanhempien osallistuminen urheiluseuratoiminnassa	71
6.1.2 Rahallinen panostus	72
6.2 Vanhemmuus ja suhde.....	74
6.2.1 Taustatukena toimiminen	75
6.2.2 Kuuntele, kuljeta, kannusta ja kustanna	79
6.2.3 Liiallinen osallistuminen	80
6.2.4 Ohjeiden antaminen	83
6.2.5 Mihin vanhempien kiinnostus lapsen urheilussa suuntautuu?.....	85
6.3 Yhteenveto	87
7 LASTEN KILPAURHEILUUN KOHDISTUVAT ODOTUKSET JA JÄNNITTEET	89
7.1 Lapsen urheiluun liittyvät toiveet ja odotukset	89
7.1.1 Lapsen kohdistuvat vaatimukset	92
7.1.2 Menestyminen ja status	94
7.2 Lasten ja nuorten kilpaurheilun jännitteet	97
7.2.1 Eettiset periaatteet	99
7.2.2 Karsinta	101
7.3 Yhteenveto	105
8 VANHEMPIEN VAIKUTUSMAHDOLLISUUDET LASTEN KILPAURHEILUSSA	107

8.1 Vanhempien vaikutusmahdollisuudet.....	107
8.2 Lasten vaikutusmahdollisuudet	111
8.3 Minkälaista lasten urheilua vanhemmat haluaisivat edistää?	115
9 KILPAURHEILEVAN LAPSEN VANHEMMUUS – YHTEENVETO TULOKSISTA.....	119
9.1 Vanhempien osallistuminen lapsen kilpaurheiluun.....	119
9.2 Vanhemman rooli lasten kilpaurheilussa.....	121
9.3 Lasten kilpaurheiluun kohdistuvat odotukset ja jännitteet	122
9.4 Vaikutusmahdollisuudet ja lapsen osallisuus.....	123
10 POHDINTA.....	125
10.1 Lasten kilpaurheilun suuret tunteet ja suuri imu	127
10.2 Vanhemmat lasten kilpakentillä - jäitä hattuun, käsijarru kuntoon ja korvat kuuntelutaajuudelle	128
10.3 Lasten ja nuorten kilpaurheilun jännitteiset kentät.....	129
10.4 Lapsen osallisuus – kisaammeko tässä ja nyt vai tulevaisuudessa?.....	130
LÄHTEET	134
LIITTEET.....	139

1 JOHDANTO

”Tässä isänrakkaus punnitaan. Heidi kokeilee kepillä jäätä ja yrittää jättää treenejä väliin. Silloin minun pitää muistaa patistaa. Myrskyaamuina tehdyt treenit ratkaisevat. Joka tyttö vetää kivassa säässä lenkin, mutta ikävä räntäsade karkottaa harjoitushalut. Silloin tarvitaan isänrakkautta. Sillä tavalla syntyy tekijöitä.” (Nousiainen 2009, 171.)

Tekstin pätkä on poimittu Miikka Nousiaisen kirjasta Maaninkavaara. Tässä lyhyessä kuvauksessa nousee esiin urheilevaan tyttäreeseen kohdistuva isänrakkaus – tahto tehdä hyvää. Vaikka tämän fiktiivisen romaanin tarina vaikuttaa paikoin yliampuvalta, se osuu mielestäni hyvin ajankohtaiseen aiheeseen lasten ja nuorten urheilun maailmassa. Tämä tutkimus lähestyy lasten ja nuorten urheilun maailmaa vanhemmuuden näkökulmasta. Tutkimuksen aihe on saanut alkusysäyksensä omien kokemusteni ja kiinnostusteni pohjalta. Omat merkitykselliset kokemukseni urheilun parissa ovat vaikuttaneet siihen, että urheilulla on mielestäni vankka itseisarvo merkityksellisenä toimintana muiden muiden urheiluun liitettävien arvokkaiden asioiden joukossa. Kokemukseni urheilevien lasten vanhempana ovat kuitenkin herättäneet huolen nykylasten mahdollisuudesta kokea niitä hienoja ja monipuolisia kokemuksia, joita urheilu voi parhaimmillaan lapselle tarjota. Kilpaurheilevien lasten vanhempana toimiminen on osoittautunut haasteelliseksi, eikä ”taustatukena oleminen” ole ollut aina yksinkertaista.

Vaikka vanhemmat ovat urheilevan lapsen tärkein voimavara (Kokko 2010; Rautava, Laakso, Nupponen 2003) urheiluseurojen toimijat ovat kiinnostuneita vanhemmista lähinnä harrastuksen mahdollistajina – talkootyöläisinä, rahoittajina ja kuljettajina. Vanhempien ei toivota puuttuvan lasten harjoitteluun, ja hyvin vähissä ovat mahdollisuudet sellaiselle keskustelulle, jossa pohdittaisiin lasten lähtökohdista tapahtuvaa urheilua ja valmentautumista tai harjoitteluilmapiiriin liittyviä kysymyksiä. Vanhemman roolia lasten kilpaurheilussa ei ole juurikaan tutkittu, ja usein urheilevan lapsen vanhemmuutta lähestytään niiden kunnianhimoisten odotusten kautta, joita vanhempien ajatellaan asettavan lastensa kilpaurheilu-uralle.

Lasten ja nuorten urheileminen puhuttaa suurta joukkoa aikuisia, jotka toimivat enemmän tai vähemmän tiiviisti lasten kilpaurheilun parissa. Erilaisia mielipiteitä on esitetty muun muassa siitä, tuleeko kaikille lapsille tarjota tasapuoliset mahdollisuudet urheilun

harrastamiselle, vai onko kansakunnan maineen ja huippu-urheilun nimissä panostettava erityisesti siihen osaan lapsia, jotka jo varhain osoittavat selkeää urheilullista lahjakkuutta. Kannanotot ovat kovin kiihkeitäkin, ja ajoittain on vaikuttanut siltä, että maltillisen keskustelun käyminen tästä asiasta on miltei mahdotonta.

Ilmanen ja Itkonen ovat jäsentäneet lasten urheilun ympärillä käytävää puhuntaa suoritus-, terveys- ja monipuolisuuspuhunnan käsittein. Näissä puhunnoissa kuuluu aikuisten tavoitteellisuus, ja lasten ja nuorten oma ääni uhkaa hävitä. Ilmanen ja Itkosen mukaan lasten ja nuorten urheilusta puhuttaessa heidän mielipiteitään, näkemyksiään ja ajatuksiinsa oman elämänsä asiantuntijoina on ehdottomasti kuultava, ja heidän elämänsä tulisi lähestyä kokonaisvaltaisesti. (Itkonen 2010). Lapsuustutkimus tarjoaa mahdollisuuden tarkastella lasta aktiivisena toimijana, joka kommunikoi ympäristönsä kanssa tuottaen ja rakentaen sitä. Lapsi on mukana yhteiskunnallisena vaikuttajana, ja hän osallistuu ympärillään olevan toimintakulttuurin rakentumiseen. (Lehtinen 2009).

Toiminnan vaikuttamisen mahdollisuuksista puhuttaessa puhutaan samalla voimaantumisen kokemuksista. Voimaantuminen edellyttää aina yksilön aktiivista osallistumista tilanteeseen, eikä voimaantuminen ole mahdollista, jos toimijan valintoja ohjataan ulkoapäin (Lehtinen 2009). Jos vanhemmilla ei ole ollut suurtakaan vaikuttamisen mahdollisuutta lastensa urheiluharrastuksen toteutuksen suhteen, niin minkä verran lasten itsensä on mahdollista vaikuttaa omaan urheilemiseensa? Voiko lasten kilpaurheiluharrastuksella olla voimaannuttavaa vaikutusta lapseen?

Tässä tutkimuksessa lähestyn lasten kilpaurheilua liikuntasosiologian sekä lapsuustutkimuksen näkökulmasta, ja teoreettinen viitekehys nojaa keskeisesti vanhemmuuden sekä lapsuuden toimijuuden käsitteisiin. Urheilevan lapsen vanhemmuutta pohdin muun muassa autoteelisen perhekontekstin teorian kautta. Lisäksi tarkastelen tutkimuksessa urheilun merkitystä ja olemusta; miksi urheilu puhuttaa niin paljon?

Tutkimuksen aihe on ajankohtainen ja tärkeä. Urheiluseurat muodostavat Suomessa ylivoimaisesti merkittävimmän lasten ja nuorten harrasteympäristön (Lämsä 2009) ja mittava joukko suomalaisia lapsia osallistuu jossakin elämänsä vaiheessa urheiluseuratoimintaan. Aiheen merkityksellisyyttä voidaan täten perustella jo toimintaan osallistuvien lasten suurella määrällä. Liikunta onkin parantanut asemiaan vanhempien mielessä merkittävinä pidettyjen asioiden joukossa eikä sitä juurikaan enää vähätellä. Vanhemmat ovat nykypäivänä tiiviisti mukana lasten urheiluharrastuksissa, ja lapset tuodaan

seuratoiminnan piiriin entistä aikaisemmin. (Koski 2000.) Hoikkalan mukaan liikunnan kansalaistoiminnassa on ennen muuta kysymys lasten ja vanhempien suhteesta, ja siihen liittyy läheisesti ajatus lasten kasvattamisesta kunnan kansalaisiksi (Hoikkala, 1993).

Keskityn tässä tutkimuksessa tarkastelemaan lasten kilpaurheilutoimintaa yhteiskunnallisena ilmiönä. Tutkimuksen tarkoituksena on antaa puheenvuoro kilpaurheilua harrastavien lasten vanhemmille, ja tavoitteena on tuoda esiin vanhempien kokemuksia ja näkemyksiä tästä toiminnasta. Vanhempien esiin nostamia ajatuksia tarkastelen ilmiöön liittyvien teorioiden kautta. Minkälaista puhuntaa vanhemmat tuottavat, ja miksi perheet ovat valmiita hyvin suuriin panostuksiin mahdollistaakseen lapsille kilpaurheiluharrastuksen? Minkälaiseen kilpaurheilutoimintaan vanhemmat haluavat lapsensa loppujen lopuksi laittaa?

Tutkimus on toteutettu empiirisenä tutkimuksena ja tutkimusote on laadullinen. Tutkimusmenetelmänä on käytetty puolistrukturoitua teemahaastattelua. Tutkimuksen ensimmäisessä luvussa perehdyn lapsuuden toimijuuteen lapsuustutkimuksen näkökulmasta. Lapsen toimintaresursseja sekä sosiaalisia ja kulttuurisia pääomia tarkastellaan Bourdieun toimintateorian ja Colemanin sosiaalisen pääoman teorian kautta.

Tässä luvussa määrittelen myös urheilun eri käsitteitä ja tarkastelen lasten ja nuorten kilpaurheilun piirteitä yleisesti. Pyrin selvittämään, miten teoria selittää kilpailemiseen liittyviä ominaisuuksia ja urheilun itseisarvoa. Minkälaisia mahdollisuuksia urheilu voi teorian mukaan lapsille tarjota ja voiko kilpaurheilua pitää itsessään merkityksellisenä toimintana, jossa on tilaa ilolle ja leikille? Urheilemisen erilaisia ulottuvuuksia tarkastelemalla etsin selityksiä sille, miksi urheilu on niin suosittua ja miksi se puhuttaa ihmisiä niin paljon. Lisäksi tarkastelen sitä, miltä lasten ja nuorten urheilu kuulostaa aikuisten puheessa, ja minkälaisia asioita aikuiset painottavat ja pitävät tärkeinä.

Teoriaosuuden seuraavassa luvussa tarkastelen lasten kilpaurheilua sosialisatiion näkökulmasta. Tässä luvussa perehdyn pintapuolisesti suomalaisen liikuntakulttuurin sekä urheilun organisaatioiden tilaan, lasten ja nuorten kilpaurheilun eettisiin kysymyksiin, sekä kilpaurheilua harrastavan lapsen vanhemmuuden haasteisiin. Urheiluseuratoiminnan kohdistuessa kasvaviin ja kehittyviin lapsiin kasvatuskysymyksiltä ei ole mahdollista välttyä, ja niillä on keskeinen sija onnistuneessa urheiluseuratoiminnassa.

Teoriaosuuden jälkeisessä luvussa määrittelen tutkimuskysymykset ja metodologiset lähtökohdat. Tässä luvussa kuvaan tutkimuksen kulkua ja toteuttamista sekä tutkimusotetta ja käytettyä menetelmää. Tutkimuskysymysten ja metodologisten lähtökohtien jälkeen esittelen tutkimuksen tuloksia, ja lopuksi esittelen tutkimuksen yhteenvedon ja johtopäätökset.

2 LAPSUUS AIKAMME YHTEISKUNNASSA

Sosiologia tarkastelee lapsen suhdetta ympäröivään yhteiskuntaan, toimintaympäristöön tai rakenteisiin (Stenvall 2009, 11), ja sosiologisen lapsuustutkimuksen lähtökohtana on tuottaa tietoa lasten elämästä ja toiminnasta, heidän muuttuvasta yhteiskunnallisesta asemastaan ja heidän osallisuudestaan yhteiskuntansa elämään. Tietoa tarvitaan myös lapsuuden kokemisesta, lapseudesta lapsille määrittävänä asemana sekä lapsuuksien rakenteellisten ehtojen ja muutosten määrittymisestä lapsen näkökulmasta käsin. (Alanen 2001.)

Tämä tarkastelutapa ei enää rakenna näkökulmaansa yli sadan vuoden perinteen omaavan psykologis-pedagogisen lapsikäsitteksen varassa, vaan lapset ja lapsuus sijoitetaan aidosti sosiologisiin yhteyksiin (Alanen 1992, 162). Yhteiskuntaa pyritään analysoimaan lasten paikalta käsin, siitä koettuna ja elettyinä ja siksi myös lasten kokemuksiin ja heidän tiedonantoihinsa luottaen (Alanen 2001).

Modernin lapsuuden käytäntöjen kautta lapset on integroitu tiiviisti yhteiskunnan jokapäiväiseen elämään. Käytännöt eivät pelkästään kiinnitä lasta yhteiskuntaan, vaan ne määrittävät heille sosiaalisia asemia, positioita, joista käsin he ovat suorastaan pakotettuja olemaan toimijoita. Lapsuus ei siis ole yhteiskunnan erillinen saareke, vaan yhteiskunnallinen ilmiö, joka on tiukasti kiinni sen toiminnoissa, jaoissa ja rakenteissa. (Jallinoja 1993.)

Lapsuuden historia on saanut alkunsa ranskalaisen sosiaalishistorioitsija Philippe Arièsin mukaan perhelapsuutena, ja perheen historia puolestaan on alkanut lapsuuden synnyttä. Modernilla (länsimaisella) lapsuudella tarkoitetaan lapsuusiän kehitykseen ja lapsen elämysmaailmaan ja tarpeisiin tutustumista, lapsen edun erittelyä ja olojen jäsentämistä lapsiväestölle tällaisen tiedon pohjalta. (Jallinoja, 1993.) Moderni lapsuus voidaan ymmärtää myös sosiaalisen konstruktioprosessin tuloksena, joka puolestaan on osa yleisempää modernisaatioprosessia (Alanen 1992, 10).

Lapsuus on määritelty yksilön kasvun, kehityksen ja yhteiskuntaelämän oppimisen ajaksi, jolloin lapset ovat muiden kasvatuksen, suojelemisen ja kontrollin kohteina. Näille muille – vanhemmille, aikuisille, yhteiskunnalle – lapsuus määrittää vastaavat

velvollisuudet valvoa, suojella, hoitaa ja kasvattaa. Tämänkaltaiseen kasvatustapaan kuuluu lasten kasvun ja kehityksen keskeneräisyyden tunnustaminen, lasten vajavaisuuden hyväksyminen lasten edun mukaisena sekä aikuisten ja lasten välisen sukupolvisuhteen hierarkkisyyden tunnustaminen. Näin on syntynyt modernin maailman sukupolvijärjestys. (Alanen 2001.)

Lapsuutta ei kuitenkaan ole voitu pitää enää pitkään aikaa pelkkänä perhelapsuutena, sillä perhe ei ole lapsen ainoa toiminta-areena eikä perhe myöskään ole lapsen ainoa yhdysside yhteiskuntaan. Lapsi kiinnittyy näkymättömästi yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin ryhmiin muun muassa päivähoiton sekä koululaitoksen kautta. Lapset ovat aktiivinen osa tavaramarkkinoita niin vaikuttajina kuin kuluttajinakin, ja pelkästään lapsiin kohdistuva ”kasvamistoiminta” kannattelee jatkuvasti laajenevaa joukkoa aikuisia, joiden työ kohdistuu lapsiin. Lapset toimivat myös ikätovereidensa piirissä luomalla ja ylläpitämällä vertaisten kulttuureja. (Jallinoja 1993.) Ikätovereiden merkitys ja tunne ryhmään kuulumisesta korostuu etenkin lasten kasvaessa, ja ne ovat lapselle tärkeitä lähes kaikissa elämänvaiheissa (Rasku-Puttonen 2006).

2.1 Lapsuuden toimijuus

Lapsi kuvataan usein pre-sosiaalisena, sosiaalisena potentiaalina ja tulevana sosiaalisena (Alanen 1992) – urheiluharrastuksissa lupaavana urheilijana ja tulevana mestarina. Lapsuustutkimuksen kentässä lapsia kuitenkin tarkastellaan toimijoina, ja lapsi nähdään aktiivisena, tuottavana, kommunikoivana, ympäristöä ja kulttuuria rakentavana toimijana ja yhteiskunnallisena vaikuttajana. Lapsuus ymmärretään elämänvaiheena, jossa lapset ovat mukana heille suotavin mahdollisuuksin ja osallistumiskeinoin. (Lehtinen 2009.) Lapsuus ei ole yksinomaan valmistautumista yhteiskuntaelämään ja siinä toimimiseen, vaan se on jo itsessään ”elämää” ja osallisuutta yhteiskuntaelämään (Alanen 2001).

Lapsuustutkimuksessa sosiaalisen toimijan (social actor) ja lasten toimijuuden (children’s agency) käsitteet ovat oivallisia välineitä jäsenettäessä ymmärrystä lapsista toimijoina. Sosiaalisen toimijan käsite kuvaa lapsen aktiivista osallistumista arkipäivän sosiaalisessa elämässä. Lasten toimintaa toimijuuden lähtökohdista tutkittaessa huomion tulisi suuntautua etenkin lasten vaikuttamisen mahdollisuuksiin omassa toimintaympä-

ristössään sekä niihin seurauksiin, joita lasten toiminnalla on yhteiskunnan rakenteisiin ja muutosprosesseihin. (Lehtinen 2009.)

Lasten kilpaurheilussa tämä tarkoittanee vaikuttamisen mahdollisuuksia oman harrastamisensa suhteen sekä lasten toiminnan vaikutuksia urheilun organisaatioiden rakenteisiin ja prosesseihin. Stenvallin (2009) tutkimuksessa ”Sellast ihan tavallist arkee” kyselyyn vastanneista 3.-6.luokkalaisista lapsista 64 % sanoi saavansa vaikuttaa omiin harrastuksiinsa. Vaikuttamisenmahdollisuudet olivat hieman paremmat tytöillä (69%) kuin pojilla (61%). (Stenvall 2009, 71.)

Toimijuudessa toimijan mahdollisuudet ja pätevyys toimia itsenäisesti ulkoisesta ohjauksesta riippumattomana ovat keskeisellä sijalla. Toimijan suhteellinen vahvuus, asema ja strateginen suuntautuminen kentällä riippuvat toimijan pääoman määrästä ja kokemuksesta. (Sarje 2007.) Toimijan omat valinnanmahdollisuudet ja kuulluksi tuleminen ovat olennaisia, ja toiminnan seurausvaikutukset ovat keskeisiä toimijuuden tunnistamisessa (Lehtinen 2009).

”Hyvä Heidi, joko pystyy puhumaan? Pystyy, en tiedä haluanko. Kohta nautit olostasi. Otetaan vielä kevyt loppuverryttely.”... ”Ylikunto ja harjoittelutauko tulivat kuin tilauksesta. Olen harvoin ollut niin onnellinen, kuin silloin kun lääkäri kielsi juoksemisen. Luulin pääseväni harjoittelusta.” (Nousiainen 2009, 240-256.)

Maaninkavaaran Heidillä oli kyllä mahdollisuuksia vaikuttaa omaan juoksemiseensa, mutta tilanteen ohjaamana Heidi nosti isänsä toiveet omiensa edelle. Heidi ei juossut siksi, että hänellä oli sisäinen palava halu kokeilla rajojaan ja katsoa mihin asti omat resurssit riittävät. Heidi kyllä piti juoksemisesta, mutta harjoittelemaan hän ryhtyi pittääkseen isänsä hengissä.

2.1.1 Lasten toiminnan ydinelementtejä

Lehtisen mukaan Cambell (1966) on määritellyt sosiaalisen toiminnan tahdonalaiseksi ja tarkoitukselliseksi toiminnaksi, jossa on kyse tahtomisesta ja sen soveltamisesta käytäntöön (Lehtinen 2009). Lasten kilpaurheilu voidaan katsoa tällaiseksi toiminnaksi sillä edellytyksellä, että lapsella itsellään on halu olla siinä mukana.

Toiminnan muotoutumiseen vaikuttavina tekijöinä voidaan luetella toiminnan konteksti, toiminnassa ilmenevät suhteet, osallistumisen taso ja toiminnan vaikutusmahdollisuus-

det. Toiminnan kontekstilla tarkoitetaan sellaista toimintatilaa, jonka rakenteelliset ominaisuudet määrittelevät toiminnan mahdollisuuksia ja rajoja. Toiminnan konteksti nähdään siis rakenteellisena ulottuvuutena, joka koostuu niistä välittömään toimintatilanteeseen liittyvistä asioista, jotka olennaisesti luovat lapsille mahdollisuuksia tehdä valintoja, mutta toisaalta rajaavat lasten toiminnan muotoja ja mahdollisuuksia toimia. (Lehtinen 2009.) Monet toimintatilaan ja toimintakulttuuriin liittyvät rakenteelliset tekijät vaikuttavat lasten urheilutoimintaan.

Toiminnassa ilmenevillä suhteilla, relationaalisella ulottuvuudella, halutaan korostaa sitä, että sosiaalinen toiminta on aina luonteeltaan relationaalista, eli suhteissa toteutuvaa. Toiminta pitää sisällään suhteet, jotka kohdistuvat aineelliseen todellisuuteen. Tällöin on kysymys vuorovaikutuksesta materiaalisen ympäristön kanssa. Lisäksi toiminta rakentuu suhteista, joissa hyödynnetään symbolista kommunikaatiota. Merkittävä osa toiminnasta toisten ihmisten kanssa ei ole välitöntä, vaan tapahtuu esineille ja asioille annettujen merkitysten välityksellä. Kolmanneksi relationaalisuudessa on kyse suhteista, joissa esiintyy erilaista vallan käyttöä. (Lehtinen 2009.)

Toimintaan vaikuttavat myös toiminnan vaikutusmahdollisuudet sekä lasten osallistumisen taso, eli se, minkä asteista toimintaan osallistuminen on. Toimintaan osallistumisen aste ja osallisuuteen liittyvä ulottuvuus tulee esille lasten aloitteellisuudessa, toimintaan sitoutumisessa ja toimintatavoissa. (Lehtinen 2009.) Toimintaan osallistuminen on eniten positiivisia vaikutuksia tuottava sosiaalisen pääoman dimensio, ja yhteisöllä on keskeinen merkitys sosiaalisen pääoman rakentumisessa (Ellonen & Korkiamäki 2005).

Toimintaan osallistuminen voi tapahtua hyvin monella tavalla, kuten kielellisesti, non-verbaalisesti, fyysisesti, sosiaalisesti tai konkreettisena tekemisenä. Osallistuminen saattaa olla hyvin mekaanista tai passiivista, jolloin lapset ovat mukana toiminnassa ilman vaikutusvaltaa, kun taas osallisuus tarjoaa lapsille mahdollisuuden vaikuttaa. Tällöin heidän näkemyksensä voivat saada aikaan konkreettisia muutoksia toiminnassa. Mitä enemmän lasten oma suunnittelu, päätöksenteko, toiminnan organisointi ja lopputulos tulevat esille toiminnoissa, sitä osallisempaa toimintaan osallistuminen lasten kohdalla on. (Lehtinen 2009.)

Kun puhutaan toiminnan vaikuttamismahdollisuuksista, ollaan samalla tekemisissä voimaantumiseen liittyvän ulottuvuuden kanssa. Voimaantumisella tarkoitetaan vahvaa sisäistä voimantunnetta eli sitä, miten ihminen luo voimaa itselleen. Voimaantuminen

on sekä henkilökohtainen että yhteisöllinen prosessi. Saavutettavissa olevat päämäärät, kyky- ja kontekstiuskomukset, emootiot sekä näiden suhteet jäsentävät voimaantumista. (Honkanen & Suomala 2009, 10-11.)

Voimaantumisen ulottuvuus toiminnassa liittyy omien resurssien onnistuneeseen hyödyntämiseen eri toiminnoissa (Lehtinen 2009). Kun toiminnan tarjoamat haasteet sekä toimijan taidot ovat optimaalisessa suhteessa toisiinsa nähden, resurssien hyödyntäminen onnistuu parhaiten. Haasteiden ja taitojen välinen epäsuhte ei mahdollista voimaantumisen kokemuksia eikä tuota iloa. (Csikszentmihalyi 2005, 96-114.)

Omaan ja kansatoimijoiden toimimiseen sekä toiminnan sisältöön vaikuttaminen on voimaantumisen kokemukselle keskeistä. Myös optimaalisen kokemuksen mahdollistavan toiminnan tyypillinen piirre on, että toimija kokee kontrolloivansa tilannetta, tai että hän ei tunne huolta kontrollin menetyksestä (Csikszentmihalyi 2005, 96-114). Nämä ulottuvuudet tuovat esiin toiminnan vaikutuksia ja seuraamuksia. Toiminnassa voimaantuminen on rakentuva saavutus, joka tulee esille konkreettisissa ”tässä ja nyt” (arjen) tilanteissa. Kyseessä ei ole asteittain kehittyvä yksilön ominaisuus, vaan se on toiminnassa syntyvä tulos, johon liittyy jollakin tavalla aktiivista ja vaikuttavaa kapasiteettia. Voimaantuminen ei juuri ole mahdollista, jos toimijan valintoja ohjataan ulkoapäin. Yksilötasolla voimaantuminen edellyttää siis toimintaresurssien onnistuneen hyödyntämisen lisäksi aktiivista osallistumista tilanteeseen. (Lehtinen 2009.)

Voimaantuminen vaikuttaa sitoutumisprosessiin siten, että vahva voimaantuminen aiheuttaa vahvan sitoutumisen ja heikko voimaantuminen puolestaan heikon sitoutumisen. Voimaantumisella on yhteys ihmisten hyvinvointintunteeseen, ja hyvinvointi sekä osallisuus ovat puolestaan keskinäisessä yhteydessä toisiinsa. Osallisuutta voidaan pitää periaatteena, jonka mukaan henkilöllä on mahdollisuus saada tietoa ja päästä vaikuttamaan elinympäristöönsä, päätöksentekoon ja häntä itseään koskeviin asioihin. (Honkanen & Suomala 2009, 11.) Jos esimerkiksi ”hyvää tahtovat aikuiset” hoitavat kaiken lasten ja nuorten puolesta, voivat osallisuuden kokemukset jäädä syntymättä eikä suhde yhteisöön pääse kehittymään.

2.1.2 Lasten pääomien (toimintaresurssien) tunnistaminen

Lapsuuden toimijuuden tarkastelussa voidaan hyödyntää Pierre Bourdieun toimintateoriaa. Bourdieun niin kutsuttu kenttäteoria lähtee liikkeelle siitä ajatuksesta, että olisi pystyttävä ylittämään kiista toimijan ja rakenteen vastakkainasettelusta. Teorian keskeisiä käsitteitä ovat toiminnan sosiaalinen kenttä, toimijoiden habitukset sekä pääomat. Tämä lähestymistapa on haasteellinen, sillä se tarkastelee sosiaalista toimintaa samanaikaisesti sekä yksilötasolla että laajemmin sen yhteyksiä yleisemmän tason sosiaalisiin rakenteisiin ja muutosprosesseihin. (Lehtinen 2009.)

Bourdieu liittää urheilun ja liikunnan kiinteäksi osaksi yhteiskuntaa, ja hänen mukaansa myös liikuntaharrastuksissa voidaan osoittaa pääoman eri lajeja. Kalliit urheiluvälineet viestivät taloudellisesta pääomasta, sosiaalista pääomaa voidaan osoittaa kuulumalla liikunnan ”sikariportaaseen” ja kulttuurista pääomaa osoitetaan esimerkiksi eksoottisten lajien harrastamisella. (Itkonen 1991.) Pääoma liittyy Bourdieun mukaan toimintaresursseihin, joita sosiaalinen toiminta aina edellyttää. Toimintaresurssit ovat toimijoilla itsellään olevia tai heidän käyttöönsä annettuja tai tilanteessa käyttöön tulevia erilaisia voimavaroja, joita he voivat hyödyntää toimintaan osallistuessaan. (Lehtinen 2009.) Bourdieun mukaan erilaisissa yhteiskunnallisissa asemissa olevat ihmiset omaavat erilaisia toimintaresursseja, ja harrastavat siksi liikuntaakin eri tavoin (Itkonen 1991). Todennäköisesti myös erilaisissa yhteiskunnallisissa asemissa olevien vanhempien lapset valikoituvat tällöin erilaisten lajien harrastajaksi.

2.1.3 Sosiaalinen pääoma lapsuudessa

Sosiaalitieteissä sosiaalisen pääoman teoreettinen perimä on liitetty ennen kaikkea teoreetikoihin Putnam, Bourdieu sekä Coleman. Colemanille sosiaalinen pääoma määrittyy toiminnallisuutensa ja tuloksellisuutensa kautta. Sosiaalisen pääoman keskiössä ovat rakenteelliset tekijät, ja hän korostaa sellaisten tiiviiden, normeja tuottavien verkostojen merkitystä sosiaalisen pääoman muodostuksessa, joissa sekä luotetaan että kontrolloidaan toisia. (Ellonen & Korkiamäki 2005.) Bourdieu puolestaan määrittelee sosiaalisen pääoman niiden toimintaresurssien summaksi, joka yksilölle muodostuu erilaisten ystävyys-, tuttavuus- ja arvostussuhteiden seurauksena. Se rakentuu pysyvissä ja kestävässä sosiaalisissa verkostoissa ja antaa haltijalleen vaikutusvaltaa käyttäen ja hyödyntäen mui-

takin pääoman muotoja. Sosiaalisessa pääomassa on siis Bourdieun mukaan kysymys resursseista, jotka ovat riippuvaisia kuulumisesta ryhmään. (Lehtinen 2009.)

Lasten ja nuorten rooli on jäänyt kovin vähäiseksi sekä sosiaalisen pääoman käsitteellisessä keskustelussa että empiirisessä tutkimuksessa. Lasten ja nuorten sosiaalisen pääoman tutkimus ei ole kunnolla kohdannut lapsuus- ja nuorisotutkimuksen kenttää, ja se on sivuuttanut lasten ja nuorten sosiaalista pääomaa määrittäviä lapsuuden ja nuoruuden erityisiä elementtejä. Sosiologiseen lapsuustutkimukseen perustuva näkemys lasten aktiivisesta toimijuudesta nostaisi lapset ja nuoret sosiaalisenkin pääoman tutkimuksessa oman toimintansa ja yhteisöjensä aktiivisiksi tekijöiksi, käyttäjiksi, ylläpitäjiksi ja muovaajiksi. (Ellonen & Korkiamäki 2005.)

Sosiaalisen pääoman tutkimusta ja teoretisointia voidaan siis luonnehtia aikuiskeskeiseksi, ja lapset ja nuoret esiintyvät näissä keskusteluissa ainoastaan passiivisina vastaanottajina eivätkä toimijoina, jotka itse vaikuttavat sosiaalisen pääoman muodostumiseen omissa toimintaympäristöissään. Sosiaalisen pääoman käsitettä on kuitenkin pidetty arvokkaana tutkittaessa lasten ja nuorten sosiaalisia prosesseja. Useat tutkijat ovat käsitettä hyödyntäen osoittaneet mielenkiintoisia yhteyksiä lasten ja nuorten sosiaalisen ympäristön ja käyttäytymisen välillä. (Ellonen & Korkiamäki 2005.)

Lasten ja nuorten sosiaaliset suhteet tulisi nähdä sosiaalisen pääoman lähteinä mahdollisimman laajasti. Sosiaalista pääomaa luodaan normien, sosiaalisten verkostojen ja suhteiden kautta. Lapset ja nuoret muodostavat sosiaalista pääomaa sekä perheissä että perheiden ulkopuolisissa yhteisöissä, ja niillä on merkittävä vaikutus lasten ja nuorten kognitiiviseen kehitykseen. (Helve, Honkasalo, Kuusisto, Louhivuori & Kokkonen 2005.)

Sosiaalisen pääoman on todettu edistävän myös lasten koulumenestystä, mielenterveyttä, yhteisöön sitoutumista sekä ehkäisevän rikollista käyttäytymistä. Sosiaalisen pääoman merkitys korostuu lasten ja nuorten terveen sosiaalisen ja kognitiivisen kehityksen edellytyksenä useissa sosiaalisen pääoman teorioissa. Erityisesti Coleman pitää sosiaalista pääomaa paitsi lapsen terveen kehityksen myös inhimillisen pääoman kehittymisen ehtona. (Ellonen & Korkiamäki 2005.)

Perheen ja vanhempien lisäksi myös koulu, harrastuspiiri ja erityisesti ystävät muodostavat tärkeitä sosiaalisen pääoman lähteitä. Perhe, suku, koulu, asuinalue ja erilaiset toveripiirit lasten ja nuorten elinympäristönä muodostavat kokonaisuuden, jossa sosiaa-

linen pääoma lasten ja nuorten resurssina syntyy ja kasvaa. (Ellonen & Korkiamäki 2005.)

Sosiaalinen pääoma on yhteydessä inhimilliseen pääomaan, joka on yksilöllistä ja siksi vaikeasti mitattavissa. Lapset ja nuoret muodostavat inhimillistä pääomaa muun muassa koulutuksen avulla (Helve ym. 2005). Coleman katsookin, että sosiaalinen pääoma on inhimillisen pääoman edellytys. Lapsi itse vaikuttaa omalla osallisuudellaan sekä sosiaalisen pääoman olemassaoloon että sen vaikutusten saatavuuteen, määrään ja laatuun. Sosiaalinen pääoma edellyttää aina aktiivisten osapuolten vuorovaikutussuhdetta. (Ellonen & Korkiamäki 2005.)

Esimerkiksi pitkäjänteinen harjoittelu jalkapallojoukkueessa voisi tämän teorian mukaan mahdollistaa urheilevalle lapselle inhimillisen ja sosiaalisen pääoman rakentamisen. Harrastustovereiden kautta karttavat sosiaaliset taidot ja kyky tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Harrastukset voivat tarjota mahdollisuuden yksilöllisyyden suhteuttamiseksi yhteisöllisyyteen. (Aroheinä 1993.)

Erik Allardt mukaan urheilu voi luoda sellaista sosiaalista yhteisöllisyyttä, jota jokainen kansakunta tarvitsee (Allardt, 2001). Hyvä urheiluseuratoiminta kiinnittää mukanaolijat ympäröivään yhteisöön ja luo pohjan lasten sosiaalisen pääoman muodostumiselle. Urheilun katsotaan parhaillaan edistävän lasten ja nuorten henkistä hyvinvointia sekä kannustavan elinikäiseen liikkumiseen. Urheiluharrastuksen avulla voidaan edistää lasten ja nuorten tunteiden käsittelytaitoa, itsetuntoa, sosiaalisia taitoja, vastuuntunontokykyä, fyysistä terveyttä sekä monipuolisia liikkumisen taitoja. (Lasten ja nuorten urheilun eettiset linjaukset 2001).

2.1.4 Kulttuurinen pääoma ja lapsen toiminta

Kulttuurisella pääomalla on Bourdieun mukaan kolme olemassaolon muotoa, joita käyttöön ottamalla voidaan tuoda esiin toiminnallista pätevyyttä ja erottautua taitavana toimijana ryhmässä. Kulttuurinen pääoma voi olla ruumiillistunutta, jolla tarkoitetaan sisäistettyjä taitoja ja valmiuksia sekä mieltymyksiä. Kulttuurinen pääoma voi olla myös kulttuurituotteisiin esineellistynyttä tai institutionalisoitunutta eli koulutukseen, tutkimukseen ja oppiarvoihin sitoutunutta arvostusta. Esineellistyneet kulttuuriset resurssit lasten toiminnoissa ovat kiinnostavia, sillä niiden käytössä heijastuvat lapsia ympäröivän

maailman sosiokulttuuriset ilmiöt, kuten perhesuhteet, aikuisten ja lasten väliset suhteet, joukkotiedotus, kaupallinen kulttuuri ja muotimaailma. (Lehtinen 2009.)

Habitus on kulttuurisen pääoman eräs olomuoto, jota voidaan kuvata ruumiillistuneeksi, yksilön toimintaa hänestä itsestään käsin suuntaavaksi suoritustapojen järjestelmäksi. Yksilön habitus muodostuu niistä arvostuksista ja toiminnan periaatteista, jotka hän on sisäistänyt kulttuuriympäristöstään. Habitus integroi toimijan elämänhistorian aikaisemmat kokemukset ja vaikuttaa tiedostamatta hänen omakohtaisiin valintoihinsa arvojen, normien ja toiminnan periaatteiden osalta. Yksilöt kamppailevat Bourdieun mukaan habituksensa sallimissa rajoissa asemastaan kentällä sekä kentän pääomien hallinnasta. Kenttä voidaan nähdä valta-asemien välisten objektiivisten suhteiden kokonaisuutena, jossa valtaapitävät määräävät kentän kulttuurin pelisäännöt. (Sarje 2007.) Urheiluseura voidaan nähdä tällaisena kenttänä, ja lasten valmentajat kentän valtaapitävänä eliittinä.

2.2 Lasten ja nuorten kilpaurheilu yhteiskunnassamme

Liikunta ja urheilu kuuluvat tänä päivänä suomalaisten lasten suosituimpiin vapaa-ajan harrastuksiin, ja kansallisen liikuntatutkimuksen mukaan noin 92 prosenttia lapsista ja nuorista ilmoittaa harrastavansa liikuntaa. Urheiluseuroja on Suomessa arviolta 9 000, ja noin 424 000 lasta ja nuorta harrastaa niissä eri urheilulajeja. 3-18 – vuotiaiden ikäluokassa tämä tarkoittaa 43 %. Lisäksi 46 % niistä lapsista, jotka eivät urheile seuroissa ilmoittavat halustaan liittyä urheiluseuraan. Kilpailutoimintaan urheiluseuroissa urheiluvista lapsista ja nuorista osallistuu noin 70 prosenttia. (Kansallinen liikuntatutkimus 2009-2010.)

2.2.1 Urheilun käsite

Urheilu on käsite, jota on käytetty kuvaamaan kansalaisten vapaa-ajan fyysisiä ja kilpailullisia ponnisteluja. Modernin yhteiskuntakehityksen seurauksena urheilu on eriytynyt, ja sen keskeisenä tuloksena voidaan nähdä urheilun pirstoutuminen tavoitteiltaan, toimintatavoiltaan ja arvoiltaan erilaisiksi osa-alueiksi. (Itkonen 1996.) Valikoimasta löytyy ainakin huippu-urheilua, kilpaurheilua, ammattilaisurheilua, nuorisourheilua, vammaisurheilua, kuntourheilua ja veteraanieurheilua. Lisäksi ei-kilpailullisesta liikkumisesta käytetään käsitettä liikunta, mikä onkin muodostunut kansalaisten terveyden ja kun-

non kannalta tärkeäksi osa-alueeksi. Liikuntaa voidaan pitää käsitteenä, joka kattaa kaiken fyysisen toiminnan, myös urheilun. (Lämsä 2009.)

Heinilä haluaa kuitenkin erottaa liikunnan ja urheilun selkeästi toisistaan erillisiksi toimintamuodoiksi. Käsitteiden kehitys on lähtenyt liikkeelle urheilusta, joka on ymmärretty lähinnä kilpaurheiluksi. Tämän jälkeen on tullut käyttöön liikunnan käsite, jossa kuntoliikunta on keskeistä, vaikka kilpaurheilukin siihen sisältyy. (Heinilä 2010.)

Urheilulla voidaan tarkoittaa joko harrastuksenomaista kilpaurheilua tai ammattimaista huippu-urheilua. Urheilulle on ominaista fyysisen suorituskyvyn ja taidon vertailu sekä pyrkimys parantaa lajissa mitattavaa suorituskykyä ja taitoa. Myös tarkoin säännöillä normitetut kilpailutapahtumat liittyvät urheiluun. Valmentajan ohjauksessa tapahtuva pitkäaikainen harjoittelu, urheilijan voimakas sitoutuminen, strategiat ja taktikat kilpailutilanteessa sekä kilpailuun liittyvä palkitsemisjärjestelmä ovat kiinteä osa urheilua. Urheilulla on kulttuurisesti hyväksytyt ja tuetut muodot, joita erilaiset kilpailu-, koulu- ja valmennusrakenteet tukevat. (Lämsä 2009.)

Systemaattinen valmentautuminen ja pyrkimys menestykseen erottavat kilpailullisen harjoitustavan kuntoilusta (Heinilä 2010). Urheiluun liittyvällä harjoittelulla tarkoitetaan kokemuksen ja/tai tieteeseen perustuvien periaatteiden mukaan ohjattua prosessia, joka suunnitelmallisesti ja systemaattisen harjoittelun avulla tähtää urheilijoiden kehittymiseen jossakin tietyssä urheilulajissa. Lasten ja nuorten urheilulla tarkoitetaan yleensä alle 19-vuotiaiden kilpailullista liikuntaa, jolla voi olla erilaisia tavoitteita. Tavoitteena voi olla lasten ja nuorten fyysisen ja psyykkisen kehityksen tukeminen, yhteiskunnan jäseneksi kasvattaminen tai kilpa- ja huippu-urheilu-uran tavoittelemine. (Lämsä 2009.)

2.2.2 Urheilun viehäytys – leikkiä ja tavoitteellista toimintaa?

Tuhansissa perheissä, kuten omassani, lapset lähtevät säännöllisesti omien harrastustensa pariin. Urheilun maailma tuo heidän ulottuvilleen monenlaiset tunteet onnistumisineen ja epäonnistumisineen, riemuineen ja suruineen. Iloa, mielihyvää, jännitystä, vapaudentunnetta sekä monia muita syviä tunteita voidaankin pitää leikin ja hyvin toteutetun urheilun ytimenä. Harrastuksensa kautta lapsi kohtaa valmentajansa ja ohjaajansa, kaverinsa ja muut seuratoimijat, jotka ovat luomassa sitä tunneilmastoa, jossa lapsi kas-

vaa ja kehittyy. Onko meillä aikuisina minkäänlaisia mahdollisuuksia ymmärtää tai saavuttaa lasten urheilun peruslähtökohtia, joiden vuoksi urheileminen on lapsille niin merkityksellistä? Kysymys ei ole vallasta ja menestyksestä, rahasta ja julkisuudesta, isänmaasta eikä urheiluseurasta. Lapsen elämänvoima suuntautuu urheiluun, koska jokin siinä on heitä kiinnostavaa. (Puhakainen 2001, 8-20.)

Lasten ja nuorten suhdetta liikuntaan tarkastellaan julkisuudessa etenkin terveyden edistämisen näkökulmasta. Erityistä huolta on kannettu niistä nuorista, joiden on katsottu liikkuvan terveytensä kannalta liian vähän. Kun liikuntakeskustelua käydään kansanterveydellisistä lähtökohdista käsin, unohdetaan helposti, miten moninainen merkitys liikunnalla on lasten nuorten elämismaailmassa. (Järvinen 2005, 1.)

Lasten ja nuorten tärkeimpinä liikunnan harrastamisen muotoina voidaan pitää leikkiä, koululiikuntaa, harrasteliikuntaa ja kilpaurheilua (Lämsä 2009). Leikit ja pelit ovat perinteisesti olleet se symbolimaailma, jossa lapset ovat voineet rauhassa harjoitella sosiaalisia taitoja sekä oma-aloitteellista aktiivisuutta. Ne ovat saattaneet toiminnan avulla erilaiset ihmiset vuorovaikutukseen keskenään, ja ne ovat saaneet aikaan tilanteita, jotka on yhdessä ratkaistava. Lasten leikeissä ja peleissä syntyy ristiriitoja, onnistumisia ja pettymyksiä. Epäonnistuminen leikin maailmassa ei kuitenkaan ole katastrofi, vaan pikemminkin se voi olla hyödyllinen kokemus ennen aikuisuuteen siirtymistä. (Laakso 1994.)

Huizinga korostaa, että liikunta voidaan nähdä monilta osin myös eräänlaisena elämyksiä tarjoavana leikkinä. Leikki on iloa ja jännitystä tuottavaa ja tavallisesta arkielämästä eroavaa itseisarvoista toimintaa. (Huizinga 1984.) Toimintaa, joka on itsessään riittävää, jota ei tehdä jonkin tulevan hyödyn odotuksesta vaan siksi, että se on palkkio sinänsä, kuvataan termillä ”autoteelinen”. Käsite tulee kreikan kielen sanoista auto, jolla tarkoitetaan itseä, sekä telos, joka tarkoittaa päämäärää. Eksoteelisella tarkoitetaan puolestaan toimintaa, jota tehdään puhtaasti ulkoisista syistä. (Csikszentmihalyi 2005, 96.)

Urheiluun liittyvä leikkimieli perustuu kokemuksellisuuteen eikä sitä voi selittää pelkästään järjellä. Leikki on aina yksilöllinen kokemus, ja se on tärkeä tarve lapselle ja nuorelle. Leikkimällä ja liikkumalla lapsi tutkii ja hahmottaa omaa kehoaan, kykyjään sekä ympäröivää maailmaa ja kerää niistä monipuolisia kokemuksia. Lapsen ja nuoren urheilusta kertyviä kokemuksia voidaan pitää jo sinällään riittävänä perusteena urheilun harrastamiselle. (Lasten ja nuorten eettiset linjaukset 2001.)

Csikszentmihalyi puolestaan selittää urheilun merkityksellisyyttä sillä, että urheilun parissa on mahdollisuus saavuttaa mielentila, jossa tietoisuus on sopusointuisessa järjestyksessä, ja ihminen haluaa tehdä sitä mitä tekee, asian itsensä tähden. Tällaisesta optimaalisesta kokemuksesta tiedetään, että parhaat hetket tapahtuvat silloin, kun ihmisen sielu ja ruumis venyy äärimmilleen hänen yrittäessään omasta vapaasta tahdosta suorittaa jotakin vaikeaa ja arvokasta. (Csikszentmihalyi 2005, 18-22.)

Tulee kuitenkin muistaa, että erityisesti kilpaurheiluun liittyy usein läheisesti sisäänrakennettuna ajatus tavoitteellisuudesta, eli toisin sanoen oletus siitä, että toiminnan kautta pyritään parempaan toimintaan – parempiin suorituksiin tai menestykseen (Koski 2005). Leikin ollessa itseisarvoista toimintaa siinä ei tavoitella välttämättä tiettyä tulosta kuten urheilussa vaan leikkiminen itsessään tuottaa tyydytystä. Vaikka voittoihin ja suorituksiin tähtäävien pelien ja kilpailujen katsottaisiin syntyneen leikistä, leikin itseisarvoisuus ja urheiluun kuuluvat tavoitteet erottavat nämä toiminnot Itkosen mukaan toisistaan. (Itkonen 1991.)

Tavoitteelliset, palautetta tarjoavat toiminnot, jotka antavat mahdollisuuden kontrolloida tilannetta synnyttävät kuitenkin Csikszentmihalyin mukaan tunteen siitä kun kaikki sujuu. Tällaista kokemusta kutsutaan flow-kokemukseksi. Niissä vallitsevat säännöt, jotka edellyttävät taitojen oppimista. (Csikszentmihalyi 2005, 96-114.) Urheiluharrastus voi parhaillaan mahdollistaa lapselle juuri tällaisia kokemuksia.

Kaikki urheilu on puhtaimmillaan sitä, että yritetään ylittää ruumiin suorituskyvyn rajat. Citius, Altius, Fortius – nopeammin, korkeammalle, voimakkaimmin – on Csikszentmihalyin mukaan hyvä mutta riittämätön yhteenveto siitä, kuinka ihmisruumis voi kokea optimaalisen kokemuksen - flown. Se pitää sisällään kaikkien urheilulajien perustan – pyrkimyksen tehdä jokin asia paremmin kuin milloinkaan aikaisemmin. (Csikszentmihalyi 2005, 146.) Puhakainen muistuttaa kuitenkin, että näihin kolmeen sanaan piiloutuu myös riski, jonka suhteen vanhempien tulisi olla kriittisiä ja valmiita puuttumaan, mikäli lapsen etu sitä vaatii. Nopeammin, korkeammalle, voimakkaimmin ei pitäisi koskaan pyrkiä millä keinoilla tahansa. (Puhakainen 2001, 8-20.)

Heinilä näkee, että leikin avulla voidaan kylvää pysyvän liikuntaharrastuksen ja leikki-mielisyyden siemenet. Hän pitää leikin tutkimusta ja leikkikulttuurin kehittämishankkeita ajankohtaisina kysymyksinä liikuntakulttuurin kehittämisagendassa. (Heinilä 2010.)

2.2.3 Urheilun tarjoama haasteellisuus ja kilpaileminen

Kilpailutilanteeseen hakeutuminen on yksi tapa nostaa toiminnan haasteellisuutta, ja pelien ja urheilulajien viehätysvoiman takaa voidaan löytää juuri näitä tekijöitä. Ranskalaisen psykologi-antropologi Roger Caillosin mukaan urheilun mielihyvää tuottavasta toiminnan muodosta voidaan käyttää käsitettä agon. Agonilla tarkoitetaan sellaisia pelejä, joiden keskeinen olemus on kilpailu. Agonin piiriin kuuluvissa peleissä urheilijan täytyy venyttää taitojaan kohdatessaan vastustajansa esittämän taidollisen haasteen. Jos vastustajan lyömisestä tulee kuitenkin oman suorituksen parantamista tärkeämpi tavoite, urheilemisesta katoaa usein ilo. Kilpailu tuottaa iloa vain niin kauan, kun se tähtää oman taidon kehittämiseen. Silloin kun kilpailemisesta tulee itsetarkoitus, se lakkaa olemasta hauskaa. (Csikszentmihalyi 2005, 84-115.)

Ainakin huippu-urheilusta on tullut Itkosen mukaan niin vakavaa puuhaa, että siihen ei enää mahdu leikinomaisia piirteitä. Leikinomainen suhtautuminen saatetaan tulkita yritykseksi häväistä vakavaa urheilua. (Itkonen 1991.) Agonaalisessa kilpaleikissä jännitys, epätietoisuus onnistumisesta ja epävarmuus saavuttavat huippunsa, ja Huizinga sanookin, että voitosta kilpaillaan niin intohimoisesti, että leikin kevyt lennokkuus uhkaa kadota (Huizinga 1984, 61).

Leikkimielen katoaminen on tänä päivänä lasten ja nuorten urheilun vakava uhkakuva, sillä ammattilaisurheilun mallia siirretään mielellään entistä nuorempien lasten harjoittelukäytäntöihin. Urheilun kilpakentillä kukaan ei enää halua olla amatööri, ja tämä on mielestäni suuri menetys. Sanan amatööri latinalainen vastine on verbi ”amare”, rakastaa. Amatööri on siis ihminen, joka rakastaa sitä, mitä on tekemässä. (Csikszentmihalyi 2005, 205-206.)

Eräs kilpailemiseen liittyvä merkittävä Huizingan tekemä huomio on se, että urheilukilpailua on lopulta sanottava jossakin määrin tarkoituksettomaksi. Kilpailulla on siis tarkoitus itsessään, mutta sen lopputulos ei vaikuta kilpailijoiden välttämättömään elinprosessiin. Toiminnan määrätietoisuus ei siis suuntaudu siihen, mikä tulee jälkeenpäin.

Leikin tulos on siis Huizingan mukaan jossain määrin epäolennainen. (Huizinga 1984, 62). Ihmisen olemassaolo (eksistenssi, existence) ja oleminen (subsistenssi, subsistence) eivät kumpikaan ole riippuvaisia urheilullisiin aktiviteetteihin osallistumisesta. Tämä erottaa urheilun työnteosta. (Boxill 2003.)

Kilpailemiseen liittyy läheisesti myös voittamisen käsite. Huizingan mukaan voittamisen käsite on kiinteässä yhteydessä myös leikkiin, ja se merkitsee leikin päättyessä yli-voimaiseksi osoittautumista. Leikin voittamisen myötä voitetaan jotakin enemmän kuin pelkkä leikki. Voittamisen myötä saavutetaan arvonantoa ja kunniaa. (Huizinga 1984, 63.) Voiko arvonannon ja kunnian saavuttamisen mahdollisuus olla osasy siihen, että vanhemmat vievät lapsiaan tänä päivänä niin hanakasti kilpaurheilun pariin.

2.3 Lasten urheilu aikuisten puheessa

Lähes kaikilla aikuisilla on mielipide lasten ja nuorten urheilusta. Itkonen muistuttaa, että lapsiurheilu on useiden eri toimijoiden aikaansaannosta, eikä sitä tulisi tarkastella irrallaan lasten muista tekemisistä. Itkonen on yhdessä Ilmasen kanssa jäsentänyt sitä puhetta, mitä aikuiset lasten urheilusta käyvät. Heidän mukaansa lasten urheilemisen ympärillä käytävää aikuisten keskustelua voidaan jaotella seuraavasti:

Suorituspuhunta. Suorituspuhunta on perinteisen urheiluseuratoiminnan ja huippu-urheiluväen käyttämää puhuntaa, ja sen keskiössä on urheilussa menestyminen. Se painottaa lasten ja nuorten luonnollista kilpailemiskiintoa sekä yksilöiden erilaista kykyrakennetta. Siihen kuuluu varhainen lajierikoistuminen sekä urheilijoiden jakaminen tasoryhmiin. Urheilusta voi tulla lapselle jo varhain ”työtä”, ja sen riskinä on urheilijan loppuun palaminen.

Terveyspuhunta. Terveyspuhuntaa käyttävät erityisesti terveyskasvattajat, ja he painottavat urheilun terveyttä edistäviä vaikutuksia. Ruumiillisuutta mitataan ja arvostetaan, ja nuorta urheilijaa kasvatetaan terveysvastuuseen. Kehittyvien nuorten työkyvystä sekä kansakunnan kilpailukyvystä kannetaan huolta. Puhe kohdistuu yksilöön ja sen vaarana on syyllistäminen ja syyllistyminen. Tämän puhunnan vaarana on kaventaa urheilun olemusta ja se unohtaa urheilun itseisarvon.

Monipuolisuuspuhunta. Liikuntakasvattajat kannattavat monipuolisuuspuhuntaa, ja he näkevät liikkumisen ja urheilun itsessään arvokkaana, autoteelisenä toimintana. Leikki, ilo ja nautinto ovat tavoitteena ja tärkeää on, että urheileva lapsi ja nuori saa kokemuksia urheilusta. Taustalla vaikuttaa holistinen ihmiskäsitys, ja liikkuminen ja urheilu ovat kytköksessä nuorisokulttuureihin. Pulmana tässä puhunnassa on se, että se ei siirry ur-

heilevien lasten ja nuorten arkeen. Vaarana on arvojen ja todellisuuden ristiriita. (Itkonen 2010.)

Ilmasen ja Itkosen mukaan nämä puhunnat tuovat esiin aikuisen tavoitteellisuutta ja unohtavat lasten ja nuorten oman äänen. Puhunnat ovat ristiriitaisia ja keskenään kilpailuvia, ja erityisesti suoritus- ja monipuolisuuspuhunta ovat olleet ”tukkanuottasilla”. Lasten ja nuorten urheilutoimintaa ei voida tarkastella saatikka järjestää ainoastaan yhteen puhuntaan sitoutuen, vaan tarvitaan välttämättä näiden puhuntojen välistä keskustelua ja vuoropuhelua. Lasten ja nuorten elämän kokonaisvaltainen ymmärtäminen on välttämätöntä, ja heidän mielipiteitään, näkemyksiään ja ajatuksiaan oman elämänsä asiantuntijoina on ehdottomasti kuultava. (Itkonen 2010.)

Kirsi Hämäläinen on haastatellut väitöskirjatutkimuksessaan nuoria urheilijoita ja selvittänyt urheilijoiden omia näkemyksiä urheilun erilaisista ihanteista. Hämäläinen poimii nuorten kertomuksista viisi erilaista ihannetta, jotka ilmentävät urheilun olemusta. Nuoret urheilijat ovat tuoneet esiin työn, menestyksen, virtuositeetin, hauskuuden ja huolenpidon ihanteita. Työn ihanne korostaa kovan harjoittelun merkitystä, ja siinä harjoittelusta tulee tavoitteita tärkeämpää. (Hämäläinen 2008.) Tässä eetoksessa näkyy yhtäläisyyksiä protestanttisen etiikan ajattelutavan kanssa.

Menestyksen ihanteessa pärjäämisestä tulee pakko, ja häviäminen on häpeällistä. Menestyksen ihanne edustaa selkeimmin Itkosen ja Ilmasen esittämää suorituspuhuntaa, jonka keskiössä on urheilussa menestyminen. Urheilemisessä korostuvat eksoteeliset piirteet, jolloin ulkoiset asiat muodostuvat tärkeämmäksi kuin urheileminen sinänsä.

Virtuositeetilla puolestaan ymmärretään sellaista erinomaista ja korkeatasoista taitoa, jota muilla ei ole. Urheilijalla voi olla tavoitteena hämmästyttää muita harvinaisella ja ilmiömäisellä taidolla. (Hämäläinen 2008.) Tämän ihanteen luonteesta voidaan löytää yhteneväisyyttä pääomateorioiden toimintaresurssien sekä kulttuurisen pääoman käsitteen kanssa. Tosi-tv:n Talent-kilpailuissa voisi hyvinkin olla yhteneväisyyttä virtuositeetin kanssa.

Hauskuuden ihanteessa keskiössä ovat ystävät ja kaikenlainen tekeminen urheilun parissa. Kilpailu nähdään sosiaalisena tapahtumana ja treeneissä käydään ensisijaisesti siksi, koska se on kivaa. Tämän ihanteen voidaan nähdä edustavan niin sanottua uuden nuori-

son eetosta, johon voidaan lukea kuuluvaksi muun muassa parkour, lumilautailu, sekä skeittaus.

Huolenpidon ihanteeseen kuuluvat ennen kaikkea lämpimät ihmissuhteet. Urheilijalla on tunne, että hänestä välitetään ja häntä arvostetaan. Urheilija on urheilusuoritusta tärkeämpi ja sosiaalisten suhteiden merkitys korostuu. (Hämäläinen 2008.) Turvallista ja hyväksyvää ilmapiiriä voidaan pitää lapsilähtöisen urheilun elinehtona, mutta yhteneväisyyksiä voidaan löytää myös sosiaalisen pääoman teoriaan liittyen, jolloin erityisesti toimijoiden välinen luottamus korostuu.

Lapsiurheilun parissa toimivien aikuisten ja päättäjien olisi tärkeää tunnistaa erilaiset puhunnat ja urheilun mahdollisuudet. Mahdollisimman moni lapsi voitaisiin saada liikumaan ja urheilemaan paikalliset olosuhteet huomioimalla ja yhteisiä kasvattajien vastuullisuusverkostoja rakentamalla. (Itkonen 2010.)

3 LAPSI- JA NUORISOURHEILU SOSIALISAATION NÄKÖKULMASTA

Urheilu ja liikunta on määritelty liikuntakulttuurin toimijoiden toimesta jopa maamme suurimmaksi kansanliikkeeksi. Perusteluina on pidetty seuratoimintaan osallistuvien tai liikuntaa harrastavien kansalaisten suurta määrää. (Itkonen 1996, 32.) Liikunta on läsnä monin eri tavoin eri-ikäisten suomalaisten elämässä. Kuntoilulla, penkkiurheilulla ja liikunnan järjestötoimintaan osallistumisella on tärkeä rooli suomalaisten vapaa-ajan vieton jäsentymisessä. Urheilutapahtumat tähtineen kiinnostavat suurta yleisöä sekä mediaa, ja liikunta ja urheilu ovat enenevässä määrin liiketoimintaa. Tämän lisäksi liikunnan ympärille on rakentunut merkittävä sosiaalis- ja kasvatusjärjestelmä. (Järvinen 2005, 1.)

3.1 Suomalainen liikuntakulttuuri ja urheilun organisaatiot

Kulttuurin käsite on monimutkainen ja se voidaan määritellä monesta eri näkökulmasta käsin. Itkonen tuo esiin kulttuurin neljä erilaista kategoriaa, joista ensimmäisessä ja laajimmassa kategoriassa kulttuurilla tarkoitetaan kaikkia ihmisen tekemiä asioita ja aikaansaannoksia. Toiseksi sillä voidaan tarkoittaa merkitysten järjestelmää, jolloin kulttuuri liittyy ihmisten viestintään. Edellisiä rajatumpana kulttuurin määritelmänä voidaan pitää ihmisten arvojärjestelmää, jossa ihmiset määrittävät oikean ja väärän. Lisäksi kulttuuri voidaan liittää tieteelliseen ja taiteelliseen toimintaan, jolloin se merkitsee ihmisen korkeita ja vaativia henkisiä saavutuksia. (Itkonen 1996, 190.)

Suomalaisen liikuntakulttuurin Lämsä määrittelee suomalaisesta liikunnasta ja urheilusta muodostuvaksi kokonaiskuvaksi, johon sisältyvät sekä kansalaisten liikuntaaktiivisuuden erilaiset muodot että yhteiskunnan eri osa-alueiden toimenpiteet liikuntakulttuurin kehittämiseksi. Yhteiskunnan eri osa-alueita ovat valtio, kunnat, järjestöt ja yritykset. Liikuntakulttuuriin liittyvät myös ne merkitykset, joita eri toimijat urheilulle ja liikunnalle eri aikakautena asettavat. Merkitykset auttavat ihmisiä jäsentämään ympäröivää maailmaa ja kommunikoimaan keskenään. Niiden avulla voidaan myös perustella liikunnan ja urheilun tärkeyttä suomalaisessa yhteiskunnassa. (Lämsä 2009.)

Itkonen on nostanut esiin erään tärkeän liikuntakulttuuriin liittyvän huomion. Hän muistuttaa, että yhden liikkeen ajatuksesta luopuminen pakottaisi tarkastelemaan urheilua ja liikuntaa nykyistä analyttisemmin. Kun yhtä ainoata liikuntaa ja urheilua ei olisi, koko liikunnan kenttä näyttäytyisi rosoisena, kilpailevina järjestöinä ja liittoina, organisaatioiden keskinäisinä ja sisäisinä kamppailuina. Resurssien kaventuessa sekä tulkintojen lisääntyessä esiin nousee yhä useammanlaisia ja kilpaileviakin liikunnan yhteiskunnallisia perusteluja. (Itkonen 1996, 32-33.)

Lasten ja nuorten urheilun organisoimisessa voidaan käyttää monia eri tapoja. Yhteiskunta määrittelee liikunnan ja urheilun toiminnan raamit, eri tahojen roolit ja vastuut. Suomessa liikuntalaki (1998) määrittää urheilun työjaosta. Yleisten liikuntaedellytysten luominen kuuluu lain mukaan valtiolle ja kunnille, kun liikunnan järjestämisestä vastaavat puolestaan pääasiassa liikuntajärjestöt. (Lämsä 2009.) Heikkala & Koski määrittelevät järjestön Siisiäistä lainaten (1996) ihmisten yhteenliittymäksi, joka toteuttaa tiettyä yhteistä tavoitetta, arvoa tai intressiä. Yhdistyksissä ja järjestöissä työskenteleviä ihmisiä yhdistää jokin aatteellinen tai henkinen intressi. Tämä yhteinen mielenkiinnonkohde jäsentää ja ohjaa yhdistyksen toimintaa yhteiseen muotoon ja suuntaan. Yhdistysten jäseniä yhdistää siis joukko yhteisiä merkityksiä. (Heikkala & Koski 2000.)

Urheiluseuralla tarkoitetaan vapaaehtoisesti järjestäytyneitä sosiaalista yhteistyömuotoa, jolla on jokin liikuntaan ja urheiluun liittyvä tavoite (Lämsä 2009). Liikuntakulttuurin perusyksikkönä pidetty yhdistystoiminta tavoittaa tavalla tai toisella noin puolet kansalaisista. Kun liikuntaseurojen nykyiseen jäsenmäärään lisätään ne ihmiset, jotka ovat joskus olleet urheiluseuran jäseninä sekä esimerkiksi perhekytkentöjen kautta seuratoimintaan osallistuvat ei-jäsenet, voidaan sanoa, että noin joka toisella suomalaisella on omakohtainen kosketus seuratoimintaan. (Koski 1994, 28.)

Urheiluseurat muodostavat siis Suomessa ylivoimaisesti merkittävimmän lasten ja nuorten urheilun harrastusympäristön, ja suomalaisen urheilujärjestelmän tunnusmerkkinä voidaan pitää varsin vahvaa seuratoimintaa. Uusien kilpa- ja huippu-urheilijoiden tuottaminen on lähes täysin urheiluseurojen ja näiden kattojärjestöjen varassa. Urheilu ja liikunta on yleensä nähty hyvänä sosialisaation muotona, ja siitä voidaan löytää samoja muotoja kuin esimerkiksi sotilaiden kouluttamisesta. Auktoriteetin totteleminen, kurinalaisuus, toisten pitäminen vastustajana sekä fyysisen kunnon ihannointi ovat molemmille yhteisiä piirteitä. (Eskola 1995.)

Instituutioita voidaan tarkastella funktionaalista näkökulmasta niiden yhteiskunnallisen merkityksen kautta, jolloin niillä tarkoitetaan tiettyä yhteiskunnallista tehtävää toteuttavaa ilmiötä tai konstruktia (Alasuutari 2009). Liikuntakulttuurissa seuratoimintaa onkin perinteisesti perusteltu niillä merkityksillä, joita urheilulla on lasten ja nuorten yksilöllisessä ja yhteisöllisessä kasvussa ja kasvatuksessa (Heikkala & Koski 2000). Yhteiskunnan instituutiot, kuten harrastusten ympärille muodostuneet instituutiot, eivät ole ainoastaan lapsen vaikuttavia tekijöitä, vaan ne tuottavat lapsuuden, sen ehdot ja mahdollisuudet tietynlaisiksi. Korostettaessa urheiluseuraan kuulumisen arvokasta ja merkityksellistä kokemusta nuorelle urheilijalle urheiluseuratoiminnassa olisi ajoittain tärkeää pysähtyä miettimään, miten tämä kasvatusinstituutio toiminnallaan tuottaa lapsen subjektisuutta. (Alasuutari 2009.)

3.2 Sosialisatio lasten ja nuorten urheilussa

Sosialisatio voidaan ymmärtää jäsentymisenä yhteiskuntaan tai yksilön kehittymisenä yhteiskuntaan sopeutuvaksi yksilöksi. Sosialisatio voidaan myös määritellä prosessiksi, jonka kautta yksilö muuntuu tietyn tyyppisiä tavoitteita ja kykyjä omaavaksi persoonaksi. Sosialisatio tapahtuu erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, joita muun muassa leikki, urheilu tai koulutus voi tarjota. (Eskola 1995.)

Emile Durkheimin kehittälemän sosialisatioajatuksen mukaan yhteiskunta on olemassa jo ennen kuin jäsenet siihen syntyvät. Tässä mallissa yhteiskunnan ”ulkoinen puoli” muokkaa ja rajoittaa jäsentensä kehitysprosesseja. Sosialisatiota on se, mitä tapahtuu, kun yhteiskunta ja siihen syntyneet noviisit kohtaavat. Noviisit sisäistävät ulkopuolisesa yhteiskunnassa vallitsevan normiston, ja yhteiskunta muuttaa yksilön sisään. (Alanen 2001.)

Myös lasten kilpaurheilua voidaan tutkia sosialisatioprosessin kautta. Eskola hyödyntää sosialisatian tutkimisessa kolmea erilaista ulottuvuutta, jotka ovat molemminpuolisuuden korostaminen, kognitiivisen osa-alueen huomioiminen sekä ekologinen näkökulma. Molemminpuolisuuden korostaminen tarkoittaa sitä, että sosialisatioprosessia tarkasteltaessa tulee esimerkiksi huomioida, että lapsen urheileminen vaikuttaa myös hänen vanhempiansa. Sosialisatioprosessin kognitiivinen puoli korostaa sitä, että esimerkiksi vanhemmat ja lapset voivat sopia omaksumisen arvoisista tavoitteista, elämäntavoista ja muista vastaavista asioista keskenään. Ekologinen näkökulma puolestaan

huomioi kaikki toiminnassa mukana olevat osapuolet eikä tyydy tarkastelemaan ainoastaan lapsen ja vanhempien suhdetta vaan mukaan tarkasteluun otetaan myös esimerkiksi valmentajat. (Eskola 1995.)

Liikunnan avulla voidaan kehittää nuorten valmiuksia yhteisöjäsenyyteen. Keskeisinä vaikuttajina tässä kehityksessä ovat Heinilän mukaan kodit, koulut, vertaisryhmät, yhdistykset, merkitykselliset ihmiset, leikkimielisyys sekä uusimpana tulokkaana nykypäivän media. (Heinilä 2010.) Urheilun sosialisatiojärjestelmän ensisijaisena tavoitteenä näyttäisi kuitenkin Eskolan mukaan olevan lasten sosiaalistaminen menestyviksi huippu-urheilijoiksi, joilla kaikilla on yhteisenä tavoitteena MM-mitali tai olympiakisat. Eskolan mukaan järjestelmä ei tunne muita vaihtoehtoa, vaan kaikki yrittävät huipulle. Kun yksi sinne selviää, matkalle jääneistä ei ole niin väliä. (Eskola 1995.) Kilpailussa on aina harvoja voittajia, mutta monia häviäjiä, muistuttaa myös Heinilä (Heinilä 2010).

Urheilua harrastetaan kuitenkin monista eri syistä, ja muun muassa Heinilä suosittaa tavoitteeksi moniarvoisempaa liikuntakulttuuria, jossa liikunta kuuluu kaikille (Heinilä 2010). Joku urheilee ehkä siksi, että kaveritkin tekevät niin ja toinen siksi, että haluaa oppia uusia asioita. Urheilun kautta on mahdollista oppia hyödyllisiä asioita kuten keskittymistä, pitkäjänteisyyttä, pyrkimistä tavoitteeseen, kilpailemista, rentoutta, lihashuoltoa, jokapäiväistä liikuntaa, vammojen ensiapua ja lukemattomia muita elämässä tärkeitä taitoja ja yleissivistäviä asioita kuten erilaiset ihmissuhdetaidot. Urheilujärjestelmämme viralliset tavoitteet ovat kuitenkin toiset. (Eskola 1995.)

Jos urheilujärjestelmämme halutuimmat tavoitteet liittyvät huippu-urheilumenestykseen, pelkkä urheilun roolin sisäistäminen, ja sen mukaan eläminen ei riitä. Kysymys urheilun sosialisatian suunnasta ja tarkoituksenmukaisuudesta muodostuu tällöin erittäin mielenkiintoiseksi. Jos vain harvoilla on mahdollisuuksia huipulle, miksi kaikkia sosiaalistetaan huippu-urheilijan rooliin? (Eskola 1995.)

Liikuntakasvatuksen professori Lauri Laakso on kritisoinut tilannetta, jossa yksi ja sama organisaatio huolehtii sekä huippu-urheilusta että nuorisourheilusta. Hänen mukaansa huippu-urheilun järjestelmä on kilpailun, erottelun, karsinnan ja pois pudottamisen järjestelmä, ja se ei mitenkään sovellu liikuntakasvatukseen. Jos nuorisourheilun halutaan edistävän liikuntakasvatusta, sille tulisi Laakson mukaan luoda täysin erillinen järjestelmä. (Laakso, 1994.) Liikuntakulttuurimme kestävän kehityksen arvopyramidin terävimpänä kärkenä tulisi Heinilän mukaan olla lasten leikkikulttuuri ja nuorten liikunta-

kasvatus, jotka luovat perustan sekä koko kansan hyvinvointia tukevalle kunto- ja terveysliikunnalle että nuorten pätemisen tarvetta tyydyttävälle kilpaurheilulle (Heinilä 2010).

3.3 Lapsi- ja nuorisourheilun etiikka

Etiikan teorioiden päämääränä on perinteisesti ollut ihmisten opastaminen toimimaan hyvin tai oikein – ohjata onnelliseen elämään. Käsitteitä etiikka ja moraali ei aina eroteta toisistaan, ja sana ”etiikka” tarkoittaakin alkuperältään samaa kuin ”moraali”. Sana tulee kreikan sanasta *ethos*, joka tarkoittaa tapaa, erityisesti hyvää tapaa. Moraalilla tarkoitetaan yhteisöjen ja sen jäsenten toiminnan piirrettä, ja moraalinen toiminta perustuu yhteisössä vallitseville säännöille. (Pietarinen & Poutanen 1998, 9-13.)

Moraali käsittää myös päämäärät ja arvot - kysymyksen kaiken tarkoituksesta, ihmiselämän ja ihmisen toiminnan merkityksestä eri elämänalueilla. Jos ei ole ihanteita ja arvoja, mittapuuta oikealle ja väärälle, ei voida tietää milloin lasten kilpaurheilun kentillä on tarvetta puhaltaa pilliin. (Wikström 2001.)

Urheilu heijastaa yhteiskunnan yleisiä arvoja eikä ole yllätys, että kilpailulla on urheilussa keskeinen merkitys, ja etenkin menestystä ja palkkioita korostetaan tänä päivänä enenevässä määrin (Simon 2003). Kilpailua sinänsä ei voi eikä kannata tuomita, sillä lapsilla on taipumus vertailla suorituksiaan ja kilpailla keskenään. Sanan ”kilpailla” latinankielinen vastine on *con petire*, ja se tarkoittaa ”etsiä yhdessä”. Jokainen urheilija etsii oman potentiaalinsa toteutumista, ja tämä tehtävä helpottuu, kun vastustaja pakottaa hänet tekemään parhaansa. Tulee kuitenkin muistaa, että kilpailu parantaa kokemusta vain niin kauan kuin tarkkaavaisuus kohdistuu itse toimintaan. Jos urheilijaa alkaa kiinnostaa ulkoisemmat tavoitteet kuten vastustajan voittaminen, menestyminen tai merkittävän ammattilaissopimuksen saavuttaminen, kilpailusta tulee häiriötekijä sen sijaan, että se johdattaisi tietoisuutta keskittymään siihen, mitä tapahtuu. (Csikszentmihalyi 2005, 115.)

Sen lisäksi, että urheiluelämä heijastaa yhteiskunnan kulloistakin tilannetta, sen hyviä ja huonoja puolia, se voi myös aktiivisesti vaikuttaa tähän tilaan (Boxill 2003). Urheilulla voisi olla tärkeä rooli moraalin opettamisessa urheileville lapsille ja nuorille. Urheiluun liittyy kolme piirrettä, joiden ansiosta se voisi olla erinomaisen hyvä moraalin opettami-

sen väline. Ensinnäkin se tavoittaa suuren osan lapsista (accessibility), toiseksi sen rakenne edistää dialogisuutta ja kolmanneksi urheilun luonnetta voidaan pitää siinä mielessä kriittisenä (critical activity), että se haastaa erittelemään ja suunnittelemaan omaa toimintaa. (Simon 2003.)

Kilpaurheilun luonne on jo itsessään dialoginen, ja se vaatii toisen ihmisen huomioon ottamista. Kilpaurheilussa häviäminen opettaa käsittelemään häviämiseen liittyviä tunteita sekä ymmärtämään ja kunnioittamaan sekä omia että vastustajan saavutuksia. Tästä syystä urheilu tarjoaa erittäin hyvän mahdollisuuden etiikan peruskysymyksien pohdintaan. Lisäksi kilpailun kriittiseen luonteeseen liittyen osallistujat oppivat tekemään pelisuunnitelmia ja analysoimaan omia sekä toisten heikkouksia ja vahvuuksia. Älyllinen avaramielisyys edistää myös kehittymistä hyväksi kilpailijaksi. Toisen ihmisen kunnioittaminen on myös toimivan demokratian lähtökohtana. Ymmärtämällä kilpailutilanteen rakennetta voidaan edistää arvoja sekä demokratian vaatimaa älyllistä ajattelua myös muissa yhteyksissä. (Simon 2003.)

Lapsiurheilun etiikka liittyy kiinteästi koko urheiluyhteisössä vallitseviin arvoihin, normeihin ja moraalikäsitteisiin. Lapsi- ja nuorisourheilun etiikkaan liittyvät ajatukset voidaan kiteyttää käsitteeksi ”urheilun hyvä kertomus”. Tällä tarkoitetaan kaikkia niitä positiivisia, tavoittelemisen arvoisia asioita, joita urheiluun katsotaan liittyvän, ja joita urheilun kautta voidaan saavuttaa. (Itkonen 1996, 418.) Liikunnan ja urheilun eettisissä periaatteissa tällaisina asioina on mainittu toisen ihmisen ja elämän kunnioitus, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, vastuu kasvatuksesta, avoimuus, demokratia, rehellisyys ja oikeudenmukaisuus, kaikkien tasavertainen oikeus liikuntaan ja urheiluun sekä kestävä kehitys ja luonnon kunnioittaminen (Liikunnan ja urheilun eettiset periaatteet 2005).

Lasten ja nuorten leikki keskeytetään usein liian aikaisin, ja liiallinen totisuus tulee mukaan urheiluun ennen aikojaan. Kunnianhimoiset vanhemmat voivat olla suuressa määrin syytä tähän, mutta valmentajakaan eivät ole tilanteessa syyttömiä. (Wikström 2001.)

Lasten ja nuorten kilpaurheilussa pitää pyrkiä tulokseen, mutta kriittinen kysymys kuuluu – mihin tulokseen? Aivan liian usein tulos lasketaan mitaleina ja sarjapisteinä, ja aivan liian harvoin kysytään, kuinka monelle on taattu terve ja kehittävä harrastus. Valmentajat eivät voi välttyä kantamasta eettistä tulosvastuuta, jota he kantavat ennen kaik-

kea lasten ja nuorten ja heidän vanhempiansa edessä. (Wikström 2001.) Väärät arvot kuten vastustajan kunnioittamattomuus, voittamisen ylikorostaminen ja voittaminen hinnalla millä hyvänsä voidaan nähdä lasten kilpaurheilun suurimmiksi eettisiksi ongelmiksi tänä päivänä (Simon 2003).

Laakso on halunnut herättää keskustelua lasten kasvattamisesta aktiivisiksi ja sosiaalisiksi, ja hän varoittaa vanhempia yliorganisoimasta lasten elämää. Urheilukentät ovat hänen mukaansa tyhjentyneet huolestuttavissa määrin leikkivistä ja pelailevista lapsista, vaikka ne voisivat tarjota ainutlaatuisen kasvuympäristön niin aktiivisuuden kuin sosiaalisuudenkin kannalta. Kentillä tapahtuvan lasten oman toiminnan tilalle on tullut voimakkaasti organisoitu ja ohjelmoitu urheilutoiminta, jolle kenttä on ainoastaan väline. Lasten aikuisjohtoiset ja organisoimat harrastukset eivät opeta lapsia luoviksi ja aktiivisiksi, vaan ne uhkaavat passivoida lasten omista intresseistä lähtevät viimeisetkin pyrkimykset viettää aikaa kavereiden ja omaehtoisten liikunnan parissa. Kun lapset lisäksi kuljetetaan vanhempien autolla harjoituksiin, ei lasten oma-aloitteisuus juuri harjaannu. (Laakso 1994.) Organisoituisissa harjoituksissa aikuiset kahlehtivat lasten toimintaa liikaa, eikä lasten ja nuorten leikkimielisyys pääse irti. Organisoitujen urheilun tulisikin lähestyä toimintatavoissaan lasten ja nuorten omaehtoista leikkiä. (Lasten ja nuorten urheilun eettiset linjaukset 2001.)

Urheiluseurojen organisaatioissa ja yleensä tämän päivän yhteiskunnassa tulisi tarkemmin miettiä millainen on lapsen ihmisarvo urheilussa, ja kenen ehdoilla lasten urheilutoimintaa organisoidaan. Leikkimielisyys uhkaa tänä päivänä helposti kadota lasten ja nuorten urheilusta, ja aikuismaisuus ja vakavamielisyys voivat tarttua urheilujärjestelmän kautta etenkin nuoriin. Hyvin toteutettu urheiluharrastus pitää yllä lasten ja nuorten leikkimielistä ja halua leikkiä. Leikkimielisyyden säilyttäminen on tärkeä osa myös huippu-urheilua eikä menestyvällä kilpaurheilijallakaan ole varaa menettää urheilun leikkillisyyttä. (Lasten ja nuorten urheilun eettiset linjaukset 2001.) Urheilun itseisarvon korostaminen ja lasten kasvattaminen autoteelisten periaatteiden mukaan edesauttaa leikkimielisyyden säilymistä ja on tästä syystä tärkeää.

Urheiluelämän kaikkien tasojen – vanhempien, valmentajien, ja urheilijoiden - tulisi pitää yllä keskustelua urheiluelämän käytännöistä (Simon 2003), ja aiheesta tulisi käydä myös akateemista keskustelua (Boxill 2003). Tällaista keskustelua on käynyt muun muassa Kirsi Hämäläinen väitöskirjassaan. Hän on hakenut vastauksia esimerkiksi seura-

viin kysymyksiin: ”Mihin urheiluharrastus kasvattaa, millaisia ovat urheilun ihanteet nykyisin ja millä edellytyksillä kasvatus urheilun maailmassa on eettistä?” Tutkimuksen keskiössä ovat olleet urheilun ihanteet urheilijoiden, valmentajien ja vanhempien puheissa. (Hämäläinen 2008.) Myös tässä tutkimuksessa aktivoidaan kilpaurheilussa mukana olevia vanhempia tuomaan esiin omia näkemyksiään tästä aiheesta.

3.4 Vanhempien rooli liikunnan kansalaistoiminnassa ja lapsen urheiluharrastuksessa

Miten aikuiset ihmiset voivat sietää sitä, että he käyttävät suuren osan vapaa-ajastaan lapsiensä kuskeina, tekemällä talkootyötä joukkueen hyväksi, maksamalla joka kuukausi melkoisia summia harjoitus- ja kilpailukustannuksia, vaikka heillä ei kuitenkaan ole mahdollisuutta vaikuttaa itse toimintaan. Lasta sekä vanhempia saatetaan lisäksi nöyryyttää menen tullen. (Poropudas 1997.)

Liikunnan kansalaistoiminnassa on kyse ennen muuta lasten ja vanhempien suhteesta, ja sen raamina on useimmiten käsitys kunnon kansalaisesta. Tommi Hoikkala (1993) on todennut, että harrastusta pidetään eräänlaisena rokotteenä, joka ennaltaehkäisee kunnon kansalaisen elämäkulusta putoamisen. Liikunta on selvästikin parantanut asemiaan merkittävinä pidettyjen asioiden joukossa eikä sitä juurikaan enää vähätellä. Muutos näkyy muutoksena vanhempien suhtautumisessa, ja Tiihosta (1996) lainaten Koski muistuttaa, että urheilu ei ole ollut nykyisenkaltaista vanhempien tukea ja konkreettista huoltamista vaativaa toimintaa kuin viimeisen viidentoista vuoden ajan. (Koski 2000.) Juuri tämän ajan olen itse ollut vanhempana mukana lasten urheilutoiminnassa.

Vanhempien tiiviimmän mukanaolon yksi piirre liittyy siihen, että lapset tuodaan aiempaa aikaisemmin seuratoiminnan piiriin. Osaltaan asiaan saattaa vaikuttaa urheilun sisältämän lupauksen haavemaailma, johon liittyvät lupaukset urheilun suurista rahoista ja koko perheen julkkiselämästä. Pohjimmiltaan lienee kuitenkin kysymys liikunnasta ja urheilusta elämänalueena, joka voi toimia välineenä lapsen kasvattamisessa kunnon kansalaiseksi. (Koski 2000.)

Vanhempien rooli lasten urheiluharrastuksessa on ratkaisevan tärkeä. Urheilu koetaan merkittäväksi vapaa-ajan harrastukseksi, ja vanhemmat ohjaavat lapsiaan herkästi aikuisten valvomiin seuraharjoituksiin. Aikuisten valvonnassa tapahtuva harjoittelu opettaa lapsia kilpailemaan, toimimaan ryhmässä, sekä saavuttamaan tavoitteita sääntöjen

sitomissa tilanteissa. Selkeät aikataulut, selkeät kehittymisen mittarit sekä lasten mahdollisuus saada statusta ystävien joukossa vahvistavat urheilun asemaa hyvänä vapaa-ajanviettotapana. Lasten urheiluharrastuksella voi olla merkitystä myös vanhempien omalle statukselle. Lämsä on määrittänyt vanhemmille kolme erilaista roolia lasten ja nuorten urheilutoiminnassa. (Lämsä 2009.)

Mahdollistaja. Vanhemmat mahdollistavat lasten harrastamisen kuljettamalla lasta harrastuksiin, maksamalla harrastusmaksuja sekä osallistumalla harrastuksen käytännön järjestelyihin.

Tulkitsija. Vanhemmat auttavat lapsia tulkitsemaan kokemuksia mm. voittamisen, häviämisen, harjoittelun ja työnteon sekä yhteistyön suhteen. Vanhemmat liittävät lasten toimintaan merkityksiä.

Roolimalli. Vanhemmat tarjoavat lapsille malleja oikeasta käyttäytymisestä. He voivat näyttää mallia, kuinka suhtaudutaan häviöön tai voittoon tai miten pidetään ”pää kylmänä”.

3.4.1 Urheilevan lapsen vanhemmuus ja sen haasteet

”Kulkihan se juoksu. En minä sillä. Mietin vain, miksi se olen minä, jonka juoksu täällä kulkee. Minäkö maailman synnit sovitan? Minunko tehtävä on vapauttaa isä Kaarlo Maaningan veritankkauksen aiheuttamasta tuskasta. Vatsa kramppaa edelleen. Tein elimistölleni jotain, mitä sille ei pitäisi tehdä. Isä on innoissaan.” (Nousiainen 2009, 240.)

Maaninkavaaran tapauksessa lapselleen hyvää tahtovan isän suhteellisuudentaju katoaa pahasti, ja yhteiseksi harrastukseksi aiotusta juoksemisesta on tullut lähinnä pakkomielleinen elämän ja kuoleman kysymys. Isä Martti yrittää pelastaa tytärtään passiiviselta elämänmenolta, laiskuudelta ja ylipainolta, sillä kestävyysjuoksussa kulminoituvat kaikki tulevaisuuden mahdollisuudet. Kysymys on ennen kaikkea hyvästä vanhemmuudesta?

Vanhemmuudessa on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Tämän vuosikymmenen vanhempien ihanteena vaikuttaa olevan eräänlainen neuvotteleva vuorovaikutussuhde lapsiin. Nykylapsille toivotaan ennen kaikkea turvattua ja kehittävää tulevaisuutta, ja sen tekemiseen osallistuvat merkittävässä määrin myös isät. Vanhemmuuden voidaankin

sanoa tänä päivänä olevan merkityksellinen kiinnittymispinta kansalaistoiminnassa. (Koski 2000.)

Lasten terveyteen ja ruumiilliseen hyvinvointiin investoiminen on nähty investoimisena tulevaisuuteen, ja se on useimmiten enemmän vanhempien kuin lasten itsensä projekti. Samalla sillä on ollut taipumusta toimia osoituksena ja sosiaalisena merkinä hyvästä vanhemmuudesta. Lapsen sisäistä ruumista on ravittu ruualla ja tiedolla, ja ulkoisesta ruumiista on pidetty huolta tarkkailemalla, pesemällä, vaatettamalla, koskettamalla ja valmentamalla. Lasten on nähty myös kuvastavan perhettään – hyvin puettu puhdas ja siisti lapsi ilmentää huoltajansa sosiaalista asemaa, moraalialia ja saavutuksia. (Kuukka 2007.)

Myös omien lasten kautta tapahtuva vapaaehtoistyö urheiluseurassa koetaan tärkeäksi. Lapsen kasvatusta ja hyvinvointia liikunnan avulla on muodostunut projekti, jossa vanhemmat ovat halulla mukana. Kuljetusyhteiskunnan käsite kuvaa tätä tilannetta, jossa vanhemmat kokevat olevansa lapsensa harrastuksessa mukana jo siksi, että he kuljettavat lastaan harjoituksiin ja tapahtumiin. (Itkonen 2002.)

Vanhempien vastuu kasvaa kuitenkin suureksi urheiluvan lapsen hyvinvoinnin varmistamisessa, ja vanhempien olisikin ajoittain syytä kysyä itseltään: kuka urheilee ja miksi - lapsi vai aikuinen omine päämäärineen? ”On ymmärrettävää, että suuri osa pojista haaveilee olevansa Teemu Selänne, mutta se, että niin moni isä haaveilee olevansa Teemun isä, kuvaa jotakin yhteiskunnallista vinoumaa”, pohtii professori Lauri Laakso. (Laakso 1994.)

Jokaisella vanhemmalla on toiveita lastensa tulevaisuuden suhteen, eikä siinä ole mitään väärää. Hankaluuksia syntyy lähinnä silloin, jos vanhempien toiveet poikkeavat lasten omista toiveista ja valmiuksista. On tärkeää, että nämä erot tulisi tiedostettua, ja lapsi kaikesta huolimatta tulisi nähdä juuri sellaisena kuin on. (Kaski 2002.)

Jos lapsen urheiluharrastus kuitenkin edustaa vanhemmalle tärkeää onnellisuuden, onnistumisen tai hyväksyttävyyden mittaa, lapsi joutuu hakemaan hyväksyntää vanhempiensa silmissä urheilussa pärjäämisen kautta. Pahimmillaan lapsi joutuu rakentamaan oman minäkuvansa suoritusten varaan, ja harrastus alkaa edustaa ihanneminän ja uhkakuvien välistä taistelutannerta. (Kaski 2002.) Ehdotta tapahtuva hyväksyminen on lapselle ensiarvoisen tärkeää. Jos vanhemmat uhkaavat vetää rakkautensa pois ellei lapsi

täytä mittaa, lapsen luontainen leikkisyys katoaa vähitellen ja tilalle tulee krooninen ahdistus. Jos taas lapsi tuntee, että hänen vanhempansa ovat ehdoitta sitoutuneet hänen hyvinvointiinsa, hän voi rentoutua ja tutkia maailmaa pelottomasti. On tärkeää, että lapsen ei tarvitse käyttää psyykkistä energiaansa itsensä suojaamiseen, ja vähentää siten käytettävissä olevaa vapaan energian määrää. Varhainen emotionaalinen turvallisuus saattaa hyvinkin olla yksi autoteelisen persoonallisuuden kehittymisen ehto lapsilla. (Csikszentmihalyi 2005, 265.)

Merkittävät ihmissuhteet ovat tiedon ja suorittamisen sijaan lapsen kehityksen kannalta ensiarvoisen tärkeitä. Kaikki ihmiset tarvitsevat aitoa välittämistä ja huolenpitoa. Ihmisen olemusta ei voi muotoilla tiedoksi; sen saa selville ainoastaan elämällä oman elämänsä. (Puhakainen 2001, 90.) Urheiluharrastus voi parhaillaan olla tukemassa lapsen kokonaisvaltaista kehitystä sekä oman elämäkokemuksen karttumista, mutta on muistettava että lapsilähtöinen urheilu toteutuu vain hyväksyvässä ja turvallisessa kasvuympäristössä. Vanhempien rooli lasten liikuntaharrastuksessa on helppo – olla ja pysyä taustatukena. (Kaski 2002.)

3.4.2 Autoteelinen perhekonteksti

Tänä päivänä on olemassa paljon luotettavaa tutkimustietoa siitä, että vanhempien tapa olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa vaikuttaa pysyvästi siihen, millainen yksilö lapsesta tulee. Csikszentmihalyi kirjoittaa Kevin Rathunden tutkimukseen nojaten, että perheissä, jotka olivat otollisia optimaalisten kokemusten syntymiselle, voitiin löytää viisi yhteistä ominaisuutta.

Selkeys. Ensimmäinen ominaisuus oli selkeys. Lapsilla oli tunne, että he tietävät, mitä heidän vanhempansa odottavat heiltä. Tavoitteet ja palaute esiintyivät selkeinä perheen vuorovaikutuksessa.

Keskittäminen. Lapset kokivat, että heidän vanhempansa olivat kiinnostuneita siitä, mitä he kulloinkin tekevät. Vanhempien kiinnostus suuntautui lasten konkreettisiin tunteisiin ja kokemuksiin, eikä ainoastaan siihen pääsevätkö lapset hyvään yliopistoon tai hyvin palkattuihin töihin.

Valinnan olemassaolo. Lapset kokivat, että heillä oli useita erilaisia mahdollisuuksia joista valita, mukaan lukien mahdollisuus rikkoa vanhempien sääntöjä sillä ehdolla, että olivat valmiita vastaamaan seurauksista.

Sitoutuminen ja luottamus. Sitoutumisen tai luottamuksen tähden lapsen on mahdollista tuntea olonsa niin turvalliseksi, että hän voi luopua suojamuureistaan ja paneutua vapautuneesti siihen, mikä häntä kiinnostaa.

Haasteellisuus. Haasteellisuus merkitsee sitä, että vanhemmat ovat ottaneet asiakseen tarjota lapsilleen yhä kompleksisempia toimintamahdollisuuksia.

Näiden viiden ominaisuuden läsnäolo mahdollisti niin sanotun ”autoteelisen perhekontaktin”, koska ne takasivat optimaaliset puitteet nauttia elämästä. Näissä piirteissä on havaittavissa yhdenmukaisuutta flow-kokemuksen ulottuvuuksien kanssa. (Csikszentmihalyi 2005, 137.)

Aroheinän pro gradu-tutkimuksessa (1999) lasten urheiluharrastukseen liittyvät arvoasetelmat ja odotukset esiintyivät vanhempien vastauksissa vihjauksina rivien välissä. Vanhemmat kertovat, että neuvottelujen ja vetoomusten jälkeen lapsi voisi niin halutesaan päättää harrastuksen lopettamisesta.

3.4.3 Urheilun merkitys kasvattajana

”Meistä on tullut letkis-kasvattajia. Minä kasvatan ne etuaskleet, ja Sirkka ottaa takapakin. Heidi menee sivuille, kun ei tiedä ketä uskoa. Niin se alamäki alkaa. Ensin annetaan olla koulun diskossa. Kyllä minä tiedän mitä siellä tapahtuu. Minä ne siideripullot roskiksesta kerään.” (Nousiainen 2009, 163.)

Harrastukset nähdään kasvattavina, ja ne sosiaalistavat lapsia eri tavoin. Hoikkalan mukaan tämän päivän aikuiset välttävät määrittämästä itseään kasvattajaksi. Kasvattamiseen liitetään ulottuvuuksia, joita ei haluta liittää itsen. Hoikkala puhuukin kasvatusmallien sijasta eri-ikäisten vuorovaikutusmalleista. Hoikkala on todennut vanhempien odottavan lastensa olevan ”sopivalla” tavalla itsenäisiä. Sopivasti itsenäinen lapsi pysyy harrastusten avulla poissa kadulta vetelehtimästä. (Hoikkala 1993.)

Aroheinä on tutkinut lasten harrastuksia vanhempien näkökulmasta, ja myös tämän tutkimuksen mukaan harrastukset ovat ottaneet osansa lasten kasvattamisen tehtävästä.

Vanhemmat antavat harrastuksille merkittävän roolin lasten kasvattamisessa ja ohjaamisessa ja harrastuksen kasvatuksellinen ulottuvuus nousee selkeästi esiin vanhempien puheessa. Harrastuksen avulla lapsi oppii elämänsä kannalta tärkeitä asioita. Lapsi saavuttaa taitoja, joiden avulla hänellä on paremmat eväät pärjätä elämän haasteissa. (Aroheinä 1999.) Monet vanhemmat haluavat urheiluseuratoiminnan avulla tarjota lapselleen mahdollisuuden perheen kanssa hankittujen taitojen, ominaisuuksien ja kykyjen laajentamiseen ja kehittämiseen. (Lasten ja nuorten urheilun eettiset linjaukset 2001.)

Harrastusten tarkoituksena ei ole kasvattaa yksioikoisen ikävästi, vaan niiden voidaan katsoa muodostavan positiivisen välitilan koulun, kodin ja kadun välille. Toisin kuin Hoikkalan tutkimuksessa, Aroheinä toteaa lapsen keräävänsä tässä harrastuksen välitilassa myös onnen, ilon ja mukavuuden elämyksiä niiden itseisarvon vuoksi. Vanhempien mukaan lapsi harrastaa myös jaksakseen paremmin koulussa. (Aroheinä 1999.)

Vanhempien tukemat harrastuskuviot tukevat uudenlaista kontrollia. Urheilun muiden ominaisuuksien ohella harrastukset tarjoavat vanhemmille tavan kontrolloida ja vaikuttaa lapsen vapaa-aikaan perheen vaikutuspiirin ulkopuolella. Kun vanhemmat osallistuvat lastensa harrastuksiin, harrastus on toimiva keino pitää lapset kodin vaikutuspiirissä. (Hoikkala 1993, 93.)

Harrastusten parissa lapsiin voidaan kohdistaa selkeämmin ohjeita ja vaatimuksia, ja lasten motivaation ohjeiden vastaanottamiseksi oletetaan olevan siellä korkeampi kuin kotona. Valmentajasuhteilla voidaan nähdä olevan tärkeä rooli lapsen kasvatuksessa. Urheiluharrastuksella on mahdollisuus kasvattaa ja sosiaalistaa lapsia järjestelmällisyyteen ja kurinalaisuuteen. (Aroheinä 1999.) Vanhempien suurin toive on, että urheiluseura olisi hyvä paikka kasvaa (Lasten ja nuorten urheilun eettiset linjaukset 2001).

4 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

4.1. Tutkimusote

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan jotakin ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle (Tuomi & Sarajärvi 2002, 85). Kvalitatiivisen tutkimusstrategian mukaan tutkija on vuorovaikutuksessa tutkimuksen kohteen kanssa. Tutkijan henkilökohtainen osallistuminen on tutkimusotteelle ominaista, ja tutkijalla on pyrkimys tutkimuskohteen empaattiseen ymmärtämiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkija on mukana luomassa tutkimaansa kohdetta, jolloin kaikki haastattelut ovat haastattelijan ja haastateltavan yhteistyön tulosta. Hermeneuttisen paradigman mukaan tutkija hyväksyy sen, että hänen persoonallisuutensa ja tunteensa vaikuttavat tutkimuksen tulokseen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 23-24.) Tutkijalla on aineistoonsa aina jokin näkökulma (Jolanki & Karhunen 2010). Kvalitatiivisessa tutkimusotteessa totuuden ajatellaan olevan subjektiivinen ja moninainen, ja se edustaa tutkittavien omaa kokemusta. Totuus on sosiaalisesti konstruoitu, ja todellisuuksia on yhtä monta kuin kokijoitakin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 22.)

Empiirinen tutkimus on kokonaisuus, joka sisältää monia eri vaiheita. Tutkimuksen vaiheet koostuvat alustavasta tutkimusongelmasta, aiheeseen perehtymisestä ja ongelman täsmentymisestä, aineiston keruusta ja analysoinnista sekä johtopäätöksistä ja raportoinnista. Huomio tulee kiinnittää vaiheiden välillä tapahtuvaan vuorovaikutukseen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 14.) Tutkimusprosessin eri osat esitetään usein peräkkäisinä, selvärajaisina jaksoina, vaikka etenkin laadullisessa tutkimuksessa ne lomittuvat monella tavalla toisiinsa (Alasuutari 1993, 211).

Tutkimuksen ydin on aina empiirisen aineiston paikallisessa selittämisessä. Teoreettisen viitekehyksen varassa edeten tutkimuksessa pyritään osoittamaan, mitä yleisimpiä johtopäätöksiä tuloksista voi tehdä. Teoreettinen viitekehys tulee erottaa empiirisestä aineistosta löytyvien asioiden, puhetapojen, ilmiöiden ja paradoksien ymmärrettäväksi tekemisestä. (Alasuutari 1993, 221-223.)

4.2. Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen lähtökohtana oleva tutkimusongelma on herännyt vuosien aikana omien kokemusteni kautta, ja se on rajautunut ja tarkentunut aiheeseen liittyvien teorioiden sekä aiheesta saatavilla olevan kirjallisuuden avulla. Tutkimuksen kohteena on kilpaurheilua harrastavan lapsen perhe, ja informantteina ovat perheiden vanhemmat. Vaikka tutkimuksen tavoitteena on perehtyä urheiluvien lasten vanhemmuuteen ilmiönä, tarkastelun kohteena ovat kuitenkin ainoastaan tutkimuksessa mukana olevien perheiden ja vanhempien käsitykset tutkittavasta ilmiöstä, eikä sitä voida yleistää koskemaan ”kaikkia urheilussa mukana olevia perheitä”. Perheet ovat hyvin erilaisia, ja niiden sisällä vaikuttavat asiat poikkeavat suuresti toisistaan.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää:

Mikä saa vanhemmat osallistumaan lasten urheiluharrastuksiin?

Miten lasten urheilutoimintaan osallistuminen vaikuttaa vanhempien toimintaan ja vanhemmuuteen?

Minkälaisia jännitteitä lasten kilpaurheiluun kohdistuvat odotukset synnyttävät?

Miten vanhemmat haluaisivat vaikuttaa lastensa kilpaurheilutoimintaan?

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää lastensa kilpaurheilussa mukana olevien vanhempien näkemyksiä kuvatussa ilmiöstä. Tavoitteena on myös herättää aiheesta keskustelua ja selvittää vanhempien tarvetta ja halukkuutta tämänkaltaisen keskustelun käymiseksi. Haluan selvittää, mitä vanhemmat itse ajattelevat omasta roolistaan kilpaurheilua harrastavan lapsen vanhempana.

4.3 Teemojen valinta

Tutkimusongelmaan pyritään vastaamaan informanteille esitettyjen kysymysten avulla, ja tällaisten kysymysten aikaansaamiseksi tutkimusongelma tulee pyrkiä operationalisoimaan testikysymyksiksi (Alasuutari 1993, 230). Empiiristä aineistoa hankittaessa tulee pohtia, miten teoreettisista käsitteistä voidaan kerätä havaintoja. Teoriatieto tulee siis kääntää tutkittavien ymmärtämälle arkikielelle. (Eskola & Suoranta 1998, 78.)

Vaikka kilpaurheiluvien lasten vanhemmuudesta on tutkittua tietoa niukasti, ilmiö on puhuttanut ihmisiä hyvin paljon, ja siitä ”ajatellaan tiedettävän” monia asioita. Sen lisäksi, että olen lähtenyt tarkastelemaan ilmiötä erilaisten teorioiden valossa, minulle on muodostunut aiheesta hermeneuttisen tieteenperinteen kuvaama esiymmärrys. Esiymmärryksen muotoutumiseen on holistisen ihmiskäsityksen ja teorian tiedon lisäksi vaikuttanut oma henkilökohtainen kokemukseni kolmen kilpaurheiluvan lapsen vanhempana. Vuosien aikana kertyneen kokemukseni sekä ilmiöön liittyvän teorian tiedon ohjaamana tutkimukseni keskeisiksi teemoiksi valikoitui neljä teemaa, jotka ovat: *urheilun mahdollisuudet, vanhemmuus, kilpaurheilun eettiset kysymykset sekä lapsuuden toimijuus ja osallisuus*. Haastattelun teemoittelu on esitetty taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Tutkimuksen kysymyksenasettelu sekä alustava teemoittelu

Lasten kilpaurheiluharrastukseen osallistuminen (<i>urheilun mahdollisuudet</i>)	Miksi lapset on viety urheiluseuraan? Miksi vanhemmat osallistuvat lapsen harrastukseen?
Lasten kilpaurheilussa mukana olevan perheen arki ja vanhemmuus (<i>vanhemmuus</i>)	Ajankäyttö Vanhemmuus
Lasten kilpaurheiluun kohdistuvat odotukset ja jännitteet (<i>kilpaurheilun eettiset kysymykset</i>)	Odotukset Jännitteet
Vanhempien vaikuttamisenmahdollisuudet lasten kilpaurheilutoiminnassa (<i>lapsuuden toimijuus ja osallisuus</i>)	Vanhempien vaikuttamisenmahdollisuudet Lasten vaikuttamisenmahdollisuudet

4.4 Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu

Tutkimuksen tiedonkeruutapaa, jossa henkilöiltä kysytään heidän mielipiteitään tutkimuksen kohteesta ja vastaus saadaan puhutussa muodossa, nimitetään haastatteluksi. Haastattelu on tutkimusmenetelmänä joustava ja moniin lähtökohtiin ja tarkoitukseen sopiva menetelmä. Tutkijan tehtävänä on välittää kuvaa haastateltavan ajatuksista, käsityksistä, kokemuksista ja tunteista. Kun ihmismieltä (tajuntaa, tietoisuutta) pidetään

käyttäytymisen kannalta olennaisena tekijänä, on perusteltua suunnata tiedonkeruu tuohon kohteeseen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 14-41.)

Haastattelussa on kysymys sosiaalisesta vuorovaikutustilanteesta, ja siinä on mahdollisuus nähdä pieni väläys – epätäydellinen kuva - tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Tutkimushaastattelulla on lisäksi välineellinen arvo tutkimusprosessissa, jossa se on osa laajempaa tieteellisen päättelyn ketjua. Tärkeää on myös ymmärtää, että haastattelu perustuu aina ennen kaikkea käsitteisiin, merkityksiin ja kieleen, ja että henkilöt eivät aloita haastattelun sosiaalista interaktiota ”tyhjinä tauluina” vaan tuovat tilanteeseen omat aiemmat kokemuksensa, joihin suhteutettuna haastattelua tulkitaan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 41.)

Haastattelu tähtää informaation keräämiseen, ja se on aina ennalta suunniteltua ja päämäärähakuista toimintaa (Hirsjärvi & Hurme 2000, 41). Teemahaastattelulla tarkoitetaan haastattelua, jossa haastattelijalla on valmiiksi mietittynä joukko aiheeseen liittyviä teemoja. Pyrkimyksenä on käydä haastateltavien kanssa suhteellisen vapaamuotoista keskustelua, mutta kuitenkin siten, että teemat ohjaavat tätä keskustelua. (Eskola 2007.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jota Merton, Fiske ja Kendall (1956) kutsuvat myös kohdennetuksi haastatteluksi (the focused interview). Kohdennettua haastattelua käytettäessä tiedetään, että haastateltavat ovat kokeneet jonkin tilanteen. Lisäksi tutkija on selvittänyt alustavasti tutkittavan ilmiön tärkeitä osia, rakenteita, prosesseja ja kokonaisuutta. Sisällön- ja tilanneanalyysin avulla tutkija päätyy tiettyihin oletuksiin tilanteen määrittävien piirteiden seurauksista siinä mukana oleville, ja tämän analyysin perusteella hän kehittää haastattelurungon. Lopuksi haastattelu suunnataan tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista, jotka tutkija on ennalta analysoinut. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 41.)

Hypoteesien testaaminen on yleensä sitä, että informanteille pyritään muotoilmaan sellaisia kysymyksiä, joiden vastauksia voi käyttää arvioitaessa hypoteesien pitävyyttä. Haastattelussa tehtyjä kysymyksiä ja tutkimuskysymyksiä ei kuitenkaan saa sekoittaa toisiinsa. Yhteiskunnallinen selittäminen liikkuu aina asioiden praktista hallintaa ja ymmärtämistä astetta yleisemmällä tasolla. Tutkijan ja haastateltavan puheet ja pohdinnat askartelevat siis erilaisten kysymysten parissa: Informantit kertovat, mitä tarkoittavat, tai tulkitsevat muiden tarkoitusperiä, ja tutkija taas erittelee näitä puheita, tilanteita

ja tulkintoja eksplikoidakseen ne yhteiskunnalliset tai kulttuuriset ennakkoehdot, joiden puitteessa praktinen toiminta on mahdollista. (Alasuutari 1993, 229.)

4.5 Tutkimukseen osallistuneiden perheiden kuvaus

Informanttien valinnan tulee olla harkittua, ja tärkeää on, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai heillä on kokemusta asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 85). Tästä syystä olen valinnut tiedonantajiksi sekä itselleni tuttuja vanhempia (neljä), joiden tiedän omaavan monipuolisen kokemuksen kilpaurheilevan lapsen tai lasten vanhempana toimimisesta, että myös vanhempia, joita muut haastateltavat ovat suositelleet. Eräs aineiston kokoamisen menetelmä onkin niin sanottu lumipallo-otanta, jossa haastattelujen alkutilanteessa mukana oleva avainhenkilö tai avainhenkilöt johdattavat tutkijan seuraavien tiedonantajien pariin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 86.) Lumipallo-otannan kautta haastateltuja vanhempia valikoitui mukaan yhteensä neljä. Lisäksi yksi vanhempi valikoitui mukaan urheiluseuran toiminnanjohtajan ohjaamana.

Aineiston keräämiseksi olen tehnyt yhteensä kahdeksan haastattelua ajanjaksolla 7.12.2010 - 12.5.2011. Haastatteluihin on osallistunut 10 haastateltavaa yhdeksästä eri perheestä. Yhteen haastatteluun osallistui sekä isä että äiti, ja yhteen haastatteluun osallistui samalla kertaa kahden luistelijatytön äidit. Näitä kahta haastattelua lukuun ottamatta vanhemmat on haastateltu yksitellen. Yksi haastattelutuokio kesti keskimäärin puolitoista tuntia.

Haastatteluun osallistuneista vanhemmista kolme on miehiä ja seitsemän naisia. Iältään vanhemmat ovat olleet 36-49 -vuotiaita. Lapset ovat olleet haastatteluhetkellä iältään 10-16 -vuotiaita, ja he ovat ehtineet osallistua kilpaurheiluun useampien vuosien ajan. Sisarukset mukaan laskettuna haastatelluilla vanhemmilla on yhteensä 23 lasta, joista 18 on mukana kilpaurheilussa. Lapsista 16 on yli kymmenenvuotiaita kilpaurheilijoita. Lisäksi perheissä on urheilevia lapsia, jotka olivat iältään alle kymmenenvuotiaita. Haastattelussa on keskitytty pääasiassa perheen vanhimpiin kilpaurheilijoihin, koska tavoitteena oli saada tutkimukseen mukaan perheitä, joiden vanhimmat lapset olisivat vähintään 13 vuotta. Tässä iässä lapset ovat siirtyneet yläkouluun, ja he alkavat lähestyä murrosikää. Tutkimukseen osallistuneista vanhemmista kahdella äidillä on yksi kilpaurheileva 13-vuotias tyttö. Näiden äitien vastaukset olen erottanut a ja b -kirjaimella.

Muut vanhemmat erottuvat toisistaan lasten iän perusteella. 10-vuotiaan luistelijatyön äiti on osallistunut tutkimukseen haastattelurungon testausmielessä, mutta olen hyödyn- tänyt myös tästä haastattelusta kerättyä aineistoa tutkimustulosten analyysissä. Taulu- koon kaksi olen koonnut kaikki haastatellut vanhemmat ja lasten iät sekä lajit.

TAULUKKO 2. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat ja heidän kilpaurheilussa mu- kana olevat yli 10 -vuotiaat lapset

isä ja äiti	jalkapalloilijatyöt	10- ja 14 vuotta
äiti, a	taitoluistelijatyttö	13 vuotta
äiti, b	taitoluistelijatyttö	13 vuotta
isä	jääkiekkoilijapoika ja taito- luistelijatyttö	12- ja 10 vuotta
äiti	jääkiekkoilijapoika ja taito- luistelijatyöt	14-, 12- ja 10 vuotta
äiti	taitoluistelijatyttö	14 vuotta
isä	jääkiekkoilijapojat	10-, 12- ja 14 vuotta
äiti	jääkiekkoilijapojat	10- ja 16 vuotta
äiti	taitoluistelijatyttö	10 vuotta

Vanhempien haastattelut toteutettiin pääasiassa Myllypuron jäähallissa. Yksi haastattelu toteutettiin Töölön Kisahallilla, yksi perheen kotona ja yksi haastattelu järjestettiin tut- kijan kotona. Vanhemmilla oli mahdollisuus vaikuttaa haastattelupaikan valintaan.

Perheistä seitsemän asuu Helsingissä, ja yksi perhe asuu Vantaalla ja yksi Järvenpäässä. Perheiden lapset harrastivat kilpailumielessä jääkiekkoa, taitoluistelua tai jalkapalloa. Kahdessa perheessä oli sekä jääkiekkoa että taitoluistelua harrastava lapsi. Taitoluisteli- joista kahdella oli myös taitoluistelevia sisaruksia ja jääkiekkoilijoista kahdella oli jää- kiekkoa harrastava pikkuveli tai veljiä. Myös jalkapalloa harrastavan tytön pikkusisar on mukana samassa lajissa.

Kilpaurheiluksi tässä tutkimuksessa katsotaan toiminta, joka vaatii tavoitteellista har- joittelua useita kertoja viikossa (noin 5-6 harjoitusta/viikko). Lisäksi lapset ja nuoret kilpailevat tai ovat kilpailleet tasolla, joka on heidän lajinsa ja ikäryhmänsä kansallista

tasoa. Yksi taitoluistelijatyttö ja kolme joukkueurheilijaa (jäähkiekkoilijat ja jalkapalloilija) ovat tulleet valituksi myös erilaisiin edustusryhmiin, joihin seulotaan ikäryhmän parhaita urheilijoita.

Tarkoituksenani oli saada tutkimukseen mukaan sekä yksilölajia harrastavien lasten vanhempia että joukkuelajissa mukana olevien lasten vanhempia. Taitoluistelun harjoittelumäärät nousevat korkeiksi usein jo alle kouluikäisillä lapsilla, kun taas joukkueurheilulajit eivät varsinaisesti edellytä niin suuria harjoittelumääriä yhtä nuorella iällä. Taitoluistelu on suosittu harrastus etenkin tyttöjen keskuudessa, ja lajin suomalainen menestys on lisännyt suosiota entisestään. Jalkapallon tiedetään olevan urheiluseuroissa harrastettavista urheilulajeista suosituin, ja yhdessä jääkiekon kanssa nämä ovat poikien keskuudessa suosittuja joukkuelajeja Suomessa. Haastattelussa mukana olevien vanhempien lapset urheilivat kuudessa eri seurassa, joista kaksi on taitoluisteluseuroja, kolme jääkiekkoseuraa sekä yksi jalkapalloseura. Koska harjoittelumaksut ovat erittäin korkeita sekä jääkiekossa että taitoluistelussa, voidaan olettaa, että näissä lajeissa mukana olevat vanhemmat ovat erityisen motivoituneita tukemaan lastensa kilpaurheiluharrastusta.

4.6 Aineiston analysointi

Tiedonhankintaa varten tehdyistä haastatteluista kaksi ensimmäistä olen nauhoittanut videonauhurilla, ja tämän jälkeen haastattelut on nauhoitettu Audacity-ohjelmalla kannettavalle tietokoneelle. Nauhoitetut haastattelut olen litteroinut sanasta sanaan mahdollisimman tarkasti, jolloin kirjoitettua tekstiä kertyi (fontti arial, pistekoko 12) yhteensä 179 sivua. Ruusuvuoren (2010) mukaan litteraatio on kertaalleen tulkittu versio analysoitavasta tilanteesta, ja tutkijan rajallinen huomiokyky ohjaa tätä aineistosta tehtyä esitulkintaa.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston tieteellisyyden kriteeri ei ole sen määrä vaan sen laatu, eli käsitteellistämisen kattavuus (Eskola & Suoranta 1998, 18). Tutkimuksen tarkoituksena ei ole pyrkiä tilastollisiin yleistyksiin, vaan tarkoituksena on kuvata kilpaurheilussa mukana olevien lasten vanhempien kokemuksia, näkemyksiä ja toimintaa ilmiönä. Sisällönanalyysin avulla aineisto pyritään järjestämään tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Laadullisen aineiston analysoinnin tarkoituksena on informaatioarvon lisääminen, koska hajanaisesta aineistosta pyritään

luomaan mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota. Tavoitteena on siis muodostaa teoreettisesti mielekäs tulkinta tästä ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2008, 108.)

Taustateorioilla on ollut merkittävä rooli tutkimuksen kysymyksenasettelussa sekä teemojen muodostamisessa, joten tutkimuksen analyysimenetelmänä on ollut luontevaa hyödyntää teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Teoria on ohjannut ja toiminut apuna keräämieni aineiston analysoinnin eri vaiheissa. Kun aineistolähtöisessä analyysissä teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta, tuodaan ne teoriaohjaavassa analyysissä valmiina, ikään kuin ilmiöstä ”jo tiedettynä” (Tuomi & Sarajärvi 2008, 117). Aikaisemman tiedon (teoriatieto sekä omat kokemukseni) vaikutus on tunnistettavissa, mutta se on ennemminkin mahdollistanut uusia ajatteluketjuja, kuin testannut vanhaa teoriaa. Pyrkimyksenäni on ollut päästä mahdollisimman hyvään vuorovaikutukseen teorian ja empirian kanssa.

Vaikka teoriaohjaavan analyysin päättelylogiikka on usein hyvin lähellä abduktiivista päättelyä, ajatteluprosessissani ovat vaihdelleet sekä aineistolähtöisyys että valmiit teoreettiset mallit. Pyrkimyksenäni on ollut näiden mahdollisimman tarkoituksenmukainen vuoroittainen yhdistely siten, että fenomenologinen päättely olisi kuitenkin mahdollista. Abduktiivinen päättely tarkoittaa sellaista tieteellisen päättelyn ketjua, jonka mukaan teorianmuodostus on mahdollista silloin, kun havaintojen tekoon liittyy jokin johtoajatus. (Tuomi & Sarajärvi 2008, 95.)

Teemoittelu on suositeltu analyysitapa esimerkiksi käytännöllisten ongelmien ratkaisemiseksi, ja teemoittelun avulla tekstiaineistosta saadaan esille kokoelma erilaisia vastauksia esitettyihin kysymyksiin (Eskola & Suoranta 1998, 176-180). Analyysin ensimmäisessä vaiheessa etsin ja tämän jälkeen erottelin jokaisesta haastattelusta teemoittelun avulla kunkin tutkimusongelman kannalta olennaisia vastauksia. Kutakin tutkimusongelmaa kohti muodostui teoriatiedon ja aineiston ohjaamana 6-9 teemaa, joiden alle poimin jokaisesta haastattelusta kysymyksen kannalta oleelliset vastaukset. Analyysin ensimmäinen teemoittelu on esitetty taulukossa 3.

TAULUKKO 3. Analyysin ensimmäinen teemoittelu

<i>Miksi lapsi on viety urheiluseuraan?</i>	Vanhempien oma urheilutausta Miksi vanhemmat osallistuvat lapsen harrastukseen? Kontrolli Kilpailun merkitys Menestyminen Urheilun lopettaminen
<i>Lasten kilpaurheilussa mukana olevan perheen arki ja vanhemmuus</i>	Arki ja ajankäyttö Luottamustehtävät ja muut urheiluseuran työt Raha Vanhemmuus ja suhde Ohjeiden antaminen Taustatukena toimiminen Vanhempien kiinnostuksen kohdistuminen Hyvä vanhemmuus
<i>Lasten kilpaurheiluun kohdistuvat odotukset ja jännitteet:</i>	Odotukset harrastuksen alussa Lapsen kohdistuvat vaatimukset Seuraan ja valmentajaan kohdistuvat odotukset Jännitteet Tärkeimmät lapsen urheilemiseen liittyvät toiveet Lapsen tietoisuus häneen kohdistuneista odotuksista Menestyminen ja status Eettiset periaatteet Karsinta
<i>Vanhempien vaikutusmahdollisuudet lasten kilpaurheilutoiminnassa:</i>	Mihin vanhemmat voivat vaikuttaa? Mihin pitäisi voida vaikuttaa? Vanhempainillat Ammattimaisuus lasten kilpaurheilussa Minkälaista lasten kilpaurheilua vanhemmat haluivat edistää? Lapsen vaikuttamisenmahdollisuudet Lapsen osallisuus arjessa Vanhempien liiallinen osallistuminen

Tämän jälkeen minulla oli kutakin teemaa kohti suuri joukko vastauksia, joista poimin oleellisen asiasisällön, ja nimesin sen mahdollisimman kuvaavasti. Vastausten uudelleennimeämisessä käytin hyväkseni tutkimuksen taustateorioita.

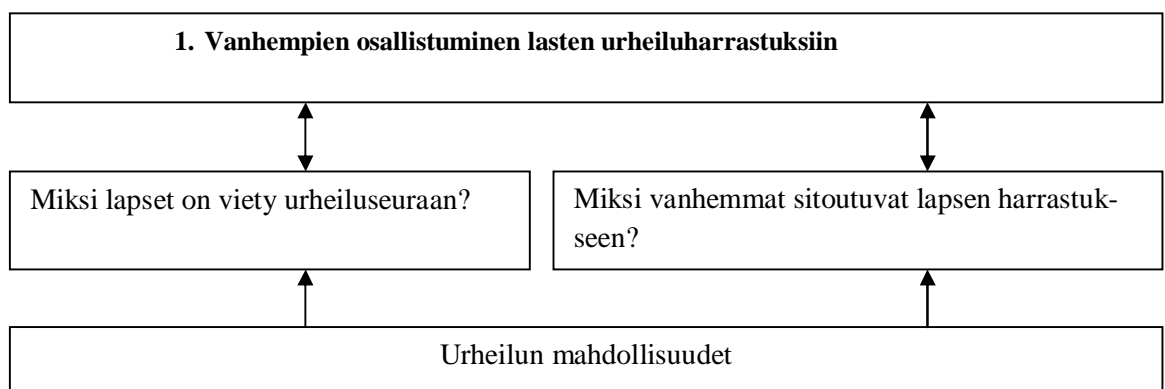
Esimerkkejä aineiston teemoittelusta:

”Tää on niin ku jälkikäteen tullu siis tämä idea, että ne ois niin ku terveempiä heidän aikuisiällä.”(urheilun mahdollisuudet, terveyspuhunta)

”Me ajateltiin, että me ei koskaan panna sitä pelaan jääkiekkoa, mutta tota ite se kumminkin halus. Aina vaan se käänti sitä juttua siihen, että hänestä tulee sitte jääkiekkoilija isona, että hän menee sitte isona johonki liigaan, jos ei nyt saa mennä. Ja ei siinä sitte auttanu, ku hän halus sitä niin paljo.” (urheilun mahdollisuudet, autoteelinen)

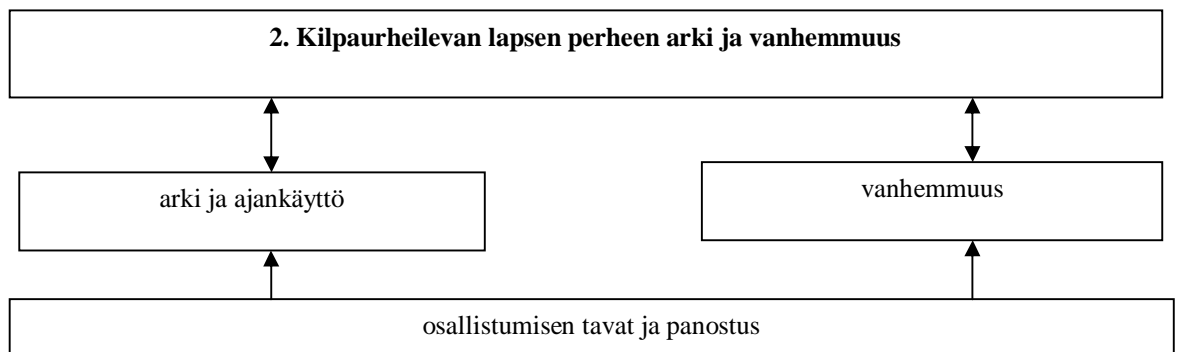
”Et sillä ei silleen mun mielestä oo, mut sit kun ne rupee kasvaa siihen, siihen tota kaveripiiriin ja muuta, ni sithän siinä sosiaalinen merkitys koko ajan korostuu ja korostuu.” (urheilun mahdollisuudet, sosiaalinen pääoma)

Tässä vaiheessa vastauksista alkoi hahmottua tutkimusongelman kannalta oleellisia tekijöitä, jolloin myös teemoja oli mahdollista yhdistellä siten, että jäljelle jäivät vastausten kannalta oleelliset teemat. Ensimmäisen tutkimusongelman osalta teemoittelu tiivistyi ensin kahteen. Näiden kahden teeman lisäksi kolmas teema auttoi tutkimusvastausten jäsentämisessä. Ensimmäisen tutkimusongelman teemoittelu on esitetty kuviossa 1.

KUVIO 1. Ensimmäisen tutkimusongelman teemat

Toisen tutkimusongelman pääteemat keskittyivät perheiden arkeen sekä vanhemmuuteen. Lisäksi perheiden osallistumiseen liittyvät panostamisen tavat ovat keskeisiä teemoja tämän tutkimusongelman selvittämisessä. Toisen tutkimusongelman teemoittelu on esitetty kuviossa 2.

KUVIO 2. Toisen tutkimusongelman teemat

Esimerkit aineiston teemoittelusta:

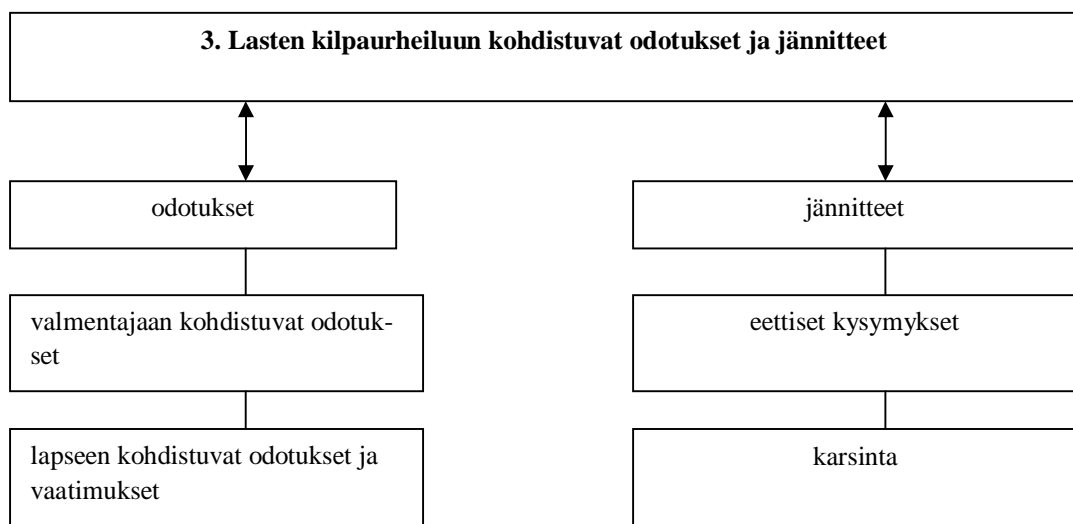
Jostain se raha revitään. Sithän me ei matkustella. (osallistumisen ja panostamisen tavat, raha)

Ihan siis kaikki vapaa-aika. En mä voi niin ku, se on harva päivä, kun mä voin olla esim. töissä neljään. (osallistumisen ja panostamisen tavat, ajankäyttö)

Noi ajat on niin haastavii, koulu kestää jo niin myöhään, et harjotukset alkaa suht ajoissa välillä, ni ei niihin, ei ainakaan meidän xx ei ehtis ellei sitä kuskais. (osallistumisen ja panostamisen tavat, kuljettaminen)

Se muuten nyt tässä, kun ton sanoit, niin et miten kokee, niin ainakin on läsnä kun on nää lapsen harrastukset. (osallistumisen tavat, kuljettaminen lähentää)

Kolmannen tutkimusongelman oleelliset teemat syntyivät lapsen kilpaurheiluun kohdistuvien odotusten sekä niihin liittyvien jännitteiden ympärille. Kysymyksen kannalta keskeisiä teemoja ovat lasten kilpaurheilun eettiset kysymykset sekä karsinta. Kolmannen tutkimusongelman teemat on esitetty kuviossa 3.

KUVIO 3. Kolmannen tutkimusongelman teemat

Esimerkkejä aineiston teemoittelusta:

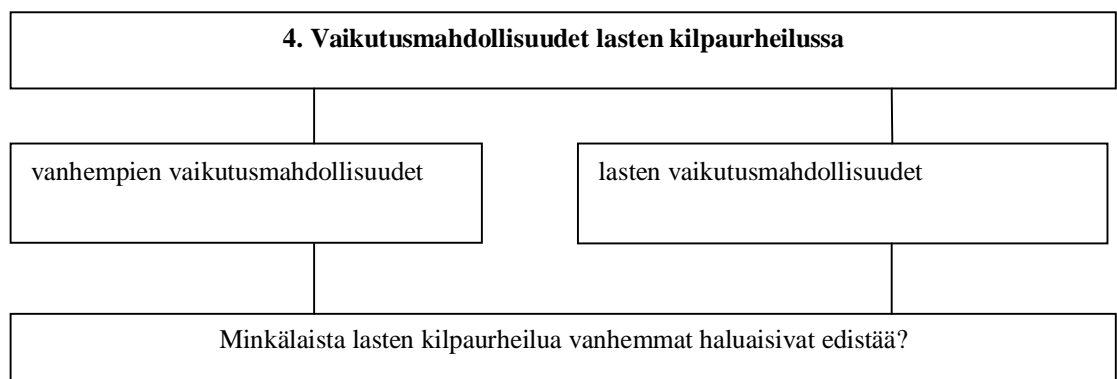
Mä en oo osannu odottaa varmaan mitään. (odotukset, alkuvaiheessa)

Kyl mä oon tienny, et se on sit menoo. Se oli, mun lapsuus oli samanlaista. (odotukset, alkuvaiheessa)

Yhtäkkiä niil onkin mustat laput tässä, sä oot ihan putkessa. Nyt me mennään, kun tää poika tai tyttö on niin hyvä. (odotukset muuttuvat)

Paineet on kovat, xx ainakin stressaa niitä pelejä. (lapsen kohdistuvat vaatimukset)

Viimeisen tutkimusongelman teemat keskittyvät sekä vanhempien että lasten vaikutusmahdollisuuksiin. Lisäksi kolmannen teeman muodostivat vanhempien näkemykset lasten kilpaurheilun ideaalista. Neljännen tutkimusongelman teemat on esitetty kuviossa 4.

KUVIO 4. Neljännen tutkimusongelman teemat

Esimerkit aineiston teemoittelusta:

Eipä juuri varmaan mihinkään, monilla saattaa olla kova yritys, mutta kyllä se sitte hiljennetään. (vaikuttamisenmahdollisuudet, huonot)

Sit se on vähän silleen, että musta tuntuu, että jotkut saa vaikuttaa enemmän, tai jotkut pystyy vaikuttamaan enemmän, niillä on joku, arvo tai joku, tiätkö, että on. Se ei oo ta-savertasta, et et me ei kyl. Meil on tosi vähäinen se vaikutusmahdollisuus. (vaikuttamisenmahdollisuudet, eriarvoisuus)

Se luovuushan on tapettu kokonaan. Minä sanon, sinä teet. Sinä teet niin kun minä sanon. Mitään ei tarvii ajatella itte. (lapsen osallisuus ja vaikuttaminen)

4.7 Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset

Hyvää tieteellistä käytäntöä puntaroidessani olen pohtinut kysymyksiä totuudesta, objektiivisuudesta ja luotettavuudesta sekä tutkimuksen eettisyydestä. Hyvä tutkimus on eettisesti kestävä ja tutkimuksellisesti luotettavaa. Sen tulee olla alusta loppuun johdonmukainen ja hyvin raportoitu. Määrälliseen tutkimusperinteeseen vakiintuneiden validiteetin ja reliabiliteetin sijaan olen tarkastellut tutkimuksen uskottavuutta, yleistettävyyttä, siirrettävyyttä, varmuutta sekä vahvistuvuutta. Tutkimuksen uskottavuuden kannalta oleellista on se, miten hyvin aineiston käsitteellistäminen ja tulkinnat ovat onnistuneet, ja miten ne vastaavat tutkittavien käsityksiä. (Eskola & Suoranta 1998, 212-222.)

Näkemykset totuuden luonteesta vaikuttavat siihen, miten tutkimuksen luotettavuuskysymyksiin suhtaudutaan. Kysymys objektiivisen tiedon mahdollisuudesta liittyy erilaisiin totuusteorioihin, ja objektiivisuuden ongelmaa tarkasteltaessa laadullisessa tutkimuksessa totuuskysymyksen lisäksi on syytä erottaa toisistaan havaintojen luotettavuus sekä niiden puolueettomuus. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 135). Tässä tutkimuksessa havaintojen teon luotettavuutta on lisännyt se, että minulla on melko pitkälti yhteneväinen kokemusmaailma tutkittavien kanssa. Voidaan sanoa, että olemme puhuneet tutkittavien kanssa ”yhteistä kieltä”. Toisaalta tämä tilanne on lisännyt puolueettoman havainnoinnin haastetta. Eskolan ja Suorannan (1998, 17) mukaan objektiivisuus syntyy oman subjektiivisuuden tunnistamisesta, ja tästä syystä olen pyrkinyt tekemään näkyväksi omat lasten kilpaurheilun ja vanhemmuuteen liittyvät esioletukseni ja arvostukseni. Päätelyprosessi edellyttää aina tasapainoilua omien etukäteisoletusten tunnistamisen sekä aineistolle avoimena pysymisen välillä (Jolanki & Karhunen 2010), ja tässä onnistuminen on keskeistä tutkimuksen objektiivisuuden toteutumisen kannalta.

Mahdollisimman onnistuneeseen käsitteellistämiseen sekä tulkintaan olen pyrkinyt aiempia taustateorioita ja tutkimuksia hyödyntämällä. Tutkimuksessa tehdyt tulkinnat ovat myös saaneet tukea toisista vastaavaa ilmiötä tutkineista tutkimuksista. Vaikka sosiaalisen todellisuuden monimuotoisuuden vuoksi aineiston perusteella tehdyt tulkin-

nat eivät ole yleistettävissä, tulosten siirrettävyys toiseen kontekstiin on kuitenkin mahdollista, ja tämän tutkimusaiheen kannalta jopa erittäin suositeltavaa.

Kun tutkimusetiikka nähdään metodologisena seikkana, kaikkia tutkimuksessa tehtyjä valintoja voidaan pitää moraalisisina valintoina. Kysymys on tutkimuksen taustalla vaikuttavan tiedekäsityksen ja tutkimuksen metodologisten valintojen arvosidonnaisuutta koskevasta eettisestä pohdinnasta - eli siitä, miten tutkimusaiheet valitaan ja mitä tutkitaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 128.)

Koska sosiaalitieteiden tutkimuksessa tarkastelun kohteena on inhimillinen elämä eri muodoissaan, tutkimuseettisten kysymysten merkitys korostuu tutkimuksenteon jokaisessa valinnassa. Yhteiskuntatutkimuksessa korostuvat ihmisarvon kunnioittaminen ja sosiaalinen vastuu, mikä merkitsee valintojen tekemistä ihmisen näkökulmasta. (Pohjola 2007.) Tutkimuseettiset kysymykset korostuvat myös silloin, kun tutkimusta tehdään laadullisin menetelmin ja tiedonhankintakeinot muistuttavat arkielämän vuorovaikutusta. Mitä avoimempia tiedonkeruumenetelmät ovat, sitä vaikeampaa on etukäteen punnita tutkimusasetelman eettisiä ongelmia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 125.) Tästä syystä tutkimuksessa tulee huolehtia siinä mukana olevien henkilöiden loukkaamattomuudesta ja heidän kunnioittamisestaan arvokkaina ihmisinä (Pohjola 2007).

Eettisesti kestävä on informoida tutkimuksen osapuolia avoimesti ja rehellisesti, ja toiminnan tarkoituksen avaaminen tutkimukseen osallistuneille informanteille on tärkeää. Tutkimushaastattelu määräytyy aina lähtökohtaisesti tutkimuksen viitekehyksestä, ja tutkittavien tulee olla tietoisia siitä, minkälaisesta viitekehyksestä käsin tutkimusta tehdään (Kuula & Tiitinen 2010). Olen kertonut jokaisen haastattelun aluksi kaikille vanhemmille tutkimuksen taustaa sekä syitä, miksi tutkin juuri kyseistä aihetta.

Luottamuksellisuuden sekä anonymiteettisuojaan vuoksi olen pyrkinyt kuvaamaan perheitä varsin ylimalkaisesti. Lasten kilpaurheiluun liittyvät kysymykset koetaan usein melko arkaluontoisina, mistä syystä vanhempien henkilöllisyyden paljastuminen on pyritty tekemään mahdottomaksi. Olen pyrkinyt anonymisoimaan aineiston myös analyysia tehdessäni, ja vaikka olenkin esittänyt vanhemmuuden eroavaisuuksien pohjalta löytyviä erilaisia vanhemmuuden tyylejä, tarkoitukseni on ollut keskittyä vanhempien analyysin sijaan ensisijaisesti yhteiskunnallisen ilmiön analyysiin. Tutkittavat tiesivät myös, että kerätty aineisto jää minulle, ja sitä käytetään ainoastaan tutkimustarkoituk-

sessä. Yhden vanhemman kanssa sovittiin, että tarvittaessa järjestän hänelle mahdollisuuden lukea itseään koskevat osuudet ennen tutkimuksen julkaisemista.

5 MIKÄ SAA VANHEMMAT OSALLISTUMAAN LASTENSA KILPAURHELUHARRASTUKSIIN?

Ensimmäisen tutkimusongelman tarkoituksena on ollut selvittää vanhempien motiiveja ja ajatuksia siitä, mikä saa heidät panostamaan lastensa urheiluharrastukseen. Vastausta ongelmaan olen hakenut neljän erilaisen teeman kautta. Ensimmäiseksi olen pyrkinyt selvittämään sitä, miksi vanhemmat ovat alun perin vieneet lapsensa urheiluharrastuksen pariin, ja toiseksi, mikä saa vanhemmat sitoutumaan ja osallistumaan toimintaan harrastuksen jatkuessa. Tämän lisäksi vanhemmat ovat kuvanneet kokemuksiaan lapsen harrastuksen kilpaurheiluelementistä kilpailuineen ja korkeine harjoittelumäärineen. Näiden vastausten kautta olen tarkastellut, miten kilpaurheilun elementit sopivat niihin syihin, joiden vuoksi vanhemmat ovat kertoneet olevansa valmiit panostamaan lapsensa urheiluun. Lopuksi vanhemmat ovat kuvanneet, minkälaisia tunteita ja ajatuksia lapsen kilpaurheilun lopettaminen heissä herättää. Vastauksien kautta olen tarkastellut, mitä nämä tunteet ja reaktiot kertovat vanhempien motiiveista lastensa urheiluharrastukseen osallistumisesta.

5.1 Miksi lapset on alun perin viety urheiluharrastuksen pariin?

”Siis alun perin on viety, varmaan johtuu taustasta, niin joku kauaskantoinen visio, että tulee vaan tällöinen liikunnallinen elämäntapa, että lapsi löytää semmosen lajin mistä se tykkää ja haluaa harrastaa sitä. Ja varmaan ihan viimeisenä, ei oo ees ajatellukaan et mihin tää kaikki johtaa, tähän kilpaurheiluun.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

Kun lapsi viedään ensi kertaa liikuntaharrastusten pariin, vanhemmat eivät yleensä ole pohtineet päätökseen vaikuttaneita tekijöitä erityisen tietoisesti. Asiaa kysyttäessä vanhemmat ovat tuoneet esiin muun muassa seuraavanlaisia syitä:

”perheen taustat vaikuttavat, lapsi halutaan opettaa liikunnalliseen elämäntapaan, lapsi on itse pyytänyt, lapsen taipumuksia, edellytyksiä tai lahjakkuutta halutaan tukea, omalle lapselle halutaan tarjota parasta mahdollista, halutaan edistää tervettä elämäntapaa, lajikokeilujen avulla on etsitty mieleinen laji, oletus, että on kivaa, nautinto, elämää varten oppiminen, yleishyödyllinen, taitojen oppiminen, koulussa pärjääminen, halutaan, että ammattilainen opettaa, meni kaverin perässä”

Kaikki vanhemmat haluavat olla parhaita mahdollisia vanhempia omille lapsilleen, ja lapsen urheiluharrastukseen osallistumisen suurena yhteisenä nimittäjänä voidaankin pitää hyvää vanhemmuutta. Lapsia talutetaan urheiluharrastuksen pariin, koska omalle lapselle halutaan tarjota parasta mahdollista, ja monet vanhemmat pitävät liikunnallista elämäntapaa ”parhaana mahdollisena”.

Koska hyvä vanhemmuus ei käsitteenä kuvaa ilmiötä riittävästi, vastaukset on luokiteltu urheilun monipuolisia mahdollisuuksia kuvaaviin teoriaperusteisiin kategorioihin, jotka ovat: *autoteeliset syyt, sosiaalista ja kulttuurista pääomaa painottavat syyt sekä terveydelliset syyt (terveyspuhunta).*

Vanhemmat mieltävät hyvän vanhemmuuden sekä urheilun tarjoamat mahdollisuudet eri tavoin. Osa vanhemmista kertoo, että harrastukseen on lähdetty siksi, että vanhemmat ovat olettaneet sen olevan lapselle mukavaa, ja lapsi voi nauttia siitä, ja joissain perheissä lapsi on itse pyytänyt vanhemmiltaan päästä mukaan urheiluseuraan. Joskus harrastuksen aloittaminen on vaatinut useampia lajikokeiluja ennen kuin lasta miellyttävä laji on löytynyt. Tällaisissa tapauksissa olen tulkinnut painoarvon olevan autoteelisisä syissä, jolloin liikunnan ilo ja mielekkyys sekä sen itseisarvo nähdään tärkeäksi.

Hyvään vanhemmuuteen kuuluu myös lapsen taipumusten, edellytysten ja lahjakkuuksien tukeminen. Lapset halutaan varustaa elämään mahdollisimman hyvillä edellytyksillä, ja urheilun avulla vanhemmat uskovat edistävänsä lapsen pärjäämistä tulevaisuudessa. Lapset laitetaan urheiluseuroihin oppimaan ammattilaisten opettamana hienoja taitoja. Kaikki nämä tekijät lisäävät lapsen toimintaresursseja ja kulttuurista pääomaa nyt ja tulevaisuudessa.

Joskus lapsi on marssinut liikunnan pariin kavereiden perässä. Lapsen sosiaalisen pääoman kartuttaminen on yksi peruste lapsen ohjautumisessa urheiluharrastuksen pariin, mutta nämä perusteet saavat enemmän painoarvoa harrastuksen jatkuessa. ”*Että saa kavereita, se on yksi, että oppii jotain sosiaalisuutta, näitä asioita, mutta en mä nähny ekana...*” (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatyttöjen isä)

Pääoma-käsitettä olen käyttänyt tässä tutkimuksessa kuvaamaan lapsen yksilöllisten taitojen ja valmiuksien tukemista ja niihin panostamista. Pääoma-käsitettä käyttäessäni kuvaan siis vanhempien pyrkimyksiä varustaa lapsensa mahdollisimman hyvin toimintaresurssein tulevaan elämään, jotta lapsi pärjää yksilönä. Sosialisatio-käsitteen olen varannut kuvaamaan sitä kasvatusprosessia, jossa lapsesta pyritään kasvattamaan sääntöjä noudattava yhteiskunnan jäsen.

Lapsen terveyden ja hyvinvoinnin vaaliminen on myös vanhemman tärkeä tehtävä. Fyysisen kunnon kehittäminen, henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin edistäminen sekä terveydelliset syyt selittävät jonkin verran lasten ohjaamista liikuntaharrastuksiin, mutta myös nämä syyt näyttävät painottuvan enemmän myöhäisemmässä vaiheessa. ”*Et en mä tätä näin kyllä ajatellu sillon, kun XX aloitti, et joku fyysinen harrastus on hyväks terveyden kannalta, tasapainottamaan...*” (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatyttöjen isä)

5.2 Miksi vanhemmat sitoutuvat lapsensa harrastukseen?

Lapsen harrastuksen jatkuessa perheet vaikuttavat kietoutuvan entistä tiukemmin lasten kilpaurheilun maailmaan. Kysymys on edelleen hyvästä vanhemmuudesta, ja vanhempien pyrkimyksenä on tukea lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä myös harrastuksen jatkuessa. Se, mitä asioita vanhemmat hyvässä vanhemmuudessa painottavat, alkaa kuitenkin saada harrastuksen jatkuessa erilaisia painotuksia. Ensivaiheessa osallistumista selittävät syyt ovat saattaneet vahvistua, ne ovat saaneet rinnalleen lisää syitä tai jotkut syyt ovat ehkä jo unohtuneetkin.

Toimintaan osallistumista selitetään edelleen sekä hyötysyillä että toiminnan tuottaman ilon ja mielekkyyden kautta. Hyvää vanhemmuutta ja lapsen harrastukseen osallistumista selittäviä syitä ja kategorioita on tullut lisää. Autoteelisten, terveydellisten ja sosiaalista sekä kulttuurista pääomaa painottavien syiden lisäksi *kontrolli ja sosialisatiope-*

rusteiset syyt sekä lajisosialisaatio ja vanhempien omat sosiaaliset suhteet vaikuttavat siihen, että vanhemmat sitoutuvat lapsensa harrastukseen.

Vanhempien puheesta voidaan aikaisempaa selkeämmin erottaa niin terveyspuhuntaa kuin pääomateorioiden kautta rakentuvaa hyötypuhuntaakin. Lapsille halutaan tarjota terve tapa elää, ja heille toivotaan tervettä aikuisuutta ja pitkää elinikää. Urheilun avulla halutaan tarjota hyvät edellytykset sosiaaliselle oppimiselle ja hyvien ystävyys-suhteiden muodostumiselle. Harrastuksen katsotaan tukevan lasten koulunkäyntiä ja edistävän keskittymiskykyä, paineensietokykyä, pitkäjänteisyyttä sekä velvollisuudentunnon oppimista. Urheilun avulla satsataan aikuisuuteen, ja siitä katsotaan olevan hyötyä lasten ammatinvalinnassa ja myöhemmässä työelämässä.

Liikuntaharrastuksen merkitys kontrollitekijänä sekä yhteiskuntaan sosiaalistavana tekijänä alkaa painaa vaakakupissa aikaisempaa enemmän. Kuten aiempikin kirjallisuus ja tutkimus ovat esittäneet, urheiluharrastuksella on vanhempien mielessä paikkansa myös lasten sosiaalistumisessa kunnollisiksi yhteiskunnan kansalaisiksi. *”Niin kun me puhuttiin tossa, et jotkut valmentajat kun ne osaa kasvattaa, ne oppii elämään yhteisössä, ja... Koska kyllähän se heijastuu kaikessa. Sä noudatat niitä (sääntöjä) seurassa, sä noudatat niitä koulussa. Sillon sä ymmärrät aikuistenkin auktoriteettia ja muuta, et se on niinkun semmonen...” (16- ja 10-vuotiaiden jääkiekkoilijapoikien äiti)*

Vanhemmat painottavat, että urheilun avulla lapset oppivat säätämään tunteitaan ja käyttäytymistään, ja he oppivat ennen kaikkea kurinalaisuutta, sääntillisyyttä sekä eräänlaista työn eetosta. *”... ni jää kuitenkin semmonen kuva, että miten paljon pitää treenata, jos haluaa pärjätä.” (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatyttöjen isä)*

Lasten urheiluharrastukset ovat perinteisesti tarjonneet vanhemmille hyvän keinon kontrolloida lastensa vapaa-aikaa. Tähänkin tutkimukseen osallistuneet vanhemmat pitivät ajatuksesta, että he tietävät missä heidän lapsensa ovat, kenen kanssa ja mitä tekemässä. *”Ehkä täs on tietyl lailla vanhemmuuden sellanen niinku huolehtivaisuuden tarve. Et tavallaan, kun mä tiedän, että tää kun mä vien lapseni jonnekin, ni mä tavallaan hallitsen – hän on mun naruissa. Mä tiedän mitä siellä tapahtuu, kun mä vien vaikka xx:n tänään puolviideks xx:n, ni mä tiedän et hän on siellä niin ku hyvässä hoivassa. Hän oppi jotain, hän saa jutella siellä kavereiden kanssa, heil on loppulenkit, he voi vetää xx:n mäkee, tulla vaikka pyllymäkee alas. Varmaan ihan semmosta mitä xx vois tehdä vaikei harrastaiskaan urheilua. Mut mä en välttämättä tiedä, mitä se sit loppujen lo-*

puks tekee sen neljän tunnin aikana, kun se lähtee vaikka jonkun xx ja jonkun muun ukon kanssa. Mä en edes tunne niitä ns. koulukavereita, ni en mä tiedä mitä se neljä tuntii sisältää, sehän voi olla jotain hölmöilyä tai se voi olla jotain kokeiluja tai...”
(kolmen kiekkoilijapojan isä)

Kaikki vanhemmat eivät kuitenkaan pidä urheiluharrastuksen kontrolloivaa luonnetta tai sosialisointia merkitystä yhtä tärkeässä asemassa. Kontrolliulottuvuus on urheilun tarjoamien mahdollisuuksien hyvä bonus, mutta ehkäpä se ei kuitenkaan ole keskeisin syy, miksi vanhemmat jaksavat panostaa lastensa kilpaurheiluun.

”Niin, että jatkaako ne enää siinä teini-iässä? Mut toisaalta mä luulen, niin no, mä en ole ite harrastanut mitään, mut mä en ole myöskään ollut pahanteossa. Kyl se persoonakysymys, et kuka hakee minkäkinlaista, ja minkälainen persoona tarvii minkäkinlaisen koulun.” (10-vuotiaan luistelijatyttöjen äiti)

”Mut toisaalta ei se mitään suojaa, voihan se olla ihan villiä, jossain missä ne nyt... Täytyy vaan luottaa. Ei se tavallaan oo se keino pitää sitä lasta aisoissa tai. Ei se sitä takaa millään tavalla. Muista vaan, millanen sä olit ite 15-16-vuotiaana. ... mua se ei rajottanu yhtään.” (14-vuotiaan luistelijatyttöjen äiti)

Lasten harrastuksen parissa puuhastelu koetaan myös hauskaksi, ja lapsen kokemaa iloa ja nautintoa tuovat hyvää mieltä aikuisillekin. Vanhemmat painottavat asioita, joita perheet kokevat toiminnasta itselleen saavansa. Harrastuksesta on tullut koko perheen juttu, ja isovanhemmatkin saattavat osallistua toimintaan. Pelejä on nautinnollista katsoa, ja perheet pääsevät reissaamaan yhdessä. Kisamatkat koetaan hauskoiksi ja uusia ystävyys-suhteitakin on solmittu.

Vaikka lapsen urheilun ympärille on vähitellen kehittynyt tärkeä sosiaalinen ympäristö myös aikuisille, kukaan vanhemmista ei varmasti ole alun perin vienyt lastansa urheiluseuraan sen vuoksi, että saisi sieltä itse ystäviä. Samassa tilanteessa olevien vanhempien kanssa voi kuitenkin puhua vapaammin lapsen urheilemiseen liittyvistä kysymyksistä, ja vanhemmat voivat toimia tiukan paikan tullen vertaistukena toisilleen. Onpa vanhemmat muodostanut omia liikuntaryhmiäkin samassa joukkueessa pelaavien lasten vanhempien kesken. Kun lapsi on vaihtanut joukkuetta, perheen äiti kuvaa, että ”*Joo, se on ihan kun ois vaihtanu miestä*”, vaikka ”miehen vaihtamisesta” ei perheessä kokemusta olekaan: ”*se on niin ku oletus*”. (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatyttöjen äiti)

Vanhempien omat sosiaaliset suhteet painottuvat vanhempien puheissa eri tavoin, ja kentänlaitamat näyttäytyvätkin varsin ristiriitaisena sosiaalisena ympäristönä. Kateellisuudelta ei ole voitu välttyä, ja siellä saattaa pesiä ”pahin juorukerho ikinä” (10-vuotiaan luistelijatytön äiti). Vanhemmat jakautuvat piireihin lähinnä sen mukaan, kuinka hyvin oma lapsi lajissa on menestynyt. Vanhempien sosiaalista ympäristöä voidaan kaikesta huolimatta pitää yhtenä osatekijänä selitettäessä vanhempien osallistumista lastensa urheiluharrastukseen.

”Niin kyllähän siinä tulee semmosta ryhmäytymistä samantyyppisten vanhempien kanssa, mut et huomaa, kun tekee tätä toista kierrosta, niin ottaa vähän etäisyyttä siihen, ettei kauheen enää lähe hirveen helposti, kun tietää myös, että siellä tulee niitä klikkiytyymiä. Meidän hyvät lapset - niiden vanhemmat on täällä, ja ne kellä on vähän sitä huonompaa, ni ne sitte on vähän siellä.” (16- ja 10 -vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

Vanhemmat kuvaavat, kuinka lapsi on imaistu mukaan toimintaan, tai kuinka toiminta on imaissut heidät mukaansa. Vanhemmat ovat saaneet lajista harrastuksen tavallaan myös itselleen, ja joku vanhempi on aloittanut lajin harjoittamisen myös itse. *”Mä olen saanut itselleni uuden harrastuksen. Et en mä olis alottanu tätä jalkapalloo. Et se on niin ku sillä lailla tosi positiivinen.” (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatytöjen äiti)*

Monet vanhemmista kertovat, kuinka he ovat oppineet ymmärtämään lajia, rakastuneet siihen, ja kuinka laji on nopeasti vienyt heidät mennessään. *”Et miks vanhemmat tätä lajia jaksaa, ni kyl se laji vie mennessään. Siihen tulee semmonen mielenkiinto lajia kohtaan, ja haluaa osallistua.” (10-vuotiaan luistelijatytön äiti)*

Tällainen vanhempien sosiaalistumisprosessi lasten lajiin selittää tulkintani mukaan merkittävässä määrin vanhempien mukanaoloa ja osallistumista lastensa kilpaurheilutoimintaan. Toisaalta tulee myös muistaa, että nykyisenkaltaisessa muodossaan lapsen urheileminen kilpailumielessä ei olisi edes mahdollista ilman vanhempien osallistumista, joten osallistumista selittää osittain myös välttämättömyys ja pakko.

”Tää on ehkä myös sellanen välttämättömyys tällä hetkellä. Meidän on pakko osallistua tähän näin paljon, jos me halutaan, et meidän lapset harrastaa, niin meidän on pakko osallistua. Toinen vaihtoehto on, et ne lapset ei harrastaa, mut ei itekkään tee sen asian eteen mitään effortteja.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

Taustalla vaikuttavien syiden painoarvo vaihtelee eri perheiden välillä ja niiden laittaminen tärkeysjärjestykseen on miltei mahdotonta. Sosiaalistuminen lapsen lajiin yhdessä vanhempien tiiviiden sosiaalisten verkostojen kanssa vaikuttavaa hyvin paljon siihen, että vanhemmat kokevat lasten harrastuksiin osallistumisen yleensä mielekkääksi ja palkitsevaksi puuhaksi. Kun lapset vielä harjoitellessaan nauttivat tekemisestään panostaen samalla sosiaaliseen ja kulttuuriseen pääomaansa, vanhemmat kokevat laittavansa panoksensa likoon hyvän asian puolesta. Bonuksena kaupan päälle edistetään lasten terveyttä ja hyvinvointia, vältetään turmiolliselta hengailulta ja maleskelulta epäsovissa paikoissa ja sosiaalistetaan näin lapsia vastuullisiksi kansalaisiksi yhteiskuntaan.

5.2.1 Kilpailun elementti, runsas harjoittelu ja lapsen menestyminen

Urheiluharrastuksen kilpailu-ulottuvuudesta puhuttaessa vanhemmat ovat tuoneet esiin omia mielipiteitään ja kokemuksiaan 10–16-vuotiaiden lasten kisaamisesta ja harjoittelusta. Vanhempien vastausten avulla olen tarkastellut, vastaavatko vanhempien kokemukset niitä motiiveja, joiden vuoksi he ovat valmiit sitoutumaan lapsen harjoitteluun, ja vahvistaako kilpailu vanhempien sitoutumista toimintaan? Jos, niin minkälaisia sitoutumista vahvistavia mekanismeja on mahdollista löytää?

Vanhemmat ovat luetelleet koko joukon asioita, jotka heidän mielestään ovat merkittäviä lasten kilpailutoiminnasta puhuttaessa. Olen tarkastellut vanhempien vastauksia edellä muodostuneiden kategorioiden kautta. Kilpailun korostaessa suoriutumista ja menestymistä uudeksi kategoriaksi vanhempien puheessa nousee *suorituspuhunta*.

Autoteeliset syyt. Kun vanhempien motivaation ja sitoutumisen takana vaikuttavat urheilun autoteeliset syyt, vanhempien kokemuksissa tulisi korostua urheilemisen itseisarvoa korostavat tekijät. Vanhemmat kertovat kokeneensa, että lapset ovat motivoituneita kilpailemaan ja kilpailu lisää lasten mielekkyyttä harjoittelua kohtaan. Kilpailu palvelee lapsen luonnollista kilpailuviettä, sillä lapsista on mukava kilpailla ja pelata pelejä. ”Kilpailu itseä vastaan” on ensisijaista, ja taitoluistelijatytöillä esiintyminen on vanhempien kokemuksen mukaan varsin pitkään tärkeämpää kuin itse kilpailu. Nämä tekijät tukivat tulkintani mukaan urheilun itseisarvoa vanhempien motivaatiotekijänä.

Sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma. Sosiaalisen ja kulttuurisen pääoma-ajattelun mukaan motivaatiota tukevia mainintoja esiintyi tulkintani mukaan muutamia. Lasten

edistymistä omista taidoissaan pidettiin tärkeänä, ja pelit ja kilpailut nähtiin lasten taitoja kehittävinä tapahtumina, joten niitä olisi voinut olla enemmänkin. Vanhemmat kokivat, että pelit ja kilpailut motivoivat lapsia harjoittelemaan lisää, mikä puolestaan edistää taitojen kehittymistä. Myös kilpaurheilun vaatimat suuret harjoittelumäärät lisäävät panostusta taitojen oppimisessa. Kaverisuhteisiin tai sosiaalisuuden oppimiseen liittyviä mainintoja ei kilpaurheiluelementistä keskusteltaessa juuri noussut esiin. Vanhemmat kuvasivat lähinnä sitä, kuinka haasteelliseksi sosiaalisten kaverisuhteiden muodostaminen on muuttunut kilpailun sekä try out- menettelyn myötä. ”*Et sit niit kavereita tulee, mut sit taas tietysti kääntöpuoli siin on tää toinen puoli, et sit niit samaan aikaan ruvetaan – aikuiset vaihtaa sitä porukkaa.* ” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

Sosialisaatio- ja kontrolliperusta. Sosialisaatioperusteista motivaatiota tai kontrolliperusteista motivaatiota tukevia kokemuksia nousee kilpailun elementistä keskusteltaessa niukasti. Kontrolliperusteen puolesta puhuu se, että lapsille jää kilpailemisen ja tiiviin harjoittelun jälkeen hyvin vähän vapaa-aikaa, mikä luonnollisesti palvelee vanhempien kontrollipyrkimyksiä. Lisäksi yksi vanhemmista kokee häviämisen karaisevan lasta, joten tässä lienee kysymys jonkinlaisesta kasvatuksellisesta ulottuvuudesta ja yhteiskuntaan sosiaalistumisesta.

Lajisocialisaatio ja menestyminen. Entä minkälaisia vanhempien lajisocialisaatiota tukevia tai edistäviä kokemuksia vanhempien puheesta löytyy? Kilpailuelementin aiheuttama tiivis harjoittelutahti voidaan nähdä lajisocialisaatiota edistäväksi tekijäksi, sillä se sitoo vanhemmat tiukasti mukaan toimintaan. Myös kilpailutapahtumien voidaan nähdä edistävän vanhempien ”hurahtamista” lajin kannattajaksi. Kilpailutapahtumat nostavat pintaan voimakkaita tunteita, ja etenkin mielekkääksi koetut kilpailutapahtumat edistävät vanhempien kiinnittymistä lajiin. Mielekkääksi koetut kilpailutapahtumat ovat yleensä niitä, joissa oma lapsi pärjää ja menestyy.

Kuvatessaan lastensa menestystä vanhemmat toteavat, että menestys on tärkeää. Lapsen menestyminen tekee toiminnasta mielekkään, jolloin vanhemmat myös osallistuvat siihen mielellään. ”*Onhan sitä mukavampi kattoo, kun oma likka pärjää, kun jos se istuis penkillä... Jotenkin sitä elää siinä, mut se ehkä voin kuvitella, oli joukkue mikä vaan, ja millä tasolla vaan, et jos siinä joukkueessa ei pärjää, ni sithän ei oo kiva ees kattoo.* ” (14- ja 10 -vuotiaiden jalkapalloilijatyttöjen isä)

Äärimmilleen vietyinä menestymisen puute voi johtaa siihen, etteivät vanhemmat innostu lajista tai lapsen harrastuksen tukemisesta, ja koko harrastus päätetään lopettaa.

”...että perhe on sanonu tyttäreille, että kun sä et nyt menestyny tässä ja tässä, näin ja näin, sinä et ollu tarpeeksi hyvä, ja nyt sinä lopetat.” (13-vuotiaan taitoluistelijatytön äiti, A)

Lapsen menestyminen herättää vanhemmissa paljon voimakkaita tunteita. Menestys tuntuu hienolta, ja se aiheuttaa mielihyvää. Vanhemmat ovat ylpeitä omasta lapsestaan, ja he iloitsevat lapsensa onnistumisenkokemuksista. Lapsen taitojen edistymistä pidetään tärkeänä, ja vanhemmat ovat tyytyväisiä, kun ”sijoitus tuottaa”. Tulkintani onkin, että lapsen menestyminen vaikuttaa merkittävästi vanhempien sitoutumiseen, ja että menestyksestä kilpailemista voidaan pitää vanhempien lajisosiaalistumisen tärkeänä selittäjä.

Suorituspuhunta. Vanhempien motivaatiotekijöitä kategorisoitaessa suoritusta painottavaa puhuntaa ei vanhempien vastauksista aluksi löytynyt. Kilpaurheilun elementin tullessa mukaan kuvaan vanhempien puheessa alkaa kuulua painotuksia, jotka olen luokitellut suorituspuhunnaksi. Kilpailu tuo mukanaan lasten ”rankkaamisen” eli lasten sijoittamisen paremmuusjärjestykseen tai tasoryhmiin. Totinen tekeminen alkaa painottua, ja se mitä tehdään pitää tehdä kunnolla. Pärjääminen alkaa korostua ja virheille ei enää ole tilaa. Osa vanhemmista korostaa lapsensa halua olla paras – parempi kuin muut. Vertaaminen tapahtuu suhteessa toisiin lapsiin, ei enää omien taitojen kehittymiseen. Tulkintani mukaan se puhe, joka aiemmin korosti lapsen pääoman kartuttamista elämää varten alkaa saada kilpailun myötä painotuksia, joissa korostuvat suoriutuminen ja erottuminen muita paremmaksi.

Terveyspuhunta. Jos vanhempien sitoutumisen ja osallistumisen takana painottuvat terveyden edistämiseen liittyvät syyt, niin kilpailuelementin mukaantulo näyttäisi tästä näkökulmasta katsottuna aiheuttavan lähinnä huolta. Suurin osa vanhemmista on huolissaan liiallisen ja liian yksipuolisen harjoittelun vaikutuksista. Lapsen palautuminen tekee ajoittain tiukkaa ja äärirajat ovat koetuksella. Vanhemmat kantavat huolta lapsen jaksamisesta, ja erityisesti psyykkisen valmentautumisen puute huolestuttaa vanhempia. *”Yhden lajin hirmusen treenimäärän, ni tuoko se sitte sitä terveyttä, ni sehän nyt on...” (13-vuotiaan urheilijatytön äiti, A)*

Hyvä vanhemmuus. Terveyshuolien lisäksi kilpailuelementti tuo mukanaan myös muita negatiiviseksi koettuja asioita, joita tarkastelen tässä kohtaa hyvän vanhemmuuden näkökulmasta. Vanhemmat kantavat huolta siitä, että kilpailun mennessä liian tavoitteelliseksi ja suorituskeskeiseksi lasten harjoittelusta katoaa monipuolisuus. Harrastus menee liian vakavaksi, ja sitä kuvataan aivan liian aikuisjohtoiseksi. Ilo ja hauskuus katoavat ja vanhemmat kritisovat suurta organisoitujen harjoitusten määrää. Lapsilla ei enää ole aikaa eikä mahdollisuuksia ”hontsätä”, ja eräs äiti kertookin lapsensa kommentoineen, että ”*tää on äiti raatamista*”. Lasten loman tarve on vanhempien mielestä ilmeinen, ja he ovat sitä mieltä, että muutakin elämää pitäisi olla. Elämää kuvataan hullunmyllyksi.

Kilpailun elementin astuessa mukaan lasten harrastukseen, monet asiat muuttuvat. Suuri määrä tapahtumia (harjoituksia ja kilpailuja) tiivistää vanhempien mukanaoloa, ja panosten määrä kasvaa. Lapsen menestyminen ja pärjääminen alkaa korostua. Hyvä vanhemmuus alkaa saada kovin erilaisia painotuksia, mutta perääntyminen ei ole enää yksinkertaista. Vanhempien motivaatiotekijät muotoutuvat tulkintani mukaan uudella tavalla, ja lasten menestyksen myötä vanhempien sosiaalistuminen lapsen lajiin kiihtyy.

Stefan Karpin (2004) Ruotsissa tehdyssä tutkimuksessa ”Den goda barnidrott” vanhemmat ovat kuvanneet kilpailun positiivisia tekijöitä lapsen oppimisen ja kehityksen kannalta. Vanhemmat kokevat, että kilpailun kautta lapset saavat palautteen omasta harjoittelustaan, ja he oppivat tavoitteenasettelua sekä pitkäjänteistä työskentelyä. Myös kilpailun tarjoamaa jännitystä pidettiin positiivisena asiana. Kilpaillessa lapset oppivat myös häviämään ja selviämään vastoinkäymisistä. Lisäksi kilpailu- ja pelimatkat koetaan hauskoiksi.

5.2.2 Urheilun lopettaminen

Lapsen urheiluharrastuksen lopettamista pohtiessaan vanhempien ajatukset kiertyvät helposti niihin alkuperäisiin syihin, joiden vuoksi lapsi on viety urheilun pariin alun perin. Tästä syystä olen analysoinut niitä ajatuksia ja mielipiteitä, joita vanhemmat ovat tuoneet esiin lapsen urheiluharrastuksen lopettamiseen liittyen.

Kun lapsi puhuu lopettamisaikeistaan vanhemmilleen, kysymyksessä on useimmiten ”kova paikka”. Tällaisessa tilanteessa vanhemmat käyvät lastensa kanssa keskusteluja ja

yrittävät yleensä puhua lasta ympäri. Urheilun lopettamisesta ja jatkamisesta keskusteltaessa urheilevan lapsen vanhemmuus joutuu puntariin.

Tutkimukseen osallistuneiden vanhempien lapsista kuusi on käynyt vanhempiensa kanssa keskustelua mahdollisesta lopettamisesta. Aihe on saattanut olla esillä myös lasten keskustellessa harrastamisesta keskenään. ”*Joskus meidän tytöiltä on kysytty, et saisitteks te lopettaa, jos te halusitte, ja ne on ollu ihan ihmeissään, et totta kai he sais. Heille on sanottu, että mä en haluais, mutta mun on pakko kun äiti haluaa.*” (kiekkoilijapojan ja luistelijatytöjen äiti)

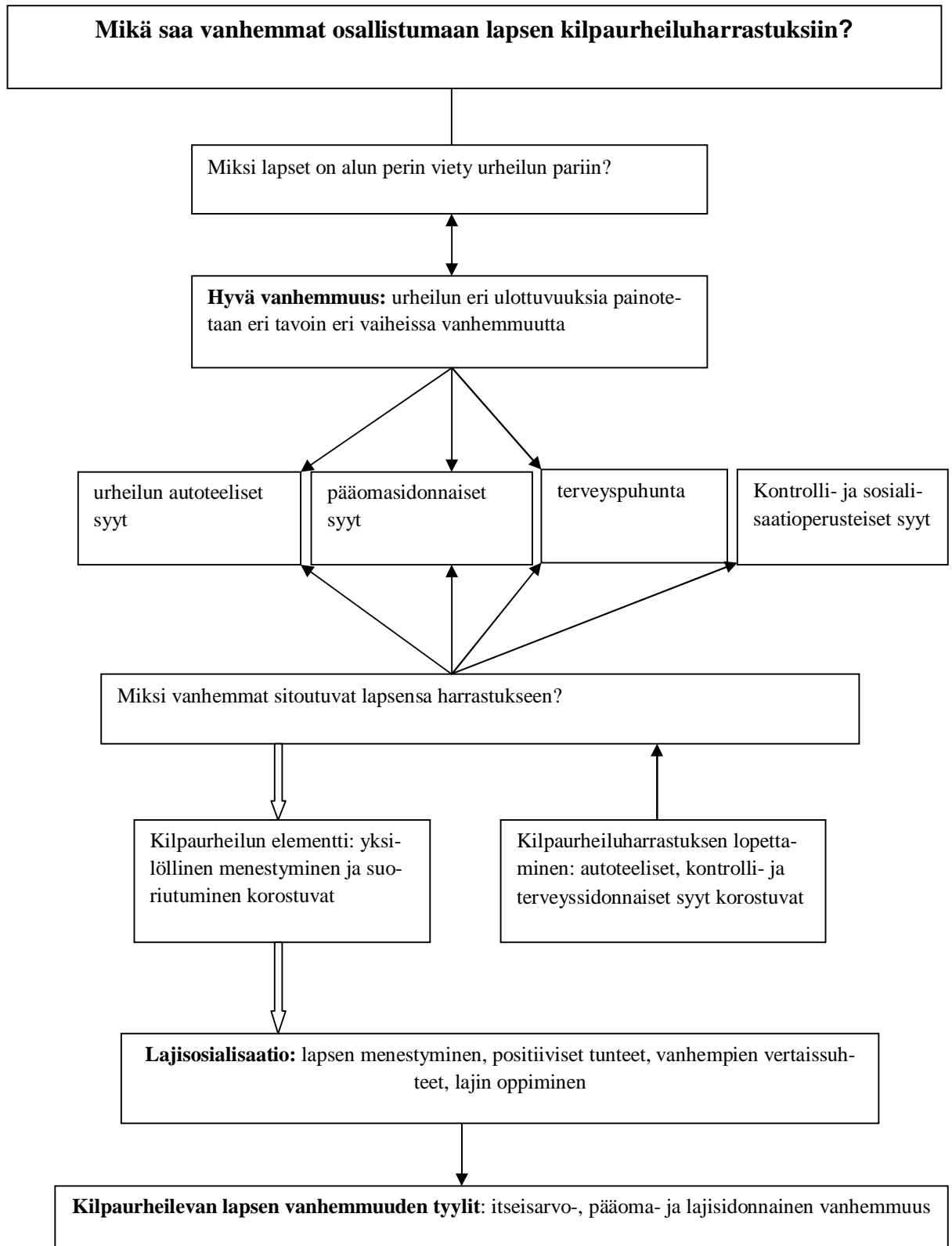
Liikunnallista elämäntapaa halutaan vaalia, ja sen jatkuminen onkin yksi lopettamisen ydinkysymyksistä. Jokaisen vanhemman huulilta nousee kysymys: ”Mitä tilalle”. Tässä kysymyksessä voidaan nähdä ainakin kahdenlaisia merkityksiä. Toisaalta huolen takana on liikunnallisen elämäntavan (terveys, hyvinvointi, nautinto) jatkumo, mutta toisaalta se herättää myös uhkan mahdollisesta ”hengailusta”. Vanhemmat vierastavat lasten ja nuorten ajanviettoa ilman ”järjellistä tekemistä”. Kontrollin ja sosialisointin merkitys lasten urheilussa nousee jälleen keskiöön.

Merkityksellistä on myös, miten lopettaminen tapahtuisi. Tärkeää on, että lapselle jää urheiluharrastuksestaan päällimmäiseksi positiivinen mieli ja kokemus siitä, että urakka ja satsaus ovat kannattaneet. ”*Se on nähny niin paljon tuskaa ja hikeä ja verta ja kyyneleitä, et mä haluan, et se löytää sellasen seuran, missä se voi kokee, että tää ei oo menny hukkaan koko tää sen nuoruus siinä. Et se kokee semmosen mielekkään lopetuksen siihen, et sillon, et se saa paljon pelata ja hyvii fiiliksi... ja tota sit tulis se, että nyt tää on tässä.*” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti) Tällaiset puhunnat palauttavat mieliin urheilun itseisarvon ja autoteelliset syyt vanhempien motivaation selittäjänä.

Lopettamiseen liittyvät voimakkaat pettymyksen, harmin ja surun tunteet ovat vanhempien motivaatioperustan kannalta mielenkiintoisia tulkittavia. Toisaalta vanhemmat harmittelevat sitä, jos lapsi lopettaa liian aikaisin - kyvyt ja taidot menisivät haaskuuseen. Lapsi ei kehittäisikään kykyjään täyteen mittaansa, vaan jättäisi käyttämättä hänelle suodut lahjat. ”*Et se on oikeesti hyvä, hyvä tuota niin tuo kaveri, et jos se haaskais sen johonkin murrosikään, sen että hänellä on niin kun kyvyt, mutta hän ei käytä niitä, niin kyllä se varmaan ois aika kova pettymys, en mä sitä voi kiistääkään.*” (12-vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10-vuotiaan luistelijatytön isä) Vanhempien motivaatiota selittävänä tekijänä vaikuttaa tällöin tulkintani mukaan lapsen kulttuurisen pääoman kehittäminen.

Toisaalta pettymyksen takaa nousee myös kokemus siitä, kuinka vanhemmat on imaistu mukaan lajiin ja sen kilpailutoimintaan. Alun ajatukset ja motiivit toimintaa kohtaan ovat muuttuneet. ”*Mutta että kyllä se varmaan ois pettymys siis sillä tavalla nyt, vaikka alun alkaen meillä ei ollu mitään tavoitetta. Päinvastoin oltiin vastaan sitä, että hän lähtis jääkiekkoo pelaamaan. Mutta tota sitte kun hän on kuitenkin pärjänny siinä niin todella hyvin, kyllä siinä vanhempienkin sellanen, tietty semmonen niinkö, kyllä siinä nälkä kasvaa senkin suhteen pakosti.*” (12-vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10 – vuotiaan luistelijatytön isä). Tämä vanhemman kuvaus kertoo tulkintani mukaan siitä sosialisatioprosessista, johon vanhemmat ajautuvat lasten kilpaurheilun kentälle lähtiessään.

Lapsen urheiluharrastuksen lopettamisesta kumpuavien mielipiteiden perusteella vanhempien lajisosialisaatioprosessilla voidaan nähdä olevan keskeinen merkitys vanhempien sitoutumisessa lastensa harrastukseen. Kontrolli- ja sosialisatioajatus palautuu vanhempien mieliin, urheilun itseisarvo kirkastuu ja autoteelisiä syitä pidetään jälleen arvossaan, kun on kysymys lapsen harrastuksen jatkumisesta tai päättymisestä. Myös terveystietoa nousee tässä vaiheessa, jos ei keskiöön, niin ainakin esiin. Pääomateoriat – etenkin kulttuurisen pääoman merkitys lapsen harrastamisessa korostuu. Sosiaalisten taitojen oppimisesta vanhemmat eivät enää kannu huolta. Sosiaaliset taidot on ehkä jo opittu, tai sitten sosiaalisten taitojen oppiminen ei loppujen lopuksi ole kovin keskeinen motivoitumista selittävä tekijä. Vanhempien osallistumista selittäviä tekijöitä sekä lajisosialisaatioprosessia on kuvattu kuviossa 5.

KUVIO 5. Vanhempien sitoutumisprosessi lasten kilpaurheiluun

5.3 Yhteenveto

Vanhempien osallistuminen lasten urheiluharrastuksiin näyttäytyy tämän tutkimuksen mukaan prosessina, joka lähtee käyntiin vanhempien pyrkimyksestä lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukemiseen sekä halusta tarjota lapselle mahdollisuus mieluisaan tekemiseen. Vanhemmat ovat omaksuneet liikunnan merkityksen terveellisen kasvun tukena, ja liikkeellelähtö tapahtuu pääsääntöisesti tätä visiota toteuttaen. Poikkeuksen muodostavat perheet, jossa perheen perintö ja oma lajitausta vaikuttaa niin merkittävästi, että vanhemmat jo harrastusta valittaessa tietävät tarkalleen, mihin ovat ryhtymässä.

Urheilullisia edellytyksiä ja taipumuksia omaavat lapset imaistaan helposti mukaan kilpailuorientoituneeseen urheiluseuratoimintaan, ja lapsen harrastuksesta tulee hyvin nopeasti koko perheen harrastus, joka vaatii vanhemmilta merkittäviä panostuksia. Vanhempien motivaatioperusta alkaa muuttua, eikä se välttämättä vastaa enää toiminnan alussa vaikuttaneita tekijöitä. Tilalle nousevat lajisosialisaatioperusteiset motivaatiotekijät, joiden sisälle voidaan katsoa kuuluvan lapsen suoriutuminen ja menestyminen valitsemassaan lajissa. Toiminnan tarjoamat voimakkaat tunne-elämykset yhdessä lajin hienouksien ymmärtämisen kanssa palvelevat vanhempien ”rakastumista” lajiin. Myös vanhempien vertaissuhteet lisäävät vanhempien sosialisaatiota lapsen harrastukseen.

Kun lapsi alkaa puhua lopettamisaikeistaan, vanhempien ajatukset palaavat helposti niihin syihin, joiden vuoksi lapsi on alun perin saateltu urheilun pariin. Urheilun itseisarvon, terveystietämisen ja pääoma-ajattelun lisäksi urheiluharrastuksen kontrolliluottuvuus saa tässä vaiheessa painoarvoa.

Lasten kilpaurheilukenttien laidoilta löytyy kuitenkin hyvin erilaisia vanhempia, joiden vanhemmuudessa ja lasten kilpaurheiluun osallistumisessa painottuvat erilaiset motivaatiotekijät. Oletukseni on, että vanhempien esiin tuomien painotusten perusteella voidaan löytää erilaisia vanhemmuuden tyyplejä. Eroja syntyy siinä, miten he mieltävät hyvän vanhemmuuden, minkälaisia asioita he vanhemmuudessaan painottavat ja miten he pärjäävät lasten lajin ja kilpailun elementin imussa. Tämän tutkimusaineiston perusteella olen jakanut vanhemmuuden tyyliä kolmeen kategoriaan, jotka ovat: yhteisöllisyyttä ja toiminnan iloa korostavat vanhemmat (monipuolisuuspuhunta), pääoman kehittymistä ja suoriutumista korostavat vanhemmat (suorituspuhunta) sekä vahvasti lajiorientoitu-

neet vanhemmat. Kategoriat ovat hyvin alustavia, ja vanhemmuuden tyylien tutkiminen vaatisikin jatkotutkimusta.

6 MITEN LASTEN URHEILUHARRASTUKSEEN OSALLISTUMINEN VAIKUT- TAA PERHEEN ARKEEN JA VANHEMMUUTEEN?

Tämän tutkimusongelman avulla olen halunnut selvittää, miten lapsen kilpaurheilu vaikuttaa perheiden elämään, ja minkälaisin panostuksin perheet satsaavat lastensa harrastuksiin. Vanhemmat ovat kuvanneet perheidensä arkea ja ajankäyttöä, osallistumistaan urheiluseuratoimintaan sekä kuluja, joita harrastuksesta on koitunut. Tämän lisäksi vanhemmat ovat kuvanneet urheilevan lapsen vanhemmuutta ja siihen liittyviä ulottuvuuksia. Vanhemmat ovat kertoneet, minkälaisena taustatukena he ovat lapsilleen olleet, miten he ovat osallistuneet ja puuttuneet lasten harrastukseen ja minkälaisia ohjeita he ovat lapsilleen antaneet. Vanhemmilta on lisäksi kysytty, mihin heidän kiinnostuksensa lapsen tekemisessä tarkalleen ottaen suuntautuu. Näiden kysymyksenasettelujen avulla olen pyrkinyt muodostamaan tarkempaa kuvaa urheilevan lapsen vanhemmuutta määrittävistä tekijöistä. Tulkintaa ohjaavana taustateorianä olen hyödyntänyt Csikszentmihalyin kuvaamaa teoriaa autoteelisestä perhekontekstista.

6.1 Arki ja ajankäyttö

Vaikka vanhemmat kuvaavat arjen olevan yhtä järjestelyä, kun lasten harrastukset syövät kaiken ajan, omaa elämää ei ole, eletään kalenterin tahdissa, viikonloppuisinkin herätään aikaisin, ja bensaa kuluu, ajatus lopettamisesta ahdistaisi monia vanhempia enemmän kuin nykyisyys. Pelejä, treenejä ja kilpailuja mennään katsomaan mielellään ja isovanhemmatkin saattavat olla mukana touhussa. Perheiden yhteinen vapaa-aika jää vähäiseksi, ja sitä värittävät kotityöt sekä ruuan ja vaatehuollon järjestäminen. Pienet yhteiset hetket käytetään esimerkiksi elokuvailtojen merkeissä tai vain oleskelemalla, sillä kodista ei haluta lähteä minnekään. Perheiden arkea voidaan lähestyä esimerkiksi kuvaamalla lasten kuljettamista, vanhempien työaikojen joustamista sekä perheiden yhteistä lomailua.

Kuljettaminen: ”Toi lajina on sit semmonen, et joutuu niitten... suorituspaikkoja ei oo joka nurkalla, ni siks siihen joutuu sitä aikaa...” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

Lasten kuljettamista harjoituksiin kuvataan usein niin sanottujen ”lähtöjen” määrällä. Lähtöjä on yhtä paljon kuin perheen kaikkien lasten harjoituksia viikon aikana. Kun perheessä on useampia lapsia, saman illan aikana tulisi ehtiä useampaan suuntaan samanaikaisesti. Toisena kuljettamisen mittarina on käytetty kertyneitä kilometrejä. Oulusta pääkaupunkiin muuttanut isä kertoo Oulun aikana mittariin kertyneen 40 000 kilometriä vuodessa, josta jääkiekon osuudeksi on laskettu noin 2/3. Toinen, kolmen kiekkoilevan pojan isä kertoo, että perheen kahden auton mittariin kertyy yhteenlaskettuna toistatuhatta kilometriä viikossa. Joissakin perheissä kuljettamiseen osallistuvat myös isovanhemmat.

Lasten kuljettaminen vaatii perheiltä suurta panostusta. Joskus hyödynnetään ”kimppakyytejä”, mutta pääasiassa ratin takana istuu lapsen oma äiti tai isä. Kuljettaminen nähdään myös tärkeäksi yhdessäolon hetkeksi, josta ei välttämättä haluta luopua. *”Mä koken, et se on tärkeempi, että mä oon mukana. Mä haen lapseni sieltä, vaikka se pääsis jonkun kyydissä kotiin. Silti, silti sekin on hetki, ku on kuitenkin kolme lasta, ni ne hetket ajaa himasta xx:ään... No se on kuitenkin... ni se on kuitenkin aikaa olla kahdestaan.”* (kolmen kiekkoilijapojan isä)

Vanhempien työnteke. Tutkimukseen osallistuneista perheistä ainakin puolet mainitsi lasten harrastusten vaikuttavan myös vanhempien työnteekoon. Vanhemmat ovat tehneet erilaisia ratkaisuja työaikojensa suhteen, jotta lasten kuljettaminen olisi mahdollista. Opetustyötä tekevä äiti kertoi, kuinka hänen opetuslukujärjestyksiään oli aikanaan rukkattu siten, että lapsen kuljettaminen onnistui. Eräs isä kertoo lähtevänsä töistä aikaisemmin, jotta pojat saadaan ajoissa harjoituksiin. Työntekoa jatketaan sitten illalla kotoa käsin. Yhdessä perheessä toinen vanhemmista tekee yötyötä, ja toisessa perheessä äiti työskentelee osa-aikaisesti, jotta päivisin on aikaa kuljettaa lapsia. Muutkin kertovat vähintään ”sumplivansa” työaikojaan, jotta homma sujuisi. Tässäkin suhteessa panokset lasten harrastuksen mahdollistamiseksi ovat korkeat.

Lomat: Koska arki on urheilevien lasten perheessä hektistä, lomien merkitys korostuu kaikissa perheissä. Lomalla on enemmän aikaa olla yhdessä ja tehdä asioita, joita ei arkena ehdi. Kuitenkin lasten kasvaessa ja tahdin kiristyessä lomatkin alkavat olla kiven alla eikä ole enää itsestään selvää, että perhe voi lomailla yhdessä. *”Sanotaan, et perheen kans ei lähetä mihinkään. Ei voi lähtee talvilomalla mihinkään, ja sit sekin niin*

kun, kahtena viime vuotena on jäänyt sekín, et mennään joko vajaalla perheellä tai sumplitaan joku muutama päivä jostain.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

6.1.1 Vanhempien osallistuminen urheiluseuratoiminnassa

Urheiluseuroissa on yleensä aina pulaa aktiivista toimijoista. Tämän kysymyksen tarkoituksena on ollut selvittää, kuinka paljon urheiluseuratoiminta työllistää vanhempia, ja minkä verran seuralta tulleet velvoitteet tai tehtävät vaikuttavat perheiden arkeen ja ajankäyttöön.

Lasten kilpailuharrastuksen edistämiseksi tehty seuratyön määrä vaihtelee perheittäin. Taitoluisteluseuroissa vanhempia on tarvittu ainakin luistelukoulupäivystykseen sekä kilpailujen järjestämiseen, ja kiekkoseuroissa talkootyönä järjestetään lähinnä erilaisia turnauksia. Jalkapallon parissa vapaaehtoisen varainhankinnan nimissä on pidetty puffaa ja toteutettu lähinnä joitakin inventaarioita ja liikenteenohjausta. Lisäksi kaikki vanhemmat ovat osallistuneet erilaisten myyntiartikkeleiden (*kalaa, sukkiä, teatterilippuja, lakritsiä, vessapaperia ja pesuaineita*) kauppaamiseen vähintään omalle lähipiirilleen. Pääsääntöisesti vanhemmat kertovat, että seuralla menee rahallisesti niin hyvin, että suurille varainhankintaprojekteille ei ole ollut tarvetta.

Vanhemmat suhtautuvat urheiluseurojen rahankeruuseen varauksella. Toisaalta yhteistä tekemistä lasten harrastuksen eteen pidetään tärkeänä, vaikka se koetaan monesti rasittavana, ja vanhemmat tienaisivat tarvittavan rahan mieluummin omalla työllään. *”Mä en oo myyntimies. Mä on virkamies ollu aina, mä en osaa mitään myydä.” (12-vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10-vuotiaan luistelijatytön isä)*

Talkoista ja yhteisistä hankkeista tulee helposti nokka-pokkaa, sillä useimmiten toimintaan osallistuneet vanhemmat ovat ”aina samoja”. *”He haluaa vaan kermat päältä... olis kiva, jos olis vanhemmat osallisina.” (10-vuotiaan luistelijatytön äiti)*

Rahankeruu ja talkootyöt nähdään lähinnä pienempien seurojen asiana, ja vähäisenkin vanhempien osallistuminen päättyy viimeistään silloin, kun lapsi kasvaa, ja peli kovee. *”Mut sithän se loppuu, kun tulee nää isompien jutut, ja pelataan sitä SM-sarjaa, ni siinä ei oo mitään. Totaalisesti organisoidaan sieltä kilpaurheilun... ei vanhemmat sotkeudu millään lailla.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)*

Tutkimukseen osallistuneet perheet osoittautuivat kuitenkin yllättävän aktiivisiksi seura-toimijoiksi. Yhtä perhettä lukuun ottamatta kaikissa perheissä ainakin toinen vanhem-mista osallistuu tai on osallistunut erilaisiin luottamustehtäviin jossakin urheiluseurassa. Joukosta löytyi yhteensä kolme valmentajaa, kaksi entistä joukkueenjohtajaa, neljä hal-lituksen, johtokunnan tai jonkun toimikunnan entistä tai nykyistä jäsentä. Yksi äiti on ollut mukana perustamassa uutta urheiluseuraa.

Vanhempien kokemukset seuratyöhön osallistumisesta ovat pääosin positiivisia, vaikka vastakkaisiakin kokemuksia mahtuu joukkoon. Joukkueenjohtajan tehtävä on koettu erittäin työllistäväksi, eikä valmentajanakaan toimiminen aina ihan helppoa ole. Van-hemmissä nähdään kuitenkin olevan varteenotettava potentiaali seuratyön edistämiseksi, ja mielekkäiden tehtävien avulla kuljetustehtävään ”kutistetuiista” vanhemmista voisi olla seuratoiminnassa hyötyä laajemminkin. Monesta vanhemmasta olisi varmasti hyö-tyä ihan ”rivimiehenäkin”.

6.1.2 Rahallinen panostus

”Ikäkausivastaava sanoi jo silloin aikoinaan, et se kymppi on sietoraja, et jos kahella tai kolmella kympillä nousee kausimaksut, niin sillä menetetään kolme pelaajaa. Että kannattaako se? Et varmaan tässä on niin paljon erilaisia lähtökohtia. Varmaan mulle-kin olis kivempi valmentaa siel sisähallissa, mut jos sen takii lopettaa vaikka kolme, ni kyl mä vedän mieluummin näin” (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatyttöjen isä, joka toimii myös valmentajana)

Tähän tutkimukseen osallistuneiden perheiden lapset ovat onnekkaita, sillä heidän van-hemmillaan on ollut mahdollisuus panostaa lastensa urheilemiseen. Etenkin pääkaupun-kiseudulla lasten kilpaurheilusta on tullut niin kallista, että suurin karsinta harrastusput-keen pääsemiseksi käydään jo alkumetreillä. Rahasta keskusteltaessa vanhemmat ker-toivat, miten he ovat kokeneet korkeat harjoittelumaksut, ja miten rahallinen panosta-minen on vaikuttanut perheen elämään.

Rahaa kuluu jäämaksuihin, kisamatkoihin, leireihin, turnauksiin, varusteisiin, valmenta-jien palkkoihin ja moneen muuhun. Haitari kulkee jalkapallon 60 euron kuukausimak-susta jääkiekon keskimäärin 200–250 euron kuukausittaiseen jäämaksuun ja taitoluiste-lun yli 420 euron kuukausimaksuun. Sisaruksille myönnetään sisaralennuksia, mutta

yhden lapsen luistelusta perhe on laskenut maksavansa jopa noin 12 000 euroa vuodessa. Summa on arvio, ja siihen on laskettu mukaan kaikki kulut.

”Rahalla saa ehkä vähän paremmat valmentajat ja paremmat olosuhteet ja paremmat... Sitte siinä on se toinen puoli, että kaikki ei sitte kykene tai halua siihen mukaan.” (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatyttöjen isä, joka toimii myös valmentajana)

Yksi valmentajana toimiva isä toi esiin tärkeän ongelman, joka aiheutuu maksujen nostamisesta. Maksujen kohoaminen nostaa potentiaalisten uusien (kilpa) urheilijoiden aloittamiskynnystä. Isän siteeraaman ikäkausivastaajan kokemus lapsien poisjäämisestä maksujen noustessa näyttäisi kuitenkin tämän tutkimuksen perusteella koskevan lähinnä perheitä, jotka vasta harkitsevat urheilutoimintaan sitoutumista tai ovat mukana ilman kilpaurheilullisia tavoitteita. Tutkimukseen osallistuneiden vanhempien puheissa rahanmenoa ei pidetä niin merkityksellisenä tekijänä, että lapsi otettaisiin sen vuoksi pois hyvästä harrastuksesta. Jännitteitä syntyy lähinnä silloin, kun toiminta ei vastaa odotuksia.

Rahalla on kuitenkin kilpaurheiluvien lasten perheissä mielenkiintoinen rooli. Vanhemmat kertovat, että *”kaikki rahat menee – omat, isovanhempien, kummien... (10-vuotiaan luistelijatyttöjen äiti)*, mutta *”Sen on valmis laittamaan niin ku sellaseen juttuun, joka tuntuu niin kun mielekkäältä.” (13-vuotiaan luistelijatyttöjen äiti, A)*

Suuret harjoittelumaksut yhdessä harjoitteluun käytetyn ajan kanssa nostavat perheen panokset korkeiksi. Rahallinen panostus nouseekin esiin silloin, kun puhutaan urheilussa menestymisestä tai mietitään, mitä lapselta voidaan kilpaurheilun suhteen vaatia. Vaikka menestystä ei aina mitata palkintopallisijoituksilla, vanhemmat näkevät, että panostus on niin suuri, että *”pitää olla ne tuloksetkin näyttää niille sponsoreille” (10-vuotiaan luistelijatyttöjen äiti)*. Suuren rahallisen satsauksen myötä lapsilta odotetaan kunnollista treenaamista ja tosissaan panostamista. *”Jos ei niin ku halua, tai joskus on sanottu, et jos ei sit niin kun, et jos se on tärkeempi sitte se, kun täs on se, et nää hinnat on niin hirveet, ja tää aika on niin hirvee, et jos sä haluat tehdä tätä näin, ni sit pitää treenata niin ku keskittyneesti. Ja sit voi vaihtaa toiseen seuraan, jossa harrastetaan ja on halvempaa, ja käydään miten sattuu, et se on aina mahdollista.” (kiekkoilijapojan ja luistelijatyttöjen äiti)*

Korkeiden harrastusmaksujen vuoksi on jouduttu etenkin monilapsisissa perheissä luopumaan pidemmistä ulkomaanmatkoista. Harjoittelumahdollisuudet sekä mahdollisuus matkailuun asettuvat pakostakin vastakkain, ja lapsille annetaan ikään kuin mahdollisuus valita. ”*Joskus lapset sanoo, et miks ei me mennä viikoks Thaimaahan tai johonki. Sit on sanottu, et jos sitä halutaan ni sit pitää lopettaa harrastamiset. Sit voidaan käydä parikin viikkoo jossain. Että mitä halua...*” (kiekkoilijapojan ja luistelija tyttöjen äiti)

Vanhempien kuvausten perusteella urheilevien lasten perheiltä vaadittavat panostukset ovat melkoisia. Perheessä tulee olla auto tai mieluummin kaksi, toimiva kalenterijärjestelmä, hyvin joustavat työaikajärjestelyt sekä mieluiten mahdollisimman hyvät tulot. On eduksi, jos isovanhemmat ovat käytettävissä oleva lisäresurssi. Vanhempien pitää olla valmiit valjastamaan vapaa-aikansa autossa istumiseen, lasten varuste- ja ruokahuoltoon ja viikonlopun aamuherätyksiin on syytä suhtautua suopeasti. Lapsen kasvaessa pitää olla valmis luopumaan yhteisistä lomista, ja myös jonkinlaiseen myyntityöhön on syytä varautua.

Korkeat harrastusmaksut näyttäisivät lisäävän painetta tuloksen tekemiseen. Koska perhe panostaa lapsen harrastukseen paljon rahaa, myös edistymistä tulee tapahtua ja lapsen pitää panostaa harjoitteluun tosissaan. Vanhempien kertomusten perusteella syntyykin käsitys, että harrastusten kallis hinta lisää lapsi- ja nuorisourheilun totisuutta ja vakavuutta.

6.2 Vanhemmuus ja suhde

Koska lasten urheilussa vaikuttaa olevan kysymys ennen muuta hyvästä vanhemmuudesta, tämän kysymyksenasettelun tavoitteena on kuvata urheilevan lapsen vanhemmuutta tarkemmin. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat ovat määritelleet hyvän vanhemman tunnuspiirteitä seuraavalla tavalla:

*Hyvä vanhempi takaa lapselle onnellisen ja turvallisen elämän ja kasvat-
taa lapsesta täysipäisen ihmisen. Lasta pitää tukea sopivasti, ja lapsen
turvallisuudesta ja hyvinvoinnista pitää huolehtia. Hyvä vanhempi on
kannustava, antaa lapselle virikkeitä eikä ryhdy lapsen kaveriksi. Hyvä
vanhempi on riittävästi läsnä, välittää ja osoittaa hellyyttä. Vanhemman
tulee kantaa vastuuta lapsestaan, tehdä päätökset ja olla kiinnostunut
lapsen tekemisestä sekä olla sensitiivinen ja antaa lapselle tilaa suori-
tua. Vanhemman tulee olla paikalla silloin kun tarvitaan. Hyvä vanhempi
on riittävä! (kaikki haastatteluun osallistuneet vanhemmat)*

Autoteelisen perhekontekstin teorian valossa vastauksesta voidaan löytää teorian ni-
meämistä viidestä elementistä neljä. Vanhempien tulisi olla kiinnostuneita lastensa te-
kemisistä, ja kiinnostuksen tulee keskittyä lasten kulloisiinkin tunteisiin ja kokemuksiin
(*keskittäminen*). Kun vanhemmat antavat lapselle tilaa suoriutua, lapsi voi samalla har-
joitella valintojen tekemistä silläkin uhalla, että valinnat eivät olisi vanhemmille mielu-
isia (*valinnan olemassaolo*). Välittäessään lapselle kokemuksen turvallisuudentunteesta
vanhemmat mahdollistavat samalla sen, että lapsi kykenee paneutumaan vapautuneesti
häntä kiinnostaviin asioihin (*sitoutuminen ja luottamus*). Lisäksi kannustavat ja virik-
keitä tarjoavat vanhemmat ovat ottaneet asiakseen huolehtia siitä, että lapsella on mah-
dollisuus tarttua yhä kompleksisempiin haasteisiin (*haasteellisuus*). Autoteelisen perhe-
kontekstin viides ulottuvuus – *tavoitteiden selkeys* - ei tullut mainituksi vanhempien
kuvatessa hyvää vanhemmuutta. Siihen palataan vanhempien pohtiessa lapseensa koh-
distuvia vaatimuksia ja odotuksia.

6.2.1 Taustatukena toimiminen

*”Seurathan ajattelee niin, että vanhemman rooli on kolmen koon sääntö, eli kannusta,
kustanna, kuljeta, että se on niin ku siinä. Ja kyllä mä tässä yritän pysyä. Ainakin että se
näyttäis sinne joukkueen suuntaan, että mä toimin näin, että pyrin vaan kannustaa lasta.
Ja ehkä vähentää niitä paineita sillä tavalla, että kertoo, että ei se oo maailman tärkein-
tä, jos kiekko osuu tolppaan eikä mee maalin ja näin. Mutta kyllä sitä huomaa, että sitä
asettaa ittensä tästä roolista pikkusen eteenpäin, ja sitä tarkkailee niin kun silleen että,*

kuinka se pärjää siellä joukkueessa, niinkö, ja kuinka se pärjää niiden valmentajien kanssa ja muuta. Tota, kyllä sitä ettii semmosta, että onko jotain semmosta indikaattoria, joka näyttäs niinkö, että tää ei oo niinkö hyvä. (12-vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10 – vuotiaan luistelijatytön isä)

Urheilevan lapsen vanhemmuus ja lapsen taustatukena toimiminen ei lopulta ole yksinkertaista. Urheilevan lapsen vanhemmuuteen, kuten vanhemmuuteen yleisesti, liittyy paljon huolta ja stressiäkin. ”*Jos xx stressaa, minäkin stressaan.*” (14- ja 10- vuotiaiden jalkapalloilijatyttöjen äiti)

Vanhempien suurimpana huolenaiheena on lapsen hyvä olo ja harrastusryhmässä viihtyminen. Kilpaurheilusta kun on kysymys, monet vanhemmat ovat joutuneet huomaamaan, että peli ei ole aina reilua. ”*Se on liian rankaa. Siis sen takii valvoo öitä. Kun miettii, että mitenköhän tässä käy, ja miten sitä joku aikuinen voi sanoo tommosii, ja kohdella sillä tavalla. Kun näkee sen kaiken epäoikeudenmukaisen, mitä sä et vois toteuttaa ikinä työpaikoilla, koulumaailmassa - et missään!*” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilevien poikien äiti)

Seurat ja valmentajat voivat toiminnallaan joko vähentää tai lisätä vanhempien huolta. Seurat ovat yleisesti asettaneet vanhempien rooliksi kolme koota: kustanna, kuljeta ja kannusta. Vanhempien vastauksien perusteella on helppo päätellä, että tällainen roolitus koetaan riittämättömäksi. Vanhemmat kaipaavat avointa ja toimivaa vuorovaikutusta lastensa valmentajiin sekä seuran toimijoihin. He haluavat kuulla, kuinka lapsi edistyy taidoissaan, ja kuinka hän pärjää ryhmässä.

”*Saada jotain ymmärrystä - et voisit sä kertoa? Voisit sä kertoa mulle, mä haluisin kertoa vaikka lapselle, voisit sä kertoa lapselle, tai meille yhdessä? Mut sehän on semmonen kulttuuri, jota näissä seuroissa ei ole! Ei. Sä vaan, sun pitää kuskata, kustantaa, ja tota... Niin, et kyl mä koen sen aika ahdistavana, et tää voi olla yks syy, et tulee tämmösiä kärjistyksiä ja ristiriitoja ja muita, kun väärinymmärryksestäkin saattaa olla kyse.*” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilevien poikien äiti)

Tällainen keskusteluyhteyden puuttuminen on omiaan lisäämään epäluottamusta lasten vanhempien ja valmentajien välillä. Kun vanhempainillatkaan eivät täytä tätä keskusteluyhteyden täyttämää aukkoa, väärinymmärrysten mahdollisuus on enemmän kuin todennäköinen. ”*Niin, kylhän täälläkin on sitten ne vanhempaintilaisuudet kerran vuodes-*

sa, ja valmentaja käy siellä läpi sen vanhemman roolin, et kannustaa, kускаa ja kustantaa, ja pysyy poissa pukukopista ja kilpailusta. Mut se ei sitte oookaan niin itsestään selvää kun se ongelma, jos se onkin sen valmentajan kanssa.” (kiekkoilijapojan ja luistelijatyttöjen äiti)

Valmentajan paikka ja asema on tehty vanhemmille selväksi jopa erilaisin piirroksin. Joissakin seuroissa vanhempia on jopa kielletty puhumasta valmentajalle. ”*Oli joku x:n ensimmäinen vanhempainilta, niin siellä oikein piirrettiin käyrä, että valmentaja on sitten tääl auktoriteetti. Se on tääl huipulla, tän kolmion huipulla. Ja se käskee, ja kukaan ei voi kyseenalaistaa sitä asiaa.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilevien poikien äiti)*

Keskusteluyhteyden ja palautteen puuttuessa vanhemmat seuraavat hyvin tarkasti lapsensa olemusta ja tarkkailevat, onko lapsen hyvä olla omassa harrastusryhmässään. Vanhemmat haluavat tietää, miten lapsi ryhmässä pärjää ja kohdellaanko lasta asianmukaisesti. Vanhemmat pyrkivät kyselemään lapselta, mitä valmentajat ovat puhuneet ja minkälaista palautetta antaneet. ”*Niin, siks mä mä sanoin, et mä yritän kysyä, et mitä se valmentaja sanoo - et sitä kautta päästäs siihen, ja sit mä yritän vähän niin kun keskustella.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilevien poikien äiti)*

Vanhempien ja valmentajan välinen luottamus koetaan äärimmäisen tärkeäksi asiaksi lasten kilpaurheilussa. ”*Hän (valmentaja) tietää yhdeltä kohdalta ihan varmasti ja luotan siihen. Mä oon niin ku halunnu omalta puoleltani olla tukemassa sitäki asiaa, että se pysyis semmosena niin ku avoimena, ja sillan se hyödyntää niin ku oikeesti kaikkia.” (13-vuotiaan luistelijatyttöjen äiti, A)*

Luottamuksen puute ja puuttumista vaativien tilanteiden ratkominen on koettu erittäin vaikeaksi, ja vanhempien kynnys puuttua valmentajan toimintaan on yleensä erittäin korkea. Kuitenkin tilanteen niin vaatiessa puuttumisiakin on tapahtunut. Puuttumatta jättämisestä saatetaan jälkeinpäin potea huonoa omaatuntoa.

”Mutta kun ei edes sille kerrota, ni sitte vanhempi jää todella taustatueksi, tai ihan taustalle, et et kyl tota, kyl mä oon sitä mieltä nyt jälkeän päin, et ois vaan pitäny mennä. Ihan, ja niin kun se, että kun se on niin vaikeeta, kun ei oo tarkoitus mennä edes kritisoimaan, vaan haluasi vaan keskustella jostain asiasta... Kyllä oon potenu niin monta kertaa huonoo omaa tuntoa, että miksi en ole puuttunut asiaan.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilevien poikien äiti)

”No vuos sitte mä puhuttelin x:n silloiset valmentajat kolme kertaa kauden aikana. Kyl mä niin ku, mä sanon harvon, mut sitte ku kyl mä sit sanon asiasta.” (kolmen kiekkoilevan pojan isä)

Koska vanhemmille on tärkeää, että lapsi voi hyvin, he seuraavat sensitiivisesti lapsen mielialoja ja jaksamista. Tällainen huolenpito näyttää omalla tavallaan lähentävän lapsen ja vanhemman suhdetta.

”Kyllä sitä varmaankin pyrkii maksimoimaan sen lapsen, niin ku sen lapsen olon siellä, ja jos ei se pärjäis siellä, tai tuntis oloonsa muuten hyväksi, niin varmaan tämmöisiä merkkejä etsis, ja pyrkis, että mitäs tehään niinkö seuraavaksi.” (12-vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10 – vuotiaan luistelijatytön isä)

”No siit lapsen olemuksesta, se on se isoin asia. Ja sitte mun mielestä se semmonen maalaisjärjen käyttö, et miten se toinen, se valmentaja, joka on kuitenkin aikuinen, käyttäytyy. Mitä lapsi on sanonu, plus et miten se sua kohtaan käyttäytyy tai sanoo. Lapsen kautta, sen lapsen kokemus on se, et nyt ei oo enää hyvä olla.” (kiekkoilijapojan ja luistelijatytöjen äiti)

”Kyllä se niihin tuntosarviin liittyy jollain lailla... täytyykin kuunnella vähän, et miten se jaksaa, ja et jotenkin sen lapsen niin ku, kyl se tuo semmosta. Oppii tuntemaan sitä lastaan, erilaisissa... syvemmin, ja niitä reaktioita erilaisissa tilanteissa täs urheilun...” (14-vuotiaan luistelijatytön äiti)

Vanhemmat kuvaavatkin suhteita lapsiinsa läheisiksi, ja kertovat kuinka yhteinen ”juttu” lähentää perheenjäseniä toisiinsa. Treenimatkat saavat uudenlaisen merkityksen vanhempien kertomuksissa: Kysymys ei ole pelkästä kuljettamisesta, vaan automatkat toimivat yhteisesti jaettuina hetkinä, jolloin voidaan keskustella päivän tapahtumista ja kuulostella lapsen olotilaa. Lapset, etenkin pienempinä ollessaan, odottavat näkevänsä vanhempansa katsomossa kannustamassa. He tietävät tällöin, että taustatuki on tarvittaessa lähellä.

”Niin ainakin on läsnä, kun on nää lapsen harrastukset. On edes ne automatkat. Tai niin kun oli pienempänä, tai xx:lle vieläkin, se on aika jännä. Sille on äärettömän tärkeätä, et se näkee mut siellä. Se on ainoa poika joka, se nostaa mulle räpylän pystyyn, kun se näkee. Tai se pelissä menee tälleen, kun se näkee... se kattoo, ja sit se jatkaa. Et onhan nää aika huikeita juttuja! Niistä syntyy sit sellasii juttuja, kun mä nään sen, tai

kun se mulle hymyilee - et hienoo äiti, et sä oot siellä kattomassa! Ni ne on niitä tätä, mitä tää urheilu on sitte tuonu siihen.” (16- ja 10 -vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

Tai sitte joskus on jääny vaikka lounareita käyttämättä, ni otetaaks tost mäkkäriltä joku... niin, ni sit se on mejän salaisuus tai jotain muuta. (kolmen kiekkoilevan pojan isä)

6.2.2 Kuuntele, kuljeta, kannusta ja kustanna

Taustatukena toimiminen on keskeinen osa lapsen vanhemmuutta. Avainkysymyksiksi vanhempien vastauksista nousivat *vanhempien rooli, valmentajien asema ja toimiva vuorovaikutus, ongelmatilanteisiin reagointi sekä lapsen tarpeiden sensitiivinen tulkin-*ta.

Vanhemman roolia on pyritty säätelemään urheiluseuroista käsin KKK-säännön avulla. Valmentajien asemaa ja työrauhaa on pyritty edistämään vanhempien puuttumista rajoittamalla sekä vähentämällä vuorovaikutusta ja kontaktia lapsen vanhempiin. Näiden ratkaisujen seurauksena vanhemmilta puuttuu tärkeä kanava oman lapsensa hyvinvoinnin ja edistymisen tulkitsemiseksi. Koska kilpaurheilu on aikuisillekin vaativaa puuhaa, on ilmiselvää, että se on sitä myös lapselle. Tästä syystä vanhempien on erittäin tärkeää tietää, että lapsen on hyvä olla harrastusryhmässään, ja että lasta kohdellaan siellä kunnioittavasti. Vanhemmat ovat oppineet tarkkailemaan lapsensa olemusta hyvin sensitiivisesti, ja he hakevat lapsen olemuksesta varmistusta, että kaikki on hyvin. Tämä on tärkeää, sillä vanhemmat, jotka ovat kiinnostuneita lapsensa kokemuksista sekä kulloisistakin tunteista ja mielialoista, edistävät samalla autoteelisen perhekontekstin muodostumista.

Kun kaikki ei ole kohdallaan, syntyy hyvin hankala tilanne. Koska toimivaa vuorovaikutusta ei ole luotu silloin, kun asiat ovat hyvin, ei ongelmatilanteissa ole aina helppoa lähteä purkamaan tilannetta rakentavasti. Tämän vuoksi vanhemmat joko sietävät hyvin paljon epäkohtia, ja ”kannustavat” lasta jaksamaan, kuten heille annettu rooli edellyttää, tai sitten vanhemmat ottavat riskin, ja ryhtyvät puolustamaan lastaan. ”*Et vanhemman pitää niin ku täpäkästi pitää kyllä lapsensa puolia*”, sanoo erään 13-vuotiaan luistelija-tytön äiti. Toisen äidin vastaus kuitenkin kertoo kynnyksestä, joka on ensin ylittävä: ”*Mut on se ihan hullua, kun sit on tuolla oikeesti nähny sellasta ihan ihan sairasta käyttäytymistä. Sellasta, et siel on sellasia aikuisia hakeutunu siihen toimintaan, jotka vaan*

nauttii siitä semmosesta valta-asemasta, ja he voi tehdä täällä vähän niin kun ite lystää, ja lapset itkee jossakin kopissa tai jotenki. Sehän on aivan järkyttävää. Ni sit voi tämösiä todella selkeitä epäkohtia tulla esiin, joista moni vanhempi, sit saattaa joku seura tehdä jotakin, tai ylipäättään vanhemmat sit vasta lähtee tekemään.” (16- ja 10 -vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

Vanhempien tehtävänä on siis pitää lapsen puolia ja suojella lasta silloin kun tilanne sitä vaatii. Kolmen koon rinnalla pitäisi olla myös neljäs K, jolla korostettaisiin kuuntelemisen tärkeyttä. ”Kyl mä veisin varmaan lapseni jonnekin muualle, jos mä en luottais valmentajaan” sanoo 14-vuotiaan luistelijatyön äiti, ja hyvä niin. On erittäin oleellista, että lapsi tietää, että hänen vanhempansa ovat sitoutuneet täysin huolehtimaan hänen hyvinvoinnistaan. Tämäkin on yksi autoteelisen perhekontekstin tunnusmerkeistä.

6.2.3 Liiallinen osallistuminen

”Tää on semmonen kysymys, tää lapsen vanhemmuus tässä kilpaurheilussa, et se ei kato sitä, että mikä koulutustaso sulla on, tai kuin viisas sä oot... Samanlaisii sitte niinkö ilmiötä, jos puhutaan vaikka jostain uskonnosta, niin miks fiksit koulutetut ihmiset lähtee johonkin aivan hulluihin johonkin lahkoihin mukaan? Se järjen käyttö, se loppuu melko helposti.” (12-vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10 -vuotiaan luistelijatyön isä)

Aina ei ole helppoa tunnistaa, minkä verran taustatukea on sopivasti. Julkisuudessa puhutaan usein vanhemmista, jotka ovat lastensa urheiluharrastuksesta enemmän innoissaan kuin lapset itse. Tässä tutkimuksessa vanhemmat kuvasivat omia kokemuksiaan lastensa harrastuksiin osallistumisesta ja pohtivat, onko heidän mielestään olemassa riskiä, että vanhempien osallistuminen olisi liiallista.

Suurimmalle osalle vanhemmista ilmiö oli tuttuakin tutumpi, ja heillä oli kokemuksia siitä, kuinka mopo on ajoittain uhannut karata käsistä. ”On varmasti mahdollista, sitä itsekin sokeutuu välillä - tulee vauhtisokeeks, ja sitä pitää välillä toppuutellakin itteensä.” (14-vuotiaan luistelijatyön äiti) Toisaalta, myös toisenlaisia kokemuksia löytyy. ”En mä ainakaan koe itteeni, et mä osallistuisin liikaa. (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatyttöjen äiti)

”Miten tää vanhempana oleminen aktiiviurheilijoiden elämässä, että miettii, että panostaako ite siihen liikaa, ja miten muut kokee sen, että ei oo sitä omaa aikaa, ei oo pa-

risuhdeaikaa, ei voi järjestää mitään, kun elämä pyörii lasten harrastusten ympärillä. Et sitäkin, et mennäks me vanhemmat vähän överiks? Sitä mä oon miettiny monta kertaa. Missä se menee se taustatuen raja?” (10-vuotiaan luistelijatytön äiti)

Eräs isä katsoo, että ainakin harjoitusten seuraaminen on jo turhan tiivistä taustatukea. *”Mä en oo löytäny syytä miks mä tulisin kattoo harjotuksia. Ei se xx harjottele yhtään sen paremmin oonks mä siinä hönkimässä, nojaan tohon pleksiin vai en. Enemmän se varmaan iloitsee siitä, et mä tuun hakee sen, ja mul on vaikka se pillimehu ja reissumies tossa noin.” (Kolmen kiekkoilevan pojan isä)*

Lasten ja nuorten kilpaurheilu on tänä päivänä muuttunut mahdottoman totiseksi. Selittäviä syitä on paljon, mutta vanhemmilla on varmasti tärkeä rooli suhteellisuudentajun säilyttämisessä. *”No ainakin, sen mä oon huomannu, et mä pyrin ainakin, mun tekis hirveesti paljon mieli enemmän kysyä, et miten menee ja onko paikat kunnossa ja miten meni treenit ja muuta. Mut nyt kun mä huomaan, ei se, se ei oo hyvä juttu... et mä sotkeudun siihen ite vähän liikaa... Koska itest välil tuntuu, et ottaa liian vakavasti sen jutun. Ettei tee tätä vaikutelmaa, että mä teen täst nyt ihan hurjan tärkeen jutun. Kaikki, kaikki muu, en edes koulust kysy, kunhan treenit on sujunu hyvin.” (16- ja 10 -vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)*

Valinnan olemassaolo on yksi autoteelisen perhekontekstin ulottuvuuksista. Jos vanhempien osallistuminen ja kiinnostus on ylenpalttista, lapsen voi olla kovin vaikeaa tehdä valintoja omista intresseistään käsin. *”Jos se näkee, että se on kamalan tärkeä sille äidille tai isälle, joka sitä siinä kuskaa, niin uskaltaako se sanookaan, että mä en ehkä nyt, mä haluaisinko oikeestaan kokeilla jotain ihan, jotain savitöitä...” (13-vuotiaan luistelijatytön äiti, A)*

Lapsen menestyminen edistää vanhempien sitoutumista ja sosiaalistumista lapsen lajiin, ja se on myös vaaran paikka liiallisesta puuttumisesta puhuttaessa. *”Et kyl tos ehkä meni vähän liian tos vanhemman mukana. Et sit kun huomaskin, et se rupes menestyy, ja oleen hyvä, ni sit siitä niin kun lähteekin liian helposti mukaan. Et yks äiti mulle sanokin sitten... Mä ihmettelinkin, kun se oli aika vähän sen nuoremman pojan kanssa, se sano et hän meni niin syvälle sen vanhemman pojan lätkäharrastuksen mukana, et hän teki tietoisin valinnan tän nuoremman kanssa, ja piti etäisyyden siihen, kun se on henkisesti niin raskasta.” (16- ja 10 -vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)*

Pahimmillaan vanhempien kunnianhimot voivat sotkea koko kuvion, ja silloin käy helposti niin, ”että äiti harrastaa enemmän kun lapsi. Ei se ole tuulesta temmattu tää skating mothers-syndroma. Mä aattelin et tää on jotenkin ihan sairasta.” (13-vuotiaan luistelijatyttöjen äiti, A)

Lapsen kasvaminen nuoreksi muuttaa myös merkittävästi taustatuen muotoa ja tapoja. Rooli on vanhempana muuttunu niistä yksikutosen ajoista tähän hetkeen.(14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatyttöjen äiti)

”Mä huomaan ton pienemmän kanssa et sille on tärkeitä, et äiti tai isä on läsnä. Mut sit pitää olla herkillä tuntosarvilla, et nyt se onkin sen ikänen, että haluaako se että ollaan?” (16- ja 10 -vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

”Muistan itekin, että en mäkään aina tykänny, et faija on siellä.” (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatyttöjen isä)

Vanhempien osallistuminen lasten urheiluharrastukseen sekä seuratoimintaan on tärkeää, mutta samalla se kätkee sisälleen kaksiteräisen miekan. Liiallinen osallistuminen on todellinen riski, ja monet vanhemmat kuvaavat, kuinka vauhti alkaa helposti sokaista, ja lapsen harrastukseen sotkeutuminen saattaa karata käsistä. Etenkin silloin, kun menestystä alkaa tulla, vanhemmat kiinnostuvat lapsen urheilusta – ja usein liikaa. Siksi olisi syytä miettiä keinoja, joiden avulla vanhempien liiallista innostumista voitaisiin säädellä.

Ensimmäinen hyvä merkki on se, että vanhemmat itse tunnistavat tällaisen piirteen itessään. Ongelman havaitessaan he ovat voineet tietoisesti miettiä keinoja, joiden avulla tilanne pysyy hallinnassa. Usein asiasta puhuminenkin voi rauhoittaa. On myös hyödyllistä, että vanhemmilla olisi riittävästi omia mielenkiinnonkohteita, ja jotakin mielekästä tekemistä. ”Että jos kuskaa, ja kun kuskaa, ni... pysys niin, että menis vaikka lenkille itsiks aikaa, ja hyvällä mielellä tulee, et mul oli hyvä (lenkki)... (13-vuotiaan luistelijatyttöjen äiti, A)

Mielekkäät työt seuran tavoitteiden edistämiseksi saattavat joillakin perheillä toimia ”jarruna”, mutta seuran tehtävissä toimiminen voi toimia myös toiseen suuntaan, eli kiihdyttää vanhempien sekaantumista lapsensa tekemiseen entisestään. ”Kun me molemmat tehdään näitä seuran asioita päivittäin, niin meillä jää aika vähäksi se xx asioi-

hin puuttuminen. Sillon kun xx oli pieni, niin sitä seurasi vaan sitä omaa, mutta nyt sitä seuraa laajemmin...” (13-vuotiaan luistelijatyön äiti, B)

Vanhempien liiallisen vauhdin ja lasten urheiluun puuttumisen vähentämiseksi olisi hyvä, että asiasta käytäisiin keskustelua. ”Kyllä mä sanoisin, että olisi hyvä, jos vanhemmat saisivat jonkinlaisia valmennusta siihen. Ja toimiihan se myös niin päin, että sitä valmennusta kaipaisi myös, mä en kokenut sitä itte toistaiseksi, mutta varmaan sitä valmennusta kaipaisi myös siinäkin vaiheessa, kun se lapsi ei pärjääkään. Sehän on yksi, tavallaan nää molemmat ääripäät.” (12-vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10-vuotiaan luistelijatyön isä)

Vanhemmat voisivat kaivata tukea vanhempana toimimiseen myös vanhempien urheilijoiden vanhemmilta, joilla on jo kokemusta lasten kilpaurheiluun liittyvistä karikoista. ”Jos mä kaipaisin sellasta tutoria, ni sieltä tulee ne tuutorivanhemmat, jotka näyttää sen mallin, eli vähän vanhempien, ja ne vanhemmat, muutamaa vuotta vanhempien luistelijoiden äidit.” (13-vuotiaan luistelijatyön äiti, A)

6.2.4 Ohjeiden antaminen

Ohjeiden antaminen tai antamatta jättäminen on yksi keskeinen asia lapsen urheiluun puuttumisessa. Sen tiedetään myös olevan hyvin herkkää. Vanhemmat ovat huomanneet, etteivät lapset välttämättä halua kuulla vanhempiensa antamia ohjeita.

”Siinä pitää olla tosi kieli keskellä suuta, jos niin kun kommentoidaan. Mut kyl me ollaan pyritty siihen, et me ei pelata niitä pelejä...” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapojien äiti)

”Et jos me ollaan turhan nopeesti sen, sen suorituksen jälkeen niinku tekemisissä, se ei oo ihan hyvä. Et annetaan vähän niin ku semmosta, taiteilijalle rauha.” (13-vuotiaan luistelijatyön äiti, A)

”Ei meidän ainakaan kannata antaa määrättyissä tilanteissa ohjeita. Kai sen voi silleenkin saada loppumaan et rupee liikaa puuttumaan.” (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatyttöjen vanhemmat)

Kaikesta huolimatta vanhemmilla on taipumus ohjeiden antamiseen. Ohjeet ovat erityyppisiä. Lapsille annetaan kannustavaa palautetta, ja heitä pyritään motivoimaan kehumalla. Ohjeiden avulla lapsia pyritään myös ”patistamaan” – saada lapsi tekemään

parhaansa harjoituksissa. ”Kaks nuorempaa, ni on välillä ollu sellasta tos luistelussa, siis et välillä jutut, juttelee tuolla jäällä ja alkuverkka jää tai vähän voi myöhästyä, kun unohtuu sinne koppiin. Ni tavallaan se, et kun täst maksetaan näin paljon, ni sit pitää huolehtia, et on siel jäällä ja antaa sen harjotusrauhan muillekin ja ottaa itse täysin irti, niinku tavallaan sellast ohjausta... Ehkä oon just sanonu sitä, et harjottelet niin ku oisko se sit niin ku täysillä tai keskittyneesti, tai tai siis silleen, että otat sen kaiken irti. ” (kiekkoilijapojan ja luistelijatytöjen äiti)

Ohjeita itse suoritukseen on annettu enemmän silloin, kun lapset on ollut pienempiä. ”Aikasemmin sille pysty sanoo aika hyvin... Mitä vanhemmaks lapset tulee, ni sitä vähemmän niille voi antaa niinkö ohjeita siihen urheilemiseen liittyen.” (12-vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10-vuotiaan luistelijatytön isä)

Ohjeita voidaan antaa myös psyykkistä valmistautumista varten. ”Kisan jälkeen sanoin, et nyt sä otat vihkon, ja sä kirjoitat siihen sun fiilikset perjantai-illasta lähtien. Et tää toistuu joka kisa, suuremmissa kisoissa, et tulee semmonen hirvee itsetunnon menetys siinä.” (13-vuotiaan luistelijatytön äiti, B)

Ohjeiden antaminen on yhteydessä valmentajaa kohtaan koettuun luottamukseen. Jos valmentajaan luotetaan, ohjeiden antamisen tarve vaikuttaa vähenevän. Ohjeiden antamisen kautta vanhemmat pyrkivät vaikuttamaan siihen, että urheiluun panostetusta ajasta ja rahasta saataisiin mahdollisimman paljon irti. Ohjeiden antaminen on hyväntahtoista. Uskotaan ja ajatellaan, että ”vanhemman viisauden” avulla lapsi voisi oppia enemmän ja menestyä paremmin.

”Ja sen takia mä tiedän mistä se kiikastaa, ja sen takia mä oon niin herkästi antamassa, että just... Se on helpommin sanottu ku tehty.” (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatytöjen isä)

Ohjeiden antamisella tai antamatta jättämisellä vanhemmat voivat säädellä omaa ”sotkeutumistaan” lapsen harrastukseen. Penkkiurheilijaksi jättäytyminen, kuten eräs äiti asian ilmaisi, olisi luultavasti viisasta vanhemmuutta ja ohjeiden antamista parempi vaihtoehto. Lapsen valmentajana toimivat vanhemmat ovat luonnollisesti erilaisessa asemassa ohjeiden antamisen suhteen.

6.2.5 Mihin vanhempien kiinnostus lapsen urheilussa suuntautuu?

Kuten edellä on todettu, vanhemmat osallistuvat innokkaasti lastensa harrastuksiin, ja he osoittavat suurta kiinnostusta lasten harjoittelua ja kilpailua kohtaan. Autoteelisen perhekontekstin teorian mukaan merkityksellistä on se, mihin vanhemmat kohdistavat kiinnostuksensa lapsen tekemisessä. Vanhemmilta kysyttiin, mitä he ensimmäiseksi kysyvät tai haluavat tietää, kun lapsi tulee pelistä, kilpailusta tai harjoituksista.

”...menikö treeni hyvin, miten lapsi on kokenut treenin - oliko kivaa, koki-ko onnistumisen elämyksiä, et sil on ollu hyvä olla siellä, mitä valmentaja sanoi, tuliko palautetta - miten palaute on annettu, toimiiko vuorovaikutus, miten peli meni, miten lapsi itse pelasi omasta mielestään, mitä valmentaja sanoi –oliko tyytyväinen, tietoisesti jätän kysymättä - pikku hiljaa kysyn, miten lapsi itse koki pelin, tykkäsikö olla siellä, miten peli päätty, mitä ka-verit sanoi, vaimo on kiinnostunut kokemuksesta, miten oma lapsi on pär-jännyt -plussat ja miinukset, miten harkat meni, lapsen tunne ja kokemus, miten kisa on mennyt, lapsen tekeminen kiinnostaa -miten selviää ja suo-riutuu, edistyy ja oppii...”

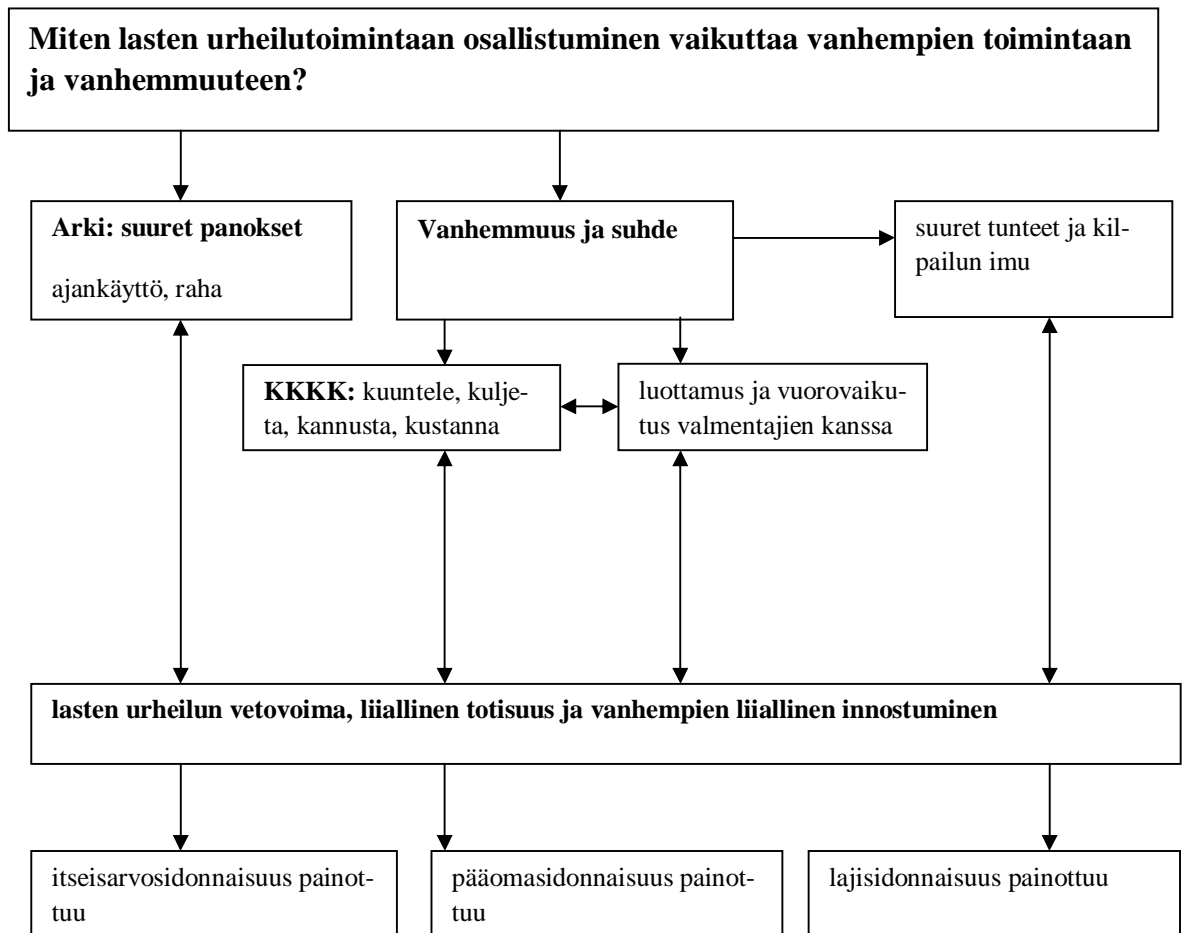
Vanhempien mielenkiinnon kohdistumisessa on havaittavissa vanhempien välillä selkeitä eroja. Kaikkia vanhempia kiinnostaa kuitenkin, miten lapsi suoriutuu omassa lajis- saan. Vanhemmat haluavat tietää kumpi joukkue voitti tai kuka on voittanut kilpailun, ja kuinka lapsi itse on onnistunut omassa tekemisessään. Joukkuelajeissa mukana olevien lasten vanhempien kiinnostus kohdistuu ensisijaisesti siihen, miten oma lapsi on jouk- kueessa pärjännyt. Voidaan jopa sanoa, että oman lapsen pärjääminen on tärkeämpää kuin se, onko joukkue voittanut pelin. *”Kyl se niin ku se, että jos sen verran rehellisii ollaan, vaikka joukkue pelais miten, ja jos xx on pelannu hyvin, ni se on se tärke juttu. Ja se mitä valmentaja sanoo.” (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatyttöjen isä)*

Osa vanhemmista on kiinnostunut siitä, oliko valmentaja ollut tyytyväinen lapsen suori- tukseen. Valmentajan antama palaute kiinnosti myös siksi, että vanhempien on tärkeää tietää, onko palaute osattu antaa asiallisesti. Valmentajan mielipiteen sijaan 12- vuotiaan kiekkoilijapojan isä kysyi lapseltaan pelikavereiden antamasta palautteesta. *”Mitä kave- rit sano?”*

Lasten omista kokemuksista ja heidän tunteistaan ja viihtymisestään harjoituksissa tai kilpailutilanteessa olivat kiinnostuneita lähinnä äidit. Tutkimukseen osallistuneista äideistä neljä oli ensisijaisesti kiinnostunut siitä, miten lapsi on kokenut kilpailutilanteen tai harjoituksen. Lisäksi yksi isä kertoi kiinnostuksen jakautuvan perheessä siten, että perheen äiti on kiinnostunut lapsen tunteista ja kokemuksista, kun isän mielenkiinto kohdistuu lähinnä suoriutumiseen. ”Lähinnä just se kun, nää on taas niitä vuorovaikutusasioita, kun siellä on niitä aikuisia, jotka oikeesti – ne sanoo mitä sattuu - ne ei osaa antaa palautetta näille nuorille ja muuta... Niin mä yritän, mä yritän niin kun, että mitä sanottiin, että mä voisin ehkä, mä yritän haistella, että tarviiko se nyt vähän tukea tai tulkintaa... (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

Huolimatta siitä, että vanhemmat ovat kiinnostuneita lapsen suoriutumisesta, lasten viihtymistä omassa harrastuksessaan pidettiin tärkeänä. *Kyllä siinä niinkö, siinä ehkä enemmän painaa se, että sillä on kivaa siellä. Kyllä sen täytyy olla niin, että se tekeminen itessään on se juttu. Et jos mä, jos mä niinkö jossain vaiheessa joudun niinkö itelleni myöntään, et se tulos jossain tulevaisuudessa on tärkeempi kun nyt tämä, niin sit ollaan kyllä pahasti väärällä raiteella. (12-vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10-vuotiaan luiselijatyön isä)*

Lasten kilpaurheiluun liittyvien kriittisten kysymysten ratkaiseminen vaikuttaa vanhemmuuden tyylin muotoutumiseen. Kuviossa 6 on esitetty lasten kilpaurheilun tärkeimpiä vaikutuksia perheiden arjessa ja vanhemmuudessa.

KUVIO 6. Lasten kilpaurheilutoiminnan vaikutuksia vanhemman toimintaan

6.3 Yhteenveto

Vanhempien panostus lasten urheiluharrastuksiin on hyvin suurta niin ajallisesti kuin rahallisestikin. Arjen vapaa-aika kuluu tyystin lapsen harrastuksen ehdoilla, ja seura-toimijoinakin tähän tutkimukseen osallistuneet vanhemmat näyttävät verrattain aktiivisina. Harrastusten suuret rahalliset kustannukset ja vanhempien ylenmääräinen osallistuminen vaikuttavat omalta osaltaan lisäävän lapsi ja nuorisourheilun totisuutta.

Lasten kilpaurheilun kentillä pelataan suurilla tunteilla, ja urheilun vetovoima on niin suuri, että valistuneidenkin vanhempien vauhti karkaa ajoittain liian lujaksi. Vaarana on, että vanhemmat lisäävät omalla toiminnallaan lapsen kohdistuneita paineita, ja pahim-

millaan leikkimieli ja tekemisen ilo voi kadota lasten urheilusta, vaikka niin ei ole tarkoitus.

Vanhemmilla tulisikin olla mahdollisuus käydä keskustelua tällaisista ”vaaran paikoista”, ja olisi tärkeää miettiä keinoja, jolla tämä riski olisi mahdollista saada haltuun. Urheilevan lapsen vanhemmuuden tyylin muotoutumiseen vaikuttaa merkittävästi se, miten vanhemmat onnistuvat malttamaan mielensä lasten kilpaurheilun imussa.

Seurojen lanseeraama KKK- sääntö ei ole riittävä määriteltäessä vanhempien roolia lasten kilpaurheilussa. Vanhemmat ovat huolissaan lapsensa hyvinvoinnista omassa harrastuksessaan, ja he kuuntelevatkin herkällä korvalla lapsensa viestejä harrastuksessa viihtymisestä. Vanhempien rooli lastensa kuuntelijoina on tärkeä, ja se tulisikin lisätä vanhempien roolia kuvaavaan K-ohjeeseen.

Toimiva vuorovaikutus valmentajan ja urheiluseuran kanssa on avainasemassa onnistuneesti toteutetussa lapsi- ja nuorisourheilussa. Vanhempien kokemuksen mukaan tässä olisikin erittäin paljon parantamisen varaa, mikäli kilpaurheilevien lasten hyvinvointia haluttaisiin aidosti edistää. Vuorovaikutuksen toimiessa vanhempien luottamus valmentajaa kohtaan lisääntyy, ja vanhemmat voivat rauhassa jättäytyä toiminnassa taustalle. Samalla edistettäisiin tulevan huippu-urheilun terveempää pohjaa ja varmistettaisiin, että vanhemmat ovat tulevaisuudessakin valmiit panostamaan lastensa kilpaurheiluun.

7 LASTEN KILPAURHEILUUN KOHDISTUVAT ODOTUKSET JA JÄNNITTEET

Olen selvittänyt lasten kilpaurheiluun kohdistuvia odotuksia haastatteleamalla vanhempia heidän odotuksistaan lapsen urheiluharrastuksen eri vaiheissa. Vanhemmat ovat kertooneet oman kokemuksensa siitä, mitä kilpaurheilu heidän mielestään on lapsilta vaatinut, ja mitä kaikkea lapselta voidaan vaatia. Lisäksi vanhemmat ovat kuvanneet erilaisia jännitteitä, joita lapsen harrastuksen myötä on syntynyt. Jännitteitä kuvatessa keskiössä ovat muun muassa lasten kilpaurheilun eettiset periaatteet sekä kilpaurheiluun liittyvä aikainen karsinta.

7.1 Lapsen urheiluun liittyvät toiveet ja odotukset

Vanhemmat ovat tuoneet esiin odotuksiaan, joita he kohdistavat joko lapseen tai valmentajaan ja urheiluseuraan. Lapseen kohdistuvat odotukset on jaettu niihin, joita vanhemmilla on ollut toiminnan alkuvaiheessa sekä odotuksiin, joita vanhemmilla on tällä hetkellä.

Yleensä vanhemmat ovat vieneet lapsensa urheiluharrastuksiin ilman suurempia odotuksia, eikä heillä ole ollut juuri minkäänlaista käsitystä siitä, mihin kaikkeen lapsen harrastus saattaa johtaa. Vanhemmat ovat lähinnä ajatelleet, että lapsi saa mukavan liikuntaharrastuksen, jonka parissa hän viihtyy ja oppii joitakin liikuntataitoja. Ainoastaan yksi vanhempi kertoo tienneensä tarkalleen, mitä on odotettavissa, koska on itse elänyt kiekkoperheessä.

Vanhemmat ovat kuitenkin kuvanneet, kuinka odotukset hiipivät kuvaan mukaan pikkuhiljaa. Lapsen pärjääminen nostaa odotuksia, ja vanhemmat joutuvat varsin haasteelliseen tilanteeseen. ”*Sillon mä huomasin että, ei hitto, sehän niin ku pärjää, mitäs tää niin ku on? Ja siitäkin meni pari kuukautta, kun se oli niin ku joukkueessa vuotta vanhempien seurassa, imastu sinne, ni kyllä se nostaa niitä odotuksia, totta kai. Sitä niinkö, sitä väkisinkin rupee ajattelemaan, että jos se niinkö pärjää, ja sil on hirveen palo siihen hommaan, ni et yritetään sitte niinkö tosissaan kuitenki. Kyl mä sitte yritän kuitenki koko ajan pitää järjen päässä siinä hommassa, että ei meidän pojasta todennäköisesti NHL-kiekkoilijaa tuu.*” (12-vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10-vuotiaan luistelijatytön isä)

”Jos mä rupeen odottamaan siltä lapselta jotakin, että sen lapsen pitää suoriutua, ja kun se ei suoriudu, niin kuinka mä käyttäydyn, kun se ei toimikaan mun odotusten mukaisesti, jotka mä olen ite itselleni rakentanut?” (10-vuotiaan luistelijatyön äiti)

Vanhempien odotukset alkavat suuntautua lapsen kehittymiseen ja pärjäämiseen. Konkreettisina odotuksina vanhemmat mainitsivat muun muassa piirijoukkueeseen pääsyn, mahdollisen SM-sarjan, talent-ryhmissä ja ikäluokan kärjessä pysymisen sekä mahdollisen stipendin, jolla lapsi pääsisi vaikka ulkomaille opiskelemaan. Vanhemmat ovat huomanneet, että lapsesta *”voi tulla oikeasti jotain”*, ja kuvaavat, että *”askel kerrallaan mennään”* ja *”katsotaan miten pitkälle pääsee”*. Odotukset saattavat olla myös ristiriitaisia: *”Et totta kai se on hienoo, jos jostakin pojasta tulee vaikka huippu jääkiekkoilija. Missään tapauksessa mä en toivo sitä.” (kolmen kiekkoilijapojan isä)*

Tulosten ja saavutusten lisäksi vanhemmat toivovat, että lapsi pysyisi terveenä eikä loukkaantuisi. Lapselta odotetaan omaa motivaatiota sekä treenaamista täysillä. Luistelijatyön äidin toiveena on, että harrastus pysyisi terveellä tolkkulla ja pohjalla, ja että luiseltu pysyisi lapselle tärkeänä asiana myös murrosiässä. Harjoittelun odotetaan tuovan mukanaan hyvän fysiikan, ja kolmen kiekkoilijapojan isän toiveena oli, että *”lapset pysyisivät omana itsenään, eivätkä lähtisi apinoimaan ketään”*. Tärkein odotus on, että lapselle jää harjoittelusta kokonaisvaltainen onnistumisentunne ja *”positiivinen fiilis”*, ja että lapset nauttisivat harjoittelustaan.

Urheiluseuraan ja valmentajaan kohdistamistaan odotuksista vanhemmat korostavat laadukasta ja ammattitaitoista valmennusta. Vanhemmat toivoivat, että valmentajat kykenisivät huomioimaan lapset kokonaisvaltaisesti, ja että lapset saisivat valmentajiltaan kannustavaa palautetta. Psykologista osaamista ja lihahuollon huomioimista harjoittelussa pidettiin tärkeänä. Erityisesti vanhemmat korostivat lasten tasa-arvoisen kohtelun merkitystä. *”Tasa-arvoinen, jokainen lapsi on tasa-arvoinen, nyt en puhu tasapuolista peliajasta enkä semmosesta, mutta jokaiselle on sama sääntö, valmentaja huomioi jokaisen. Ei niin, et se vaan huomioi ne viis parasta ja 15 seuraavaa vähän niinku so what. Ja sit ihmetellään, kun joukkue ei pärjää. Kyl valmentajan pitää sit saada se koko joukkue taaksensa, jos hän haluaa et se joukkue menesty. Sit mun mielest sen pitää kyl vähän osaa opettaa.” (kolmen kiekkoilijapojan isä)*. Lasten tasa-arvoisen kohtelun edellytyksenä on myös se, että kaikkien toiminnassa mukana olevien lasten taitoja halutaan edistää tasapuolisesti.

Vanhemmat toivoivat, että valmentajat kykenisivät toimimaan nykyistä lapsilähtöisemmin. ”*Se ei ois tätä, se ei ois vielä niin kun aikuisten pelisäännöillä tapahtuvaa - kysyttäis lapsilta. Onks tää treeni – miltä tää tuntuu? Miltä nää nyt vaikka kahen kuukauden treenit on tuntunu. Miten me voitais vaikka muuttaa näitä? Mieti, mikä ilo sielt kumpuis sieltä lapsista!*” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

Vanhemmat arvostavat eettisesti kestävästä lasten urheilusta, joka ei olisi niin totista ja ettei voitosta pelattaisi hinnalla millä hyvänsä. ”*No ku tässä ei oo viisasta toivoa, että se olis halvempaa, mutta sanotaan nyt niin, että mä toivosin, että oikeesti voitais mennä niillä teeseillä, mitä tuolla Nuori Suomi, tai Suomen jääkiekkoliitossa tai jalkapalloliitossa, mitä nää Erkkä Westerlundit ja muut fiksunä itteään pitävät ihmiset selittää. Että voitais mennä niiden termien mukaan. Puhe ja käytännön elämä on kaks aivan eri asiaa.*” (12-vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10 - vuotiaan luistelijatytön isä)

Valmentajilta ja urheiluseuroilta odotetaan kykyä ja halua ryhtyä avoimeen vuorovaikutukseen vanhempien kanssa. Vanhempien mielestä valmentajalle pitäisi voida antaa palautetta. ”*Mä oon ihan varma, että enemmän sillä vuorovaikutustaidolla saadaan niitä menestyviä urheilijoita sieltä junioritasolta, kun että sillä, että teet niitä sata kertaa niitä (toistoja)...*” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

Eräs isä toi esiin isoa seuraa kohtaan kohdistuvat suuremmat odotukset. Kun lapsi siirtyy isoon ja nimekkääseen seuraan, niin vanhempien odotukset seuraan kohtaan saattavat kasvaa. Toisaalta eräs seuran hallitustyöskentelyssä mukana ollut äiti myös toppuutteli vanhempien kohtuuttomia odotuksia. ”*Sen kokemuksen jälkeen, et mä oon ollu ite siinä tavallaan tuottamassa ollu ja, ni mä aattelen, että tää ei oo, et en mä nyt voi ihan kohtuuttomasti myöskään kuvitella ja vaatia. Et jos mä oon vaatimassa, ni silloin mun pitää ite myöskin satsata siihen.*” (13-vuotiaan luistelijatytön äiti)

Tulokset ovat hyvin samansuuntaisia Karpin (2004) tutkimuksen kanssa. Myös ruotsalaisvanhemmat ovat korostaneet oikeudenmukaisen ja tasa-arvoisen kohtelun merkitystä sekä jokaisen lapsen oikeutta kehittyä ja oppia uusia taitoja. Vanhemmat odottavat valmentajilta riittävää koulutusta sekä kykyä kokonaisvaltaisen kehityksen tukemiseen. Valmentajan tulee kyetä valmentamaan lapsia yksilöllisesti, kuuntelemaan lapsia sensitiivisesti sekä kohtaamaan kunkin lapsen kehitystaso erilaisine tarpeineen. Palaute tulee antaa positiivisesti, eikä lapsi saa kokea itseään arvottomaksi urheiluharrastuksessaan. Toisaalta ruotsalaisvanhempien luottamus valmentajia kohtaan on keskimäärin melko

hyvää, ja vanhemmat kokevat, että valmentamiseen omistautuneiden valmentajien kritisoiminen ei ole suotavaa. (Karp, 2004.)

7.1.1 Lapseen kohdistuvat vaatimukset

Odotusten ja jännitteiden selvittämiseksi vanhemmilta kysyttiin, että mitä kaikkea lapsilta voi kilpaurheilun nimissä odottaa ja vaatia, ja miten tietoisia lapset ovat heihin kohdistuneista odotuksista.

Valmentajaa pidetään vaatimusten suhteen avainhenkilönä. Vanhempien omat odotukset ja vaatimukset kohdistuvat lähinnä harjoitteluun sitoutumiseen, kunnolla tekemiseen, sääntillisyyteen ja tosissaan harjoitteluun. Lasten kanssa tehdään sopimuksia yhdeksi kaudeksi kerrallaan. Kesken kauden ei voi lopettaa, mutta kauden päätyttyä vanhemmat kysyvät, vieläkö lapsi haluaa jatkaa harrastustaan. *”Jos kausi aloitetaan ni se vedetään loppuun, se leikin kestäköön sen kauden.” (13-vuotiaan luistelijatyön äiti, B) ”Mut että ei lapselle voi sanoa, että mä vaadin että sä vedät, me maksamme tästä niin paljon!” (14-vuotiaan luistelijatyön äiti)*

Vanhempien näkemysten mukaan lapsilta itseltään vaaditaan lajiin liittyvää intohimoa (sisäistä motivaatiota) sekä halua panostaa harjoitteluun. Harjoittelu vaatii lapsilta kurinalaisuutta, päättäväisyyttä ja omaa tahtoa. Elämä on minuuttiaikataulua, ja ohjattua harjoittelua vaaditaan joidenkin vanhempien mielestä liikaa. *”Jos on ilman kelloa olevaa liikkumista ja sellasta vapaata liikkumista, mut kun sä meet kellon mukaan koko aika aamu seittämästä, puol seittämästä lähtien sinne iltaan, ni välillä se tuntuu, välillä se tuntuu kyllä, se on ehkä välillä kohtuuttomakin.” (14-vuotiaan luistelijatyön äiti)*

Kaikki vanhemmat olivat sitä mieltä, että kilpaurheileminen ja siihen liittyvä harjoittelu asettaa lapselle vaatimuksia, jotka koetaan ajoittain kuormittaviksi. *”Välillä vaan tuntuu, että niiltä vaaditaan kohtuuttoman paljon. Unohdetaan, että minkä ikäisiä ne on, missä kehitysvaiheessa ne on, niit ei huomioida. Sit joukkueurheilussa on viel se, että siel ei oo huomioitu, et siel on yksilöitä sisällä, se on varmaan niitä suurimpia, se on myös jalkapallossa, mitä täs on luku. Sitä ei niin ku sillee ajatella, että miten niin kun se lapsi saatais syttymään sille lajille ja jutulle!” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)*

”Tuntu että se oli ihan, ihan loppu. Ihan niin ku revittiin sängystä, et hei sul on treenit.”

”Ai niin, pakko mennä, pakko mennä.” (kolmen kiekkoilijapojan isä)

Lapsiin kohdistuvia taitovaatimuksia tai pikemminkin seurauksia epäonnistuneesta suorituksesta pidettiin myös osittain kohtuuttomana. *”Et jos niitä vielä se kiekko vie vähän enemmän kun se peli, et se kiekko polttaa siellä, menee niinkö väärään paikkaan, niin tarviiko sen takia istua kahta vaihtoa sitte niinkö viltissä? Että tota, en mä niinkö tämän kaltasia vaatimuksia pidä kovin perusteltuina.” (12-vuotiaan kiekkoilijapojan isä)*

Taitoluistelussa mukana oleva äiti nosti esiin vaatimukset, jotka kohdistuvat lasten painonhallintaan. *”Just oli joku kirjoitus yleisöosastolla tästä anoreksiasta. Et siitä meidän tytöt ei niin ku mun mielestä millään tavalla siihen päin oirehdi. Mut kyllä sellasta on kuullu, että jossain päin seurassa pistetään tytöt puntariin ja näin. Ni et mä en niin ku suostuis siihen, että niitä laitetaan puntarille, että sellast järjen käyttöö kyl pitää olla.” (kiekkoilijapojan ja luistelijatyttöjen äiti)*

Taitoluistelijatyttöjen äidit toivat esiin, kuinka tärkeä rooli valmentajalla on lapsen kohdistuvien vaatimusten suhteellisuudessa. *”Onneks meidän valmentaja kyl jollain lailla, mun mielestä kyllä näkee sen, että jos lapsi on ihan poikki, et hän osaa sit sanoo.” (14- ja 13-vuotiaiden luistelijatyttöjen äidit, A)*

”Mun mielestä meidän seurassa on paljon sellasta viisautta, et se näkee sen semmosen niin ku... vähän niin ku semmonen henkilökohtainen opetussuunnitelma...Tän lapsen, että tää on vähän tämmönen, toisen olonen, että jos se nyt vedetään ihan niin kun piipuun tässä pienenä ollessaan, tällä yhen sortin treenaamisella, ni ni se sanoo, että kiitti mulle riitti.” (13-vuotiaan luistelijatyttöjen äiti, A)

Kun vanhemmilta kysyttiin, miten tietoisia lapset ovat heihin kohdistuneista odotuksista, vanhempien näkemykset eroavat toisistaan melkoisesti. Osa vanhemmista on sitä mieltä, että lapset tietävät hyvinkin, mitä heiltä odotetaan, ja että on ylipäättään hyvä, että odotukset on lausuttu ääneen. *”Kyl mun mielestä, jos ne on ääneen sanottuja, niin ne on selkeitä, niin must se on parempi.” (13-vuotiaan luistelijatyttöjen äiti, B)*

Osa vanhemmista ajattelee, että lapset eivät vielä ymmärrä, eikä odotuksista kannata sen vuoksi puhua. *”En mä usko et ne kuvittelee, et mul on minkäänlaisia odotuksia.” (10-vuotiaan luistelijatyttöjen äiti)*

Joskus odotukset ovat saattaneet ”lipsahtaa” vanhempien huulilta ”*Vahingossa saattaa lipsahtaa niitä odotuksia, vaikkei niitä, vaikkei sitä tarkota niin.*” (14-vuotiaan luiselijatyön äiti), ja joskus lapset saattavat olettaa, että vanhemmat odottavat heiltä enemmänkin kuin todellisuudessa odottavat.

Mitä pidemmälle lapsi urheiluharrastuksessaan etenee, sitä suuremman paineen alla lapset elävät. ”*Kun pääsee tietylle tasolle, niin kun xx nyt sitte, joutuu aikasin karsimaan, niin kyl ne tietää. Ja ne tietää sen, et ne tippuu siit joukkueesta, jos ne ei oo tarpeeks hyviä. Se on se, ne paineet on siellä koko ajan. Ne elää koko ajan tavallaan sen suurennuslasin alla, et jos mä en täl kaudella oo tarpeeks hyvä, niin odotusarvo on – mä en oo enää tässä.*” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

Kaikki vanhemmat ovat kuvanneet lapsensa jaksamista ja ajoittaista väsymistä. Vaikka he ovat sitoutuneet lapsensa harjoittelun vaatimiin korkeisiin treenimääriin, he ovat kokeneet kilpaurheilun vaatimukset ajoittain kohtuuttomiksikin. Karp on raportoinut tutkimuksessaan vanhempien mielipiteiden eroavan lapsille sopivista harjoittelumääristä jonkun verran. Suurin osa vanhemmista on sitä mieltä, että harjoittelu ei saa mennä koulutyön edelle, ja että suuret harjoittelumäärät yhdessä koulutyön kanssa aiheuttavat lapsille stressiä. (Karp, 2004.)

Erittäin tärkeää olisi miettiä, miksi lapset väsyvät harjoitteluun, ja mihin he se siinä tarkalleen ottaen väsyvät? Suomalaisten lasten harjoittelumääriä pidetään liian vähäisinä, ja etenkin huippu-urheilun näkökulmasta niitä moititaan täysin riittämättömiksi. Aivan liian vähän on kuitenkin kannettu huolta siitä, mikä lapsia tarkalleen ottaen uuvuttaa tai sitä, kuinka lapsissa saataisiin syttymään se tekemisen riemu, jota yksi haastateltavista äideistäkin peräänkuuluttaa? Lasten harjoittelussa tulisikin miettiä fyysisen rasituksen lisäksi henkisen painolastin laatua ja määrää.

7.1.2 Menestyminen ja status

Mun mielestä vanhempii syyllistetään liikaa, sehän tulee niin kun koko ajan. Et sitä varten, et kaikki vanhemmat kuvittelee, et niitten lapsest tulee... Mä en oikein jaksais usko siihen... Tää nyt vaikka tää huippu-urheilun muutosryhmän tää Jukka Pekkala, ni sekin niin kun, et tää on vanhemmist johtuvaa... (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

Lapsen menestymiseen liittyviä tekijöitä selvittäessäni pyysin vanhempia kuvaamaan kokemuksiaan lapsen menestymisestä. Vanhemmat kertoivat, mitä he ajattelivat menestyksen olevan ja mitä se merkitsee kullekin toimijalle. Kenelle menestyminen loppujen lopuksi on tärkeintä?

Lapsen menestyminen urheiluharrastuksessaan on monessa mielessä poleeminen kokemus vanhemmille. Menestystä pohdittaessa tulee ensin määritellä, mitä kukin pitää menestyksenä. Vanhemmat määrittivät menestymistä palkintopallisijojen lisäksi muun muassa sarjatasolla, erilaisilla testeillä ja taitokisoilla sekä pääsemisellä piirijoukkueeseen tai itseään vanhempaan ikäluokkaan. Myös onnistumisenelämyksiä, oppimista ja kokonaisvaltaista hyvinvointia pidetään menestymisen merkinä.

Menestyksen määrittelyn lisäksi on hyvä miettiä, kenelle menestys on kaikkein tärkeintä. Vanhempien vastaukset vaihtelivat melkoisesti ja koko kirjo lapsista ja isovanhemmista vanhempiin tuli mainituksi. *”Se on kyllä sille lapselle, kyllä tärkeempi. Sit se menestyminen tuo sitä mielihyvää myös sinne aikuisille, että ei tätä turhaa, turhaa raadeta tässä tän eteen. No sit on jotkut isovanhemmat, jotka sit yllättäin onki niin ku aivan niin ku haltioissaan ja leijaa sillä menestymisellä.”* (kiekkoilijapojan ja luistelijatyttöjen äiti)

Vanhemmat näkevät, että menestys tuottaa sitä tulosta, johon on sijoitettu paljon rahaa, aikaa ja vaivaa. *”Tavallaan siitä, et ollaan tehty sitä työtä ja nähty tavallaan ei nyt vaivaa, vaan viety ja kuskattu ja maksettu ja kannustettu ja autettu mitä on pystytty ja näin, et sit se on tavallaan siihen semmonen, palkinto tai kiitos. Semmonen, kyllähän se tuo semmost mielihyvää sitte.”* (kiekkoilijapojan ja luistelijatyttöjen äiti)

”Kun laji on äärettömän kallis, ni toisaalta on hienoo nähdä niitä tuloksiakin. Tavallaan se, että kun joku perheestä panostaa meidän lapsiin, sitten on tavallaan ne tuloksetkin myöskin niille ikään kuin sponsoreille näyttää, että se homma hyödyttää.” (10-vuotiaan luistelijatyttöjen äiti)

Lapsen menestyminen urheilulajissaan lisää lapsen omaa motivaatiota, mutta se tekee toiminnasta mielekkään myös vanhemmille. Äärimmilleen vietynä menestymisen puute voi johtaa siihen, etteivät vanhemmat innostu lajista tai lapsen harrastamisen tukemisesta, ja koko harrastaminen päätetään lopettaa. Menestyvästä lapsestaan vanhemmat voivat kuitenkin olla ylpeitä.

*”Kilpailutilanteessa kun se menee oikeen nappiin ja hyvin, niin sillonhan sitä, ihan sil-
len kaikki tietää, että kenen lapsi siellä nyt luistelee.” (13-vuotiaan luistelijatytön äiti,
A)*

*”Ja kyllähän jokainen vanhempi on ylpee, jos poika, sanotaan poika pystyy tekee kolme
maalia pelissä, ni totta kai se on niin ku kova juttu. Sitä voi kävellä vähän takki auki
itekin. Ja jos se epäonnistuu puolestaan, ni sitä on ihan hiljaa vaan.” (12-vuotiaan
kiekkoilijapojan isä)*

Lapsen menestyminen herättääkin vanhemmissa valtavan määrän voimakkaita tunteita. Ensisijaisesti mainitaan luonnollisesti ilon, onnen ja mielihyvän tunteet, mutta samassa lauseessa nousee jo esiin erilaisia huolia. *”Näissähän mennään niin tunteella. Mä aina-
kin joudun peitteleen omia tunteitani lapsii kohtaan, kun mä puhun näist asioista. Et mä
olis in mahollisimman neutraali, et tota mä, mä voisin kuvitella, että mä otan ne paljon
enemmän tunteella kun lapset itse. Koska mä sitte osaan peilata niitä, kun mä kuulen
sitä, että mitä ne aikuiset on siellä niille lapsille ja muuta, ja kyllä niistä tulee huono
olo. Ja sitte tietysti kun tulee näitä, ei niinkään menestyminen, eniten on aina jännittäny
se, että pääseekö vai ei. Ja kun tullaan hakemaan sitä poikaa, ni mä yritän kattoo sen
ilmeestä, että itkekö se vai tuleeko se hymyssä suin, kun tietää, et se on se kerta kun
sanotaan. Se on ihan hirvee tunne! Et mitä mä sanon sit sille?” (16- ja 10-vuotiaiden
kiekkoilijapoikien äiti)*

Menestymisen edessä ollaan suomalaiseseen tapaan nöyriä, eikä sillä sovi ”leijua”. Osit-
tain syntyy vaikutelma, että kilpailu on niin kovaa, että menestyksen hetkistä ei oikein
aina uskalleta iloita? Huolta saatetaan kantaa menestyksen jatkumisesta, toisten sisarus-
ten menestymisestä tai siitä, että menestys alkaa nostaa lapsen kohdistuvia odotuksia.
*”Kun lapsi pärjää asiassa kuin asiassa, koulussa tai urheilussa tai missä vaan, totta kai
se tuntuu hyvälle. Miettii sitä, ni tulee semmonen luterilainen reaktio, että tää ei voi
jatkuu iän kaiken. Sitte hirvee pettymys, jos ei se menestykään seuraavassa kisassa...
Vaikka kuin ajattelee, et väliks sil on, et välil menee päin persikkaa ja välil menee hy-
vin, mut kylhän se nälkä kasvaa syödessä, mutta pitää vaan yrittää pitää pää kylmänä,
ettei ainakaan liikaa prässää ajatuksella siitä.” (14-vuotiaan luistelijatytön äiti)*

Lasten menestyminen vaikuttaa myös vanhempien omaan statukseen, vaikka vanhem-
mat eivät itse niin ajattelisikaan. Vanhemmat ovat kuvanneet, että kun lapsi on hyvä,
niin vanhemmatkin tunnetaan - joskus voidaan pitää jopa ”guruna”. *”Ne luulee, et mä*

oon guru siinä futiksessa. Tämmöstä täysin niin ku ansaitsematonta arvonnousuu sitä kautta.” (14- ja 10-vuotiaiden luistelija tyttöjen isä). Menestyvien lasten perään katsotaan ”sitä on huomannu, et niitä niin ku katsotaan silleen, et tossa on nyt noi tytöt” (kiekkoliijapojan ja luistelija tyttöjen äiti) ja pienempien urheilijoiden vanhemmat saattavat tulla kyselemään ohjeita. Joskus lasten kilpaurheilulla on vanhemmille erityisen tärkeä merkitys. ”Kyl mä ainakin koen, et must on hienoo sanoo, et mun lapset harrastaa kilpaurheilua, tai et lapsel on kisat, et ehkä se niinku pönkittää vanhempienkin itsetuntoa” (10-vuotiaan luistelija tytön äiti). Taitoluistelun osalta vanhemmat ovat myös huomanneet, että laji on arvostettu. Vanhemmat myös muistuttavat, että lasten harrastuksista puhues- sa pitää olla erittäin varovainen, ettei leimaudu ylpeäksi.

Menestymisen ja pärjäämisen merkitys on kytkeytynyt yhteiskunnassamme vallitseviin arvoihin ja asenteisiin, ja vanhempia syyllistettäessä onkin syytä muistaa, että vanhemmat eivät elä yhteiskunnasta irrallaan olevassa tyhjiössä. Eräs valmennustoiminnassa mukana oleva isä kiteyttää kilpailun eetoksen ja menestymisen merkityksen seuraavasti: ”Mul on semmonen näkemys, et jos sä valmennat jotain joukkuetta, ni se mittari on se miten se joukkue pärjää - siinä seurassa ja seuran ulkopuolella ja joka puolella. Ei se et mitä ne, ei oo semmosta sarjaa, et missä mitataan, et kenen joukkueessa on hauskinda niin ku, ja voi vakuutella et meillä tytöt on pelannu seittämän vuotta ja ne tykkää edelleen pelaa - so what. Jos ne on siellä aina sarjataulukon hännillä, ni mikä joukkue se semmonen on?” (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilija tyttöjen isä, joka toimii myös valmentajana)

7.2 Lasten ja nuorten kilpaurheilun jännitteet

Vanhempien kokemusten perusteella voidaan todeta, että lasten kilpaurheilu muodostaa varsin jännitteisen kentän. Lasten kilpaurheilun kentillä vallitsevien jännitteiden jäljille olen pyrkinyt muun muassa eettisiä periaatteita ja karsintaa käsittelevien kysymysten avulla. Jännitteitä syntyy moniin eri suuntiin. Jännitteitä saattaa muodostua ainakin lasten ja vanhempien välille, lapsen ja valmentajan sekä vanhempien ja valmentajan tai seuran välille. Lasten kilpailu näkyy ajoittain myös jännitteinä lasten vanhempien välillä. Myös valmentajan ja seuran välillä voi olla jännitteitä, mutta niitä ei ole käsitelty tässä tutkimuksessa.

Vanhempien kokemuksen perusteella jännitteitä aiheuttavat usein toimijoiden erilaiset tavoitteet. Tavoitteita ei aina ilmaista selkeästi tai keskusteluyhteyden puuttuessa osapuolet eivät ole tavoitteista selvillä. Seuroilla tai valmentajilla, miksei myös vanhemmilla, saattaa olla niin kutsuttuja piilotavoitteita, joita ei haluta sanoa ääneen, ja joista ei puhuta. Tällaisten tavoitteiden mukaan toimiminen ei näyttäydy vanhemmille ymmärrettävänä ja ristiriitoja pääsee syntymään. ”Nehän väittää sinne neljääntoist viiteentoist vuoteen asti, et ei oo mitään väliä, et miten sijoitutaan siin sarjassa. Et sehän on niin ku, et sit vasta, kun rupeette pelaan SM-sarjaa, ni sit niillä peleillä on merkitystä. Mut ei hän se oo totta. Ne valmentajathan kilpailee niistä valmentajan paikoista, ne haluaa kerätä sen voittavan joukkueen, ne haluaa peuuttaa vaan niitä voittavia, tai vaan niitä pelaajia, jotka voittaa niitä joukkueita. Eli tässä kohtaa menee aina seuran ja valmentajien nää odotukset ja puheet ja teot niin kun ristiin. Miks ei sit sanota että... suoraan. Mitä varten ne nyt noit kymmenvuotiaita rupes rankkaamaan? Minkä syyn takia? No juuri tän syyn takia.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien vanhemmat)

Toimijoiden ambitiot eivät aina kohtaa. Valmentajalla ja seuralla voi olla kunnianhimoisia tavoitteita, joita vanhemmat eivät allekirjoita, mutta myös vanhemmilla voi olla tavoitteita, jotka eivät ole lapsen tai seuran ja valmentajan kanssa yhteneväiset. ”Että ne saattaa ollakin ne ambitiot sillä vanhemmalla. Että tavallaan sillon se, sillä valmentajalla pitää olla hirmu hyvä pelisilmä.” (13-vuotiaan luistelijatytön äiti, A)

Lasten harjoittelumääristä käydään keskustelua, ja harjoittelumäärien lisääminen on saattanut aiheuttaa eriäviä näkemyksiä valmentajien ja vanhempien välillä -lapsiltahan asiaa ei edes kysytä. ”Oliko peräti liikuntajärjestö vai kenen tää teksti oli aikoinaan, että jokaisen niin ku, en mä muista miten se meni ihan sanatarkasti, mutta että, jotta sä kehityt, niin sun pitää liikkua viikossa 20 tuntii. Se on tuotu aivan väärin... ne on käsittäny, et se 20 tuntii pitää olla jäällä.” (kolmen jääkiekkoilijapoijan isä)

Jännitteitä voi syntyä myös lapsen ja vanhempien välille. ”Jos pelaa ja haluaa korkeemmalle tasolle, niin pitäis treenaa omalla ajallakin, jotain tämmöstä. Ja sitte ku nyt ois ollu tilaisuus ja nyt ei meekään, ni siitä syntyy semmonen ristiriita, et vähän niin ku sluibailee, ni sit sitä harmittaa se. Ku ei millään jaksais, se harmittaa, ja sit tää toinenkin vaihtoehto harmittaa. (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatytöjen isä)

Lasten sijoittaminen erilaisiin tasoryhmiin herättää helposti jännitteitä, sillä toimijoilla ei välttämättä ole lasten potentiaalista samanlaista näkemystä. Tällaisissa tilanteissa

toimijoiden perimmäisten motivaatioiden sekä avoimen vuorovaikutuksen ja keskustelun merkitys korostuu.

Toimivan vuorovaikutuksen puute pahentaa jännitteiden syntyä. Monet vanhemmat kokevat palautteen antamisen valmentajalle tai seuralle lähes mahdottomaksi. Palautteen antamisen pelätään vaikuttavan siihen, minkälaista valmennusta lapsi saa. ”*Me ollaan näiden palkanmaksajia, että me ostetaan tätä palvelua heiltä, ni silloin pitäis pystyy antaa sitä palautetta. Mut vähän se on turhaa, ja sit ihmiset varoo selvästi sitä palautteen antamista, koska silloin pelätään, et se vaikuttaa sen oman lapsen valmennukseen.*” (kiekkoilijapojan ja luistelijatyttöjen äiti). Myös ruotsalaisvanhemmat ovat kertoneet, että valmentajille ei uskalleta suunnata kritiikkiä, koska sen pelätään vaikuttavan oman lapsen kohteluun harjoituksissa. (Karp, 2004)

Jalkapallo- tai jääkiekkjoukkueeseen mahtuu mukaan paljon erilaisia vanhempia, jotka voivat olla keskenäänkin eri mieltä monista eri asioista. Vanhemmat voivat olla hyvinkin eri mieltä esimerkiksi harjoittelumääristä, joihin lasten tulisi sitoutua. Myös kateus lasten menestymisestä aiheuttaa jännitteitä vanhempien välille.

7.2.1 Eettiset periaatteet

Eettisiä kysymyksiä selvittääkseni pyysin vanhempia kertomaan näkemyksiään siitä, mikä heidän mielestään on oikein ja väärin lasten kilpaurheilussa. Vanhemmat ovat kertoneet, minkälaisia eettisiä ja moraalisia kysymyksiä he ovat kohdanneet lasten kilpaurheiluvuosina. Vastaukset muodostavat lasten kilpaurheilusta varsin synkän kuvan.

Eettisistä ja moraalisisista asioista keskusteltaessa esiin nousee monenlaisia epäkohtia. Ensimmäinen pulma lienee se, että aihe ei vaikuta olevan kovin suosittu keskustelunaihe lasten kilpaurheilun kentässä. ”*Joo, mut just se varmaan kertoo siitä, et niist ei puhuta edes siellä vanhempien kesken. Se kertoo täst asiasta. Siedetään sitä ja ollaan mieluummin hiljaa.*” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

Vanhemmat ovat huomanneet, että kaikkien lasten taitoja ei aina haluta edistää tasapuolisesti, ja joidenkin lasten etuja saatetaan ajaa epäreiluinkin menetelmin. ”*Tää on kyl tosi, tosi hurjaa. Joo että, tavallaan että keinoja kaihtamatta jotkut vie sitä omaa lasta eteenpäin, et siinä toiset jyrätään ihan täysin. Eikä edes seuraihmissen puitteessa ei ookaan ollenkaan semmonen eettinen maailma, et siel voi mitä vaan tehdä ja puhua.*”

Ja sitten ne kaikki puheenjohtajat ja hallituksen jäsenet, että et ei, se on sellanen oma sisäpiiri.” (kiekkoilijapojan ja luistelijatyttöjen äiti)

Tuloksen tekeminen on tärkeää ja häviäminen on monille aikuisille yllättävän vaikeaa. Jos lapsi- ja nuorisourheilun yhtenä ajatuksena on ollut voittamisen ja häviämisen oppiminen, voittoon ei pitäisi pyrkiä hinnalla millä hyvänsä. *”Ei tosiaan, mä en niin kypsty ymmärtään sitä, kuin se voi olla niin kova paikka hävitä. Mä en vaan ymmärrä, että aikuiset pelaa sitä näin, että siinä mielessä niin mää pidän kyllä sitä etiikkaa aika tärkeenä.” (12- vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10-vuotiaan luistelijatyttöjen isä)*

Monet seurat ovat pyrkineet toteuttamaan lasten kilpaurheilua aikuisten ammattilaisurheilun malleja noudattaen. Ammattimaista toimintaa ja ammattiurheilua ihannoidaan, ja tässä puheessa amatööriys nähdään naurettavana puuhasteluna. Lasten ja nuorten kilpaurheilun toteuttaminen ammattimaisin periaattein kätkee kuitenkin sisälleen monenlaisia ongelmia, joita ei aina ole osattu miettiä. Lasten ja nuorten kilpaurheiluun liittyy aina kasvattamisen elementti, eivätkä kaupallisen kilpaurheilun periaatteet sovellu yhteen kasvatustehtävän kanssa. *”Toi varmaan viime kaudella tulikin, kun mietittiin, et mitä se valmentaja puhu sille pojalle. Niin kerran mun mies heitti, et ihan kun se puhuis liigapelaajalle – eiks se ymmärrä, et se puhuu 15-vuotiaalle pojalle. Et aika hyvin, se sano, et eiks se käsiti minkä ikäiselle nuorelle se on sanonu noi sanat. Tommosia puhutaan niin kun liigapelaajalle.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)*

Vanhemmat ovat kuvanneet kokemuksiaan vanhempien, lasten ja valmentajien epäsovinnasta käyttäytymisestä. *”Valmentajat huorittelee lasten äitejä siellä, ja tota on toistensa kurkussa kiinni siellä ni... niinkö suoranaista uhkailuakin.” (12- vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10-vuotiaan luistelijatyttöjen isä)*

”Koska mä oon ollu tilanteessa, jossa luistelijatyttö on potkassu toista luistelijaa. Kyllä sinne mahtuu ihan kaikkee.” (13-vuotiaan luistelijatyttöjen äiti, A)

”Oma isä saattaa huudella jollekin pojalle, et mitä sen pitää tehdä, jos... Se on just se sama, et mee ite sinne näyttää mallia... Et jossain oli se mainos, et tapa se! Sillon sille nauro, mut nyt sen näkee, et herranen aika tommostahan se on.” (kiekkoilijapojan ja luistelijatyttöjen äiti)

Jalkapalloilijatyttöjen isän kommentti kertoo paljon lasten kilpaurheilussa vallitsevista eettisistä periaatteista: *”Sitä varmaan hyväksyy niin kun enemmän kun normaalisti tiet-*

tyjä, tiedät sä - kriteerejä. Jotenkin sitä tuolla kilpailussa sietää enemmän sitä rajan vetämistä.” (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatyttöjen isä)

Eettiset ongelmat eivät ole vieraita naapurimaassamme. Ruotsalaisvanhemmat ovat tuoneet tutkimuksessa esiin epäkohtia, kuten tuomareiden nimittelyä sekä vanhempien huonoa käyttäytymistä kenttien laitamilla. Ruotsalaisvanhemmatkin ovat toivoneet, että lapset oppisivat urheiluharrastuksessaan toisten kunnioittamista ja huomioonottamista. He toivovat, että peli voisi olla reilua, ja lapset oppisivat olemaan reiluja myös hävitesään. (Karp, 2004.)

7.2.2 Karsinta

Tämän teeman avulla on tarkoitus tehdä näkyväksi vanhempien kokemuksia ja näkemyksiä lasten kilpaurheiluun liittyvästä aikaisesta karsinnasta ja pois pudottamisen perinteestä. Vanhempien näkemys karsinnan tarpeellisuudesta jakaa mielipiteitä. Kahden lapsen vanhemmat ovat sitä mieltä, että kansainvälisen menestyksen takaamiseksi karsintaa on tarpeen tehdä. Muut vanhemmat suhtautuivat karsintaan negatiivisesti, ja heidän näkemyksensä mukaan tulevaisuuden menestyvät urheilijat nousisivat vähemmälläkin aikuisten hämmentämisellä. Vanhemmat pohtivat myös sitä, missä vaiheessa ja miten karsintaa tehdään ja mitä tapahtuu niille, jotka karsiutuvat.

”Kylhän se sit kun se tuli vastaan, ni onhan se silleen aika rajua ja sokeeraavaa. Mut sit jos puhutaan huippu-urheilusta, niin sitten, kylhän se sit niin ku jyvät pitää sielt akanoist nostaa nuorena menee eteenpäin. Et ja jos ei sitä kestä, ni sit on se harraste-puoli, missä voi olla vapaasti... Niin, jos niin ku huippu-urheilua haetaan, ni kyl se on välttämätöntä varmaan sillon.” (kiekkoilijapojan ja luistelijatyttöjen äiti)

”Täs on niin ku yhteiskunnan näkökulma, ja täs on silleen niin ku hyvinvoinnista ja toisaalta silleen, että maajoukke pärjää jossain lajissa. Mun näkemys on noin laaja-alaisesti se, että ne ei pärjää, jos ei tehä jonkunnäköstä karsintaa. Jos ajatellaan kaikkien hyvinvointia, ni sit vois olla hyvä et kaikki pelais pitempään.” (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatyttöjen isä)

Vanhemmat, jotka eivät ole vakuuttuneita karsinnan hyödyistä, muistuttavat muun muassa siitä, miten karsinnan perinne on ristiriidassa mielekkään toiminnan ja lasten sosiaalisten taitojen edistämisen kanssa. *”Et se iso xx, joka siel on ainoo seura, iso seura, ni*

se joka vuosi vetää niistä pienistä seuroista niinkö helmet itelleen. Ja keväällä on sitte eessä se, että osaa puotetaan sieltä pois, ja se niinkö, se ei sitä sosiaalisuutta tue millään tavalla. Se on aika ahdistavaakin niille pojille, vanhemmille myös. Ja sitte tota niin, ja jos niinkö puhutaan sen alueen kilpailullisesta tasostakin, niin sehän kärsii siitä, että yks seura vie kaikki parhaat pelaajat, ja jos ne pelaa, niin ku sillä alueella sitä kilpasarjaa, ne voittaa kaikki, ketä se hyödyttää?” (12-vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10-vuotiaan luistelijatytön isä)

”Yks valmentaja sano, että kun sä jatkuvasti otat sinne sellasta, tavallaan try outtien kautta niin sanotusti parempaa, niin nehän ehkä, ne jo tulee sillä asenteella, että mä oon sitte parempi kun te muut.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapojien äiti)

Etenkin pääkaupunkiseudulla karsinta alkaa koko ajan aikaisemmin. ”Kyllä se jo, sanotaan 10 -vuotiaita poikia pistetään pois... Tästä joukkueesta kuuleman mukaan, ni 15 poikaa vaihtuu täks vuodeks.” (12-vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10-vuotiaan luistelijatytön isä)

Tärkeä eettinen kysymys on myös se, miten lasten poispurottaminen toteutetaan. ”Tehtiin se iso jako, et pudotettiin ne puolet niistä pojista pois, kun tulee tää iso jako tietys vaiheessa. Niin ne oli hoitanu sen silleen, et ne oli vieny pukukoppiin nimilistan, ja sanoneet, kun vanhempia oli tullu, et joo te voitte, ne kenen poikien nimet on siel listalla, voitte ottaa poikanne heti pois täältä treeneistä, tai ne voi käydä tän yhen treenin, ja se on sit siinä. Eli se valmentaja ei edes sille lapselle tai nuorelle kertonu, antanu mitään palautetta, vaan siel oli pantu nimilista seinälle... Kyl mun mielest tää on yks syy, miksi ei tuu ammattimaisia urheilijoita Suomesta.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapojien äiti)

Vanhemmat kantavat myös huolta siitä, mitä tapahtuu pois pudotetuille lapsille. ”Ei oo tutkimusta myöskään siitä, et mitä tapahtuu niille, jotka putoo siitä. Puhutaan vaan, että näin tehdään siellä ja näin tehdään täällä, mutta kukaan ei puhu siitä, että mitä käy niille, jotka ei sitä kestä... Mun mielestä se on kuitenkin myös niin ku tän liikkuvan yhteiskunnan aikaansaamiseksi ni se, et tää pudotus ois mahdollisimman vähäinen. Mä uskon kuitenkin, et ne yksilöt tulee sieltä. Ne tulee varmaan vähemmällä tuntimäärällä, jos niille vaan annettais mahdollisuus, myös niin ku tyyliin nää meidän vanhan kansan niin ku Jari Kurri. Ei ne harjotellu seuratoiminnassa ton ikäsenä kun maksimissaan neljä ker-

taa viikossa. Mä tiedän, kun mun veli pelas samassa joukkueessa. Kyl se niin ku se lahjakkuus tuli ihan jostain muualta kun harjotuksista.” (kolmen kiekkoilevan pojan isä)

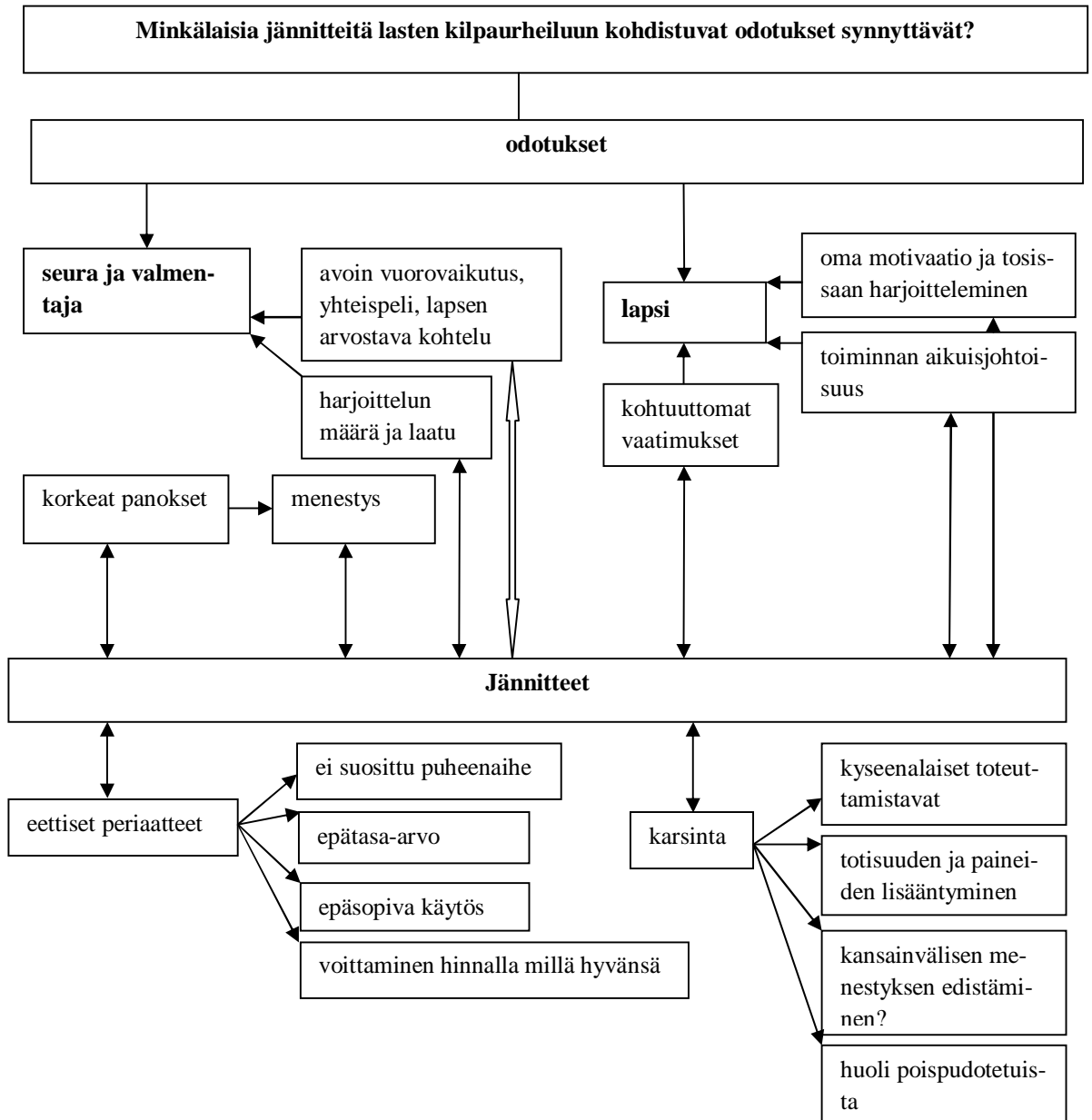
”Kyl sillä tapetaan niin ku niin monta tyttöä, innostunutta pientä liikkujaa tol hirvittäväällä karsinnalla. Ei oo tää ainoa laji varmaan, se on ongelma varmaan joka lajissa, jos ei siis, karsitaan a-joukkue, b-joukkue, se on niin ku liian aikasin, se on huono juttu.” (14-vuotiaan luistelijatytön äiti)

Eräs äiti nostaa esiin kiekko-seurojen tavoitteen pelata voittavaa kiekkoa. Tämä tarkoittaa luonnollisesti seurojen pyrkimystä rakentaa voittava joukkue, mikä nimenomaan tarkoittaa aikaista karsintaa. Tällaisista tavoitteenasetteluista nousee mieleen Itkosen lainaama pätkä Paavolaisen (1938) tekstistä, jossa kuvataan, kuinka kansalais-socialismi kasvatti niin sanottua ”kovaa nuorisoa.” Julistuksissa käytettiin sellaisia iskulauseita, kuten ”*me emme teeskentele moraalialia*” tai ”*ei ole syntiä, on vain valta*”. Kotien ”pehmentävää vaikutusta” ei katsottu hyvällä, ja sitä vastaan taisteltiin kaikin keinoin. (Itkonen, 1996, 138). Analogia lasten kilpaurheiluun on ilmeinen.

Karsinnasta keskusteleminen on yksi lapsiurheilun keskeisiä eettisiä kysymyksiä, ja sen puolustajat sekä vastustajat asettuvat yleensä tiukasti omiin leireihinsä. Kysymys ei ole kenenkään mielestä yksinkertainen, mutta sen pohtimiseen olisi syytä panostaa. Tässä tutkimuksessa tavoitteena on ollut tehdä näkyväksi lapsiurheilun kustantajien mielipiteitä lapsiin kohdistuvasta karsinnasta. Monet vanhemmat ovat sitä mieltä, että karsinta sopii huonosti yksiin niiden motivaatiotekijöiden kanssa, joiden vuoksi vanhemmat ovat valmiit panostamaan lasten urheiluun. Samankaltaisia tuloksia on saatu myös Karpin (2004) tutkimuksessa. Vaikka aihe jakaa vanhempien mielipiteitä, suurin osa vanhemmista on sitä mieltä, että karsintaa ei ole hyvä tehdä ainakaan ennen 12-15 ikävuotta. Vanhemmat näkevät karsinnan lisäävän lasten urheilun lopettamisen riskiä.

Karsintaan liittyy monta kriittistä kohtaa. Ensiksikin on selvää, että ”hyvien ja huonojen” lapsiurheilijoiden erotteleminen on niin vaativa tehtävä, että prosessissa tehdään eittämättä aina virheitä. Jos ja kun karsinnassa pudotetaan pois myös tulevaisuuden lupavia urheilijoita, se ei palvele edes tulevan huippu-urheilun edistämistä. Valinnat eivät tapahdu koskaan ”neutraalisti” ja lasten kannalta täysin tasapuolisesti, vaan niissä vaikuttavat liiaksi valmentajien yksilölliset näkemykset ja erilaiset suhteet. Tämä aiheuttaa väistämättä lisää jännitteitä lasten kilpaurheiluun. Lisäksi tulisi muistaa, että karsinnalla lisätään lapsiurheilun totisuutta, henkistä stressiä ja lasten väsymistä, mikä tus-

kin edistää kenenkään tavoitteita. Kuviossa 7 on kuvattu vanhempien kokemuksia lasten urheiluun kohdistuvista odotuksista, jännitteistä, eettisistä kysymyksistä sekä karsinnasta.

KUVIO 7. Lasten kilpaurheiluun kohdistuvat odotukset ja jännitteet

7.3 Yhteenveto

Lapsen urheiluharrastuksen alussa vanhemmilla ei yleensä ole ollut juuri minkäänlaisia odotuksia. Lapselle on haluttu mahdollistaa hyvä harrastus – ei juuri muuta. Menestyksen myötä odotukset kuitenkin kasvavat nopeasti, ja vanhemmat kuvaavat, kuinka vaikeaa on ollut pysyä maltillisena ja olla innostumatta lapsen menestyksestä liikaa. Urheiluseuralta ja valmentajilta vanhemmat toivovat ennen kaikkea laadukasta valmennusta sekä kokonaisvaltaista lapsen huomioimista. Lasten tasapuolista kohtelua pidetään ensiarvoisen tärkeänä ja lapsilähtöisempää otetta arvostetaan. Toimiva vuorovaikutus seuran ja valmentajan välillä nähdään valtavan tärkeäksi, ja vanhemmat korostavat, että lapsen kilpaurheilun tulisi olla yhteispeliä. Valmentajille tulisi voida antaa palautetta, sillä vanhemmathan kaiken kustantavat.

Kaikki tutkimukseen osallistuneet vanhemmat ovat yhtä mieltä siitä, että lapsiin kohdistuvat vaatimukset ovat ajoittain kohtuuttomiakin. Kohtuuttomia ne ovat vanhempien mielestä muun muassa siksi, että toiminta on liiaksi aikuisjohtoista, ja organisoiduissa tapahtumissa ei ole tilaa lasten omalle ideoinnille ja ilonpidolle. Lasten tekemisen riemuun ei haluta panostaa kuin korkeintaan juhlapuheissa.

Lapsen menestymisestä keskusteltaessa vanhemmat nähdään usein syyllisenä lastensa prässäämiseen. Ilmiö onkin moniulotteinen, ja vanhemmat näkevät oman osuutensa tässä liemessä. Vanhempien syyllistämällä oikaistaan kuitenkin monta mutkaa ja jätetään tarkastelematta asian oikeita laitoja. Harrastusten hinta ja perheiden suuret panostukset lisäävät varmasti osaltaan lapsi- ja nuorisourheilun tulostavoitteita, mutta unohtaa ei sovi yhteiskuntamme yleistä ilmapiiriäkään. Yksilön menestyksen korostaminen yhteisön menestymisen kustannuksella näkyy ja vaikuttaa voimakkaasti myös lasten kilpaurheilussa ja vanhempien toiminnassa.

Lapsi- ja nuorisourheilun toimijoiden erilaiset tavoitteet ja kunnianhimot synnyttävät jännitteitä, ja toimijoiden välinen huono vuorovaikutus pahentaa tilannetta entisestään. Vanhempien maalaama kuva lapsi- ja nuorisourheilun eettisestä tilasta on ruma. Erityisen huolestuttavaa on, että eettisistä periaatteista voidaan joustaa, kun on kysymys lasten ja nuorten urheilusta.

Selvästi suurempi enemmistö haastatelluista vanhemmista pitää karsintaa huonona tapana edistää lasten kilpaurheilua. Karsintaa ei ole koettu tasapuoliseksi eikä se edistä niitä tekijöitä, joiden vuoksi suurin osa vanhemmista on valmis panostamaan lastensa harrastamiseen. Lapsen lajiin ja sen armottomaan kilpailullisuuteen sosiaalistuminen saa kuitenkin ainakin toistaiseksi vanhemmat rahoittamaan toimintaa, vaikka kaikki eivät siitä aina pidäkään.

8 VANHEMPIEN VAIKUTUSMAHDOLLISUUDET LASTEN KILPAURHEILUSSA

Viimeisenä kilpaurheilevan lapsen vanhemmuuteen liittyvänä aiheena olen kysynyt vanhemmilta heidän vaikutusmahdollisuuksistaan kustantamaansa toimintaan. Vanhemmat ovat kertoneet, mihin he voivat tällä hetkellä lapsensa toiminnassa vaikuttaa, ja mihin heidän mielestään pitäisi voida vaikuttaa. Vanhemmat ovat myös kuvanneet, miten lapset voivat heidän näkemyksensä mukaan vaikuttaa omaan toimintaansa. Lopuksi vanhemmat ovat kertoneet, minkälaista lasten kilpaurheilua he haluaisivat itse edistää.

8.1 Vanhempien vaikutusmahdollisuudet

Vanhempien kokemusten perusteella heidän vaikutusmahdollisuutensa lasten harrastuksiin ovat melko vähäiset. Lapsen lajivalinnan lisäksi vanhemmat ovat voineet vaikuttaa urheiluseuran valintaan. Jonkun verran vanhemmat kokevat voivansa vaikuttaa siihen, osallistuuko lapsi harjoitukseen, vai jääkö niistä joskus jostain syystä pois. Vanhempien päätettävissä on myös se, haluavatko he edelleen maksaa osallistumismaksuja ja pysyä mukana toiminnassa. Lastensa kuljettamiseen ja huoltamiseen he voivat myös osallistua, ja erään luistelijatyön äiti piti tärkeänä, että äidit pääsevät vaikuttamaan esimerkiksi kilpailuasujen suunnitteluun. Kaikki muu onkin sitä, mihin ei juuri voi vaikuttaa.

”Eipä juuri varmaan mihinkään, monilla saattaa olla kova yritys, mutta kyllä se sitte hiljennetään.” (kolmen kiekkoilijapojan isä)

Eräs isä vertasi vanhempien vähäistä vaikutusmahdollisuutta omaa lasta koskevissa asioissa lapsen huostaanottoon. *”Et se, ei se oo sama, kun että pantas lapsi lastenkotiin, et se häviäis niinkö sinne, ja se ois sitte ihan täysin niinkö toisten määräysvallan alla, mutta kyllä siinä sellasta aspektia on olemassa. Että kyllä se pakostakin kaventuu.” (12-vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10-vuotiaan luistelijatyön isä)*

Harrastusta koskeviin asioihin puuttumisen korkeaa kynnystä kuvastavat vanhempien näkemykset siitä, että puuttuminen koetaan riskinotoksi, johon ei mielellään ryhdytä. *”Et jos tää tuntuu merkitykselliseltä ja hyvältä tää harrastus niin, pitää oikeesti roh-*

keesti vaan mennä niitä, niitä kohti. Ja kyllähän se tarkoittaa, että silloin voi mennä sukset ristiin jonkun valmentajan kanssa, mutta semmonen riski pitää ottaa.” (13-vuotiaan luistelijatytön äiti, A)

”Niin kun sanoin itekin, niin et oon ollu niin raukkamainen, että en oo ottanu puhelinta käteen tai menny kasvotusten sanomaan, että eihän näin voi toimia, eihän.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

Vanhemmat ovat huomanneet, että vaikuttaminen ei ole tasavertaista, toisilla voi olla enemmän vaikutusmahdollisuuksia kuin toisilla. *”Sit se on vähän silleen, että musta tuntuu, että jotkut saa vaikuttaa enemmän, tai jotkut pystyy vaikuttamaan enemmän. Niillä on joku, arvo tai joku, tiätkö, että on. Se ei oo tasavertasta, et et me ei kyl. Meil on tosi vähänen se vaikutusmahdollisuus.” (kiekkoilijapojan ja luistelijatytöjen äiti)*

Joitakin vaikuttamispyrkimyksiä vanhemmilla on ollut, mutta kokemukset eivät ole osoittautuneet kannustaviksi. *”Vanhemmathan yritti, kun se tilanne meni tosi huonoks... niin vaikuttaa niin kun seuraan ja valmennuspäällikköön, mutta eihän siellä tehty mitään toimenpiteitä. Katottiin vaan kausi loppuun ja sanottiin sitte näkemiin.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)*

”Mihis valitat, jos ei kiinnosta, niin good buy, sitte. No tietenki tämmösiä kasvatuksellisia, niin ku joukkueen semmosia sääntöjä, teesejä, näitä kirjetellaan ylös. Siinä on semmosta ehkä jotain näennäisvaikuttamista.” (12- vuotiaan kiekkoilijan ja 10-vuotiaan luistelijatytön isä)

Lapsi- ja nuorisourheilun tärkeimpänä asiana vanhemmat pitävät hyvää valmentajaa. Valmentajan valintaan vanhemmilla ei kuitenkaan ole vaikutusvaltaa, ja joukkueenjohdajan valinnastakin päättää usein seura. *”Jos niin kun joulupukilta sais toivoa, niin hyvä valmentaja, se on kaikista tärkein, ihan kaikista tärkein.” (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatytöjen isä)*

Valmentajien osaaminen ja pätevyysvaatimukset puhuttavat vanhempia. Vanhemmat kokivat ongelmalliseksi ensisijaisesti sen, että urheilevia lapsia saa opettaa kuka tahansa ilman suurempia vaatimuksia. Mitä pienemmistä lapsista on kysymys, sitä vähemmän valmentajilta vaaditaan pätevyyttä. Osaavat valmentajat sijoittuvat kilpaurheilun huipulle, jossa urheilijat osaavat jo itsekkin edistää omaa osaamistaan. Tilannetta verrattiin esimerkiksi musiikin opiskeluun, jossa pieniä oppilaita opettavat alusta lähtien alan

ammattilaiset. ”Mun mielestä tää on taas kaikkein ristiriitaisin juttu, et ne pienimmät, jotka vaatis sen kaikkein ammattitaitoisimman valmentajan, niin kukaan ei halua valmentaa niitä. Ja sit taas nää, jotka on jo kaheksantoista, yheksäntoista –A-poikia, niin niissähän riittäis jo se, kun osaa lajitaitoja peluuttaa ja muuta. Mut sinne kaikki haluaa. Sehän näkyy sit täs kaikkes toiminnassa, kun tää on vähän vähempiarvosta tää. Se pitäis kääntää just toisinpäin, jos me halutaan et suomes on huippu-urheilijoita joskus.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

Vanhemmat haluaisivat vaikuttaa lastensa harrastusryhmien sääntöihin, harjoittelu – ja kilpailumääriin, toiminnan laatuun ja kokonaisuuteen sekä ennen kaikkea lasten tasaver- taiseen kohteluun. ”Mun mielestä vanhemmilta vois löytää tämmönen punainen viiva tai sitouttaa heidät, et hei xx ens kaudella 3-4 harjotusta viikossa ja yks peli. Et mun mielestä semmoseen niin ku vois kysyä vanhempien mielipiteitä. Et minkälaiseen mää- rään niin ku sitoutetaan. Siinä saattais olla yks mahdollisuus, jolla tavallan sitä puski- sa puhumista, tupakkapaikalla haukkumista, puukottamista tulis vähemmän, jos niin ku se pystyttäis niin ku, et näin me mennään. (kolmen kiekkoilevan pojan isä)

Vanhemmat ovat tuoneet esiin lapsi- ja nuorisourheilussa vallitsevia epäkohtia, ja niiden korjaamiseen he haluaisivat mielellään vaikuttaa. Tehtävä on kuitenkin vaikea, ja toimi- via keinoja on vähän. ”Nää asiat pitäis tehdä mun mielestä näkyväksi, siis jotenkin niin ku julkisuuden kautta. Se on aino, mitä vanhemmat vois tehdä, että nostaa näitä ja kertoo näitä tarinoita. (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilevien poikien äiti)

Vanhempien kokemuksen mukaan vanhempainillatkaan eivät ole toimineet keskustelu- foorumina. Vanhempainiltojen antia kuvattiin heikoksi, eikä niiden koeta edistävän vuo- rovaikutusta tai toimivan paikkana, jossa vanhemmilla olisi mahdollista vaikuttaa. ”Ne on vanhempainkokouksia, missä lähinnä kerrotaan miten rahat käytetään, mikä on bud- jetti, ja tota valmentaja käy siellä sanon muutaman sanan jostakin tavoitteesta, lähtee pois ja joukkueenjohtaja vetää yleensä sen. Eli tavallaan ne kaikkein tärkeimmät ihmi- set häipyy siitä alun viiden minuutin jälkeen. ”Onko kysyttävää?” Kukaan ei kerkee sanoo yhtään mitään, ja sit joukkueenjohtaja rupee vetään tätä –miten jäävuorot, ja mihin raha menee ja muuta.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

”EI, Ei, suomalainen kun istuu vanhempainillassa, niin sillä ei ole mitään sanottavaa.” (kolmen kiekkoilevan pojan isä)

”Et esim. se on huomenna se xx:n vanhempainilta, niin voi herranen aika, ei jaksais lähteä. Et en mä niinku, mitähän sieltä nyt sais?” (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilevien tyttöjen isä.)

Vanhempainiltojen sijaan vanhemmat kaipaivat kunnollisia keskustelumahdollisuuksia valmentajan kanssa. *”Valmentaja ja luistelija tai jääkiekkoilija ja vanhemmat istus kerran ees sen kauden aikana, mielellään varmaan kaks, et alkukaudesta ja loppukaudesta. Mitä valmentaja haluaa, mitä ajatuksii on, mitä odotuksii, ja just mitä se valmentaja ajattelee. Et miltä tuntuu, ja onks sun hyvä olla ja, koska se on kuitenkin tärkeetä.” (jääkiekkoilijapojan ja luistelijatyttöjen äiti)*

”Just kun puhutaan jostain kehityskeskustelusta tai on jotain tän tyyppisiä, ni hirveen herkästi menee siihen sellaseen, ettei siellä oikeesti kuitenkaan yhdessä pohdita, eikä osata ajatella sitä vanhempaa asiantuntijana yhtä lailla. Et se sillä lailla pullautetaan siitä tiimistä kускаajaks.” (13-vuotiaan luistelijatyttöjen äiti, A)

Vanhempien asiantuntemukselle saattaisi kuitenkin olla urheiluseuraelämässä hyödyllistä käyttöä, jos asia nähtäisiin tärkeäksi. *”Kyllähän vanhemmissa on hirveen paljo erilaisia koulutuksia ja ammatteja ja muita, sen perusteella kolmenkymmenen pojan tai kymmenen tytön vanhemmat ni, onhan siellä hirveesti tietotaitoo. Kai sitä vois paremminkin yrittää hyödyntää.” (12-vuotiaan kiekkoilijan ja 10-vuotiaan luistelijatyttöjen isä)*

Vanhempien kokemukset vaikutusmahdollisuuksistaan näyttäisivät olevan jonkin verran heikommat kuin läntisessä naapurimaassamme, ja vaikuttamisen keinoksi näyttää jäävän lähinnä mahdollisuus edistää tasavertaista ja reilua urheilua toimimalla itse esimerkiksi. *”No mun mielestä ne voi vaikuttaa siihen niin kun just niihin, esimerkiks kun me ollaan siellä katsomossa. Ni ne samat mahtavat nahkahanskat paukkuu jokaiselle luistelijalle. (13-vuotiaan luistelijatyttöjen äiti, A)*

Ruotsalaisvanhemmat ovat kokeneet, että vanhempainkokoukset toimivat hyvänä keskusteluforumina, jossa heidän mielipiteitään kuullaan. Tulos ei kuitenkaan ole aivan yksiselitteinen, sillä näyttäisi siltä, että ruotsalaisvanhemmat ovat pääsääntöisesti melko tyytyväisiä seurojen toimintaan, ja ehkä tästä syystä heillä on ollut vain vähän tarvetta todelliseen vaikuttamiseen lasten urheilussa. Vanhemmat ovat kuitenkin kertoneet, että vain harvoin heidän ehdotuksensa siirtyvät käytännöksi asti, ja jotta heidän näkemyksensä toteutuisivat, asiaa pitäisi olla ajamassa suurempi joukko vanhempia. On myös

mahdollista, että vanhemmat välttävät osallistumista esimerkiksi vanhempainfoorumeihin juuri ristiriitatilanteista välttääkseen. (Karp, 2004.)

8.2 Lasten vaikutusmahdollisuudet

Vanhempien roolia lastensa kilpaurheilussa on pyritty urheiluseuran toimesta säätelemään kustantajan, kuljettajan ja kannustajan rooliin. Kiinnostavaa kuitenkin on, minkälainen rooli urheileville lapsille itselleen on varattu tässä toiminnassa. Vanhemmat kertoivat näkemyksiään siitä, miten lapsen aktiivinen rooli heidän mielestään näyttäytyy harrastusryhmässä ja perheen arjessa. Esiin nousevat seuran ja valmentajan mahdollisuudet edistää lasten omaehtoista toimintaa, sekä hyödyt ja esteet, joita lasten osallisuuden vanhempien näkemysten mukaan liittyy.

Urheiluseurat ja valmentajat eivät vanhempien näkemyksen mukaan ole olleet kiinnostuneita lasten osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien edistämisestä.

”No mulle tuli just täs mieleen, kun xx kerto mulle, kun sitä harmitti, kun se palas aina samaan pelipaikkaan nois peleissä. Ja mä sanoin sille, et miks et sä sano sille valmentajalle, kun te muutenkin paljon jutskailette. Niin, no kyllä hän on jotain sille sanonu, mut kun se vastaa hänelle, että minä olen valmentaja ja minä sanon mitä te teette, ja te pojat ette täällä niin kun kysele ettekä kyseenalaista. Siinä oli sen lapsen vaikuttamisenmahdollisuus. Eli en mä tiä. Se mun mielest kuvaa hyvin. Se on ihan turha mennä, edes noin pienillä, mennä sanomaan mitään.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

”...ja semmosia taitavia kavereita, jotka teksi semmosia luovia ratkasuja, niitä tää systeemi tuottaa hirmu vähän. Se on ihan yleinen totuus, ja siinä mielessä semmonen vastuun antaminen niille lapsille, ni se ois mun mielestä niinkö hyväksi varmaankin. Se kehittäis sitä niikö, sosiaalista puolta, mutta sitte, en mä uskois että se olis siitä pelaamisestakaan kuitenkaan pois.” (12-vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10-vuotiaan luistelijatytön isä)

”Niin, joo. Se luovuushan on tapettu kokonaan. Minä sanon, sinä teet. Sinä teet niin kun minä sanon. Mitään ei tarvii ajatella itte. Puhumattakaan, että niin ku, jos voitasko me vaikka tänään kun on treenit, niin ne sais vaikuttaa siihen sisältöön, niin –ei mitään.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

”Niin, ne on robotteja. Ne on robotteja ne lapset!” (kolmen kiekkoilijapojan isä)

”Se voi tietenkin, kun aatellaan sitä kilpaurheilua ja huippu-urheilua sitte, joku näkee ehkä, että se hidastaa sitä, ei oo tehokasta, ei mennä suunnitelman mukaisesti.” (kiekkoilijapojan ja luistelijatyttöjen äiti)

Lasten vastuunkantaminen omasta harjoittelustaan herättää monia epäilyksiä. Osa vanhemmista epäilee myös itse lasten kykyä ottaa vastuuta omasta harjoittelustaan.

”Kun eihän ne osaa edes sanoa, oikeestaan pysty edes sanomaan, et mikä heil on se heikko, tai ehkä ton ikäset voi jo osata jotain sanoa et, mikä on heidän huono, heikkoutensa, ja pystyykö, vaikka ne tietäiski ni, ei oo sitä tietotaitoo sitte.” (14-vuotiaan luistelijatyttöjen äiti)

”Mutta toisaalta ton ikäset tytöt, jos ajatellaan, että niiden pitäis pärjätä, ja ne haluais pärjätä, niin osaako ne ite niin laajalla sektorilla miettii tätä asiaa, kun niille nyt valmiiks mietitään. Jos niille sanottas että okei, mee kouluun silloin kun tuntuu hyvältä, niin eihän ne kyllä kävis, fiksutkaan.” (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatyttöjen äiti)

Kun vanhemmat pohtivat lastaan oman harrastuksensa vastuunkantajana, esiin nousivat epäilyt lapsen halusta sitoutua omaan harrastukseensa. Ne vanhemmat, jotka epäilivät lapsen heti tilaisuuden tullen luistavan harjoittelusta, korostivat harrastuksen velvollisuus-ulottuvuutta. Harrastusta ei nähty enää vapaaehtoisena vapaa-ajan toimintana, vaan vertailukohtana käytettiin koulunkäyntiä. *”Niin, mut sit taas toisaalta vaik on kuinka väsyny ni kouluunkin on mentävä. Kyl mä tietyl tavalla rinnastan sen.” (kolmen kiekkoilijapojan isä)*

Huolimatta harjoittelun rinnastamisesta koulunkäymiseen lapset voivat vanhempien kertoman mukaan vaikuttaa siihen, ovatko mukana kilpaurheilussa vai eivätkö. *”No kyl-lähän se voi vaikuttaa vaikka mihin. Et se sitoomus on mikä se on, ja kaudeks sitoudutaan, mut sit sen jälkeen on vapaata riistaa tekemään mitä tahansa. (13-vuotiaan luistelijatyttöjen äiti, B)*

Lapsen vaikutusmahdollisuudet ovat vanhempien kokemusten mukaan yhteydessä siihen, kuinka hyvin he pärjäävät omassa lajissaan. Lapset saavat arvostusta valmentajiltaan silloin, kun lapset suoriutuvat hyvin ja ovat riittävän kehityskelpoisia. *”Et sillä, et he kehitty, menee eteenpäin. No sillä varmaan pystyy sitten vaikuttaa, ja saa tavaltaan sellasta, saisko, oisko se sit kunnioitusta silt valmentajalta.” (kiekkoilijapojan ja luistelijatyttöjen äiti)*

Lasten osallisuuden ja aktiivisen roolin kuvaaminen perheen arjessa oli vanhemmille vaikeaa. Vastuun kantaminen omista treenivarusteista sekä harjoituksistaan ja mahdollisuudet säädellä omaa osallistumistaan harjoituksiin olivat tekijöitä, joissa lapsen oma aktiivinen rooli tuli näkyväksi. Lisäksi osalla taitoluistelijatyöistä oli vanhempiensa mukaan mahdollisuus vaikuttaa kisapukujen suunnitteluun sekä ohjelmamusiikin valintaan.

”Minä ne treenikassit pakkaan ja puran. Ja jos minä en sitä tee, niin niin kun tänään niin siel on viikon ajalta kaikki märät sukat ja muut, mut mä yritän nyt päivittäin putsata...” (10-vuotiaan luistelijatyön äiti)

”Mut kyl toi huolehtiminen jää päälle sillai kun on pienest pitäen hoitanu sitä hommaa, et sit se pitäis vaan jotenkin oppia jossain vaiheessa, et hei...” (14-vuotiaan luistelijatyön äiti)

”Se on semmonen mikä näkyy arjessa, ja jos me vaikka puhutaan, et voitasko me vaik viikonloppuna lähtee johonkin, ni – no, mul on kyl ne oheiset, treenit, et mä en mielelläni jättäis niit väliin. Et hänen kanssaan voi, hän saa itse valita ja päättää ja muuta.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

”Esimerkiks xx joukkueenjohtaja on ottanu ylimääräisen harjoituksen xx:n kaukalosta tänään, ni xx on ilmoittanut, et hän ei halua mennä, ni mun mielestä se on ihan fine, jos hän ei halua mennä.” (Kolmen kiekkoilevan pojan isä)

”Niin, ja jos se ei halua lähtee treeneihin tai johonkin niin, kyllä se niin ku mahdottoman tehtävän edessä on, kun koittaa vakuuttaa meidät, että hän ei jaksa lähtee tai...” (14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatyttöjen isä)

Vaikutusmahdollisuuksia olisi mahdollista lisätä lasten harjoitteluun eri tavoin. Muutama vanhemmat ovat pohtineet myös sitä, minkälaista hyötyä lasten paremmilla vaikutusmahdollisuuksilla saattaisi lasten kilpaurheiluun olla. Vanhemmat ajattelivat, että lasten henkinen väsyminen voisi olla vähäisempää, ja toimintaan saataisiin enemmän iloa ja luovuutta.

”No esim. just tähän sisältöön. Silleen että ne sanoiski, valmentaja teksiki yhden kerran, et pojat hei, nyt te saatte sanoo, mitä te mieluiten teette. Kun mieltii, kun se on aina niin ohjattua ja ohjelmoitua ja semmosta koirakoulua, että seiso jonossa ja kierrä toi tolppa

ja palaa siihen, ja kauhee huuto ja räksytys. Ni tulis vähän sellasta. Yks ainoo kerta, kun ne pääs jälle ennen oman jäävuoron alkua, niin - hei, me saatiin tehä ihan mitä meit huvitti! Vähäks oli kivaa!” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

”Vois kuunnella vähän enemmän, onko lapsilla, mä en oo nyt niin tarkkaan kysyny, että onko niillä tietoo, onko ne kysyny, jos ne haluaa jotain tietty, että pystyiskö sit joskus oleen sellanen, et lapset saa sanoo mitä tehdään.” (kiekkoilijapojan ja luistelijatyttöjen äiti)

”Ihan varmasti vähentäs ainakin sitä drop outin määrää, siis sitä mikä lähtee lapsesta itsestään... Mä ainakin uskoisin, et meidän yhteiskunnassa, Suomessa, lapset harrastas enemmän liikuntaa, kun se olis enemmän niitten näköstä. Sitähän pystyis, siinä tulis sellanen olo, et mä oon jotenkin mukana täs hommassa.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

Vaikka kaikki vanhemmat ovat sitä mieltä, että lasten tulisi voida vaikuttaa omaan harrastukseensa, vanhempien näkemykset lasten vaikutusmahdollisuuksista vaihtelevat melko paljon. Suurin osa vanhemmista on sitä mieltä, että lasten vaikutusmahdollisuudet ovat hyvin vähäiset. Lapset voivat sanoa harrastavatko vai ei, mutta juuri muuhun heillä ei ole sananvaltaa. Pahimmillaan lapsia kutsutaan suorittajaroboteiksi, jotka toimivat täysin aikuisten talutusnuorassa.

Kysymys lasten aktiivisesta toimijuudesta perheen arjessa on vanhemmille melko hankala. Lasten ollessa pieniä treenijajoista ja varusteista huolehtiminen on ollut vanhempien vastuulla. Lasten kasvaessa opitut toimintatavat eivät hevin muutu, ja lapsen kuormittavaa arkea helpottaakseen vanhemmat kantavat edelleen vastuuta näistä tehtävistä, jolloin lasten osallisuus omaan tekemiseensä vähenee entisestään. Vanhempien olikin melko vaikeaa nimetä konkreettisia asioita, joissa lapsen aktiivinen rooli ja toimijuus tulisi esiin.

Osa vanhemmista kyseenalaistaa lasten tai nuorten kyvyt ymmärtää omaa parastaan tai ottaa vastuuta omasta harjoittelustaan. He näkevät, että jos lapset saisivat itse päättää harjoitteluunsa liittyvistä asioista, edistymistä ei ehkä tapahtuisi eikä lapsi pärjäisi yhtä hyvin. Tai vaikka vanhemmat eivät itse ajattelisi näin, he ymmärtävät, että valmentajat miettivät tällä tavoin. Samansuuntainen tulos on saatu Karpin (2004) tekemässä ruotsalaistutkimuksessa, jossa vanhemmat ovat kertoneet epäilevänsä lasten kykyä osallistua

harjoittelunsa ja sen sisällön suunnitteluun ja ilmaisevat luottavansa ensisijaisesti valmentajan kompetenssiin tässä asiassa. Koska lapset eivät ymmärrä omaan harjoitteluunsa liittyviä asioita, siihen liittyvät keskustelut tulisikin käydä valmentajan ja vanhempien välillä.

Lasten omaehtoisuutta pohdittaessa osa vanhemmista hakee perusteita nykyisille käytännöille kouluvelvollisuudesta. Osa vanhemmista vertaa lapsen harrastamista pikemminkin koulunkäyntiin kuin vapaaehtoiseen, itselle mieluisaan vapaa-ajanviettoon. Tässä havainnossa piileekin toisaalta totuuden siemen, sillä mitä organisoidummasta toiminnasta on kysymys, sitä vähemmän se tuntuu lasten ja nuorten mielestä omalta (Aaltonen, Kivijärvi, Peltonen, Tolonen, 2011).

Osa vanhemmista kantaa kuitenkin huolta lasten osallisuudesta omassa harrastuksessaan. Kilpaurheiluunkin haluttaisiin mahduttaa mukaan sellaisia piirteitä, jotka mahdollistaisivat lapsille kokemuksen siitä, että heidän toiveillaan ja ajatuksillaan olisi jotakin merkitystä. Vanhemmat näkevät, että lasten ääntä kuulemalla lasten henkistä väsymistä voitaisiin vähentää, drop out vähenisi, lapset nauttisivat tekemisestään ja toiminnasta tulisi iloisempaa. Ruotsalaistutkimuksessa (Karp, 2004) vanhemmat ovat esittäneet, että esimerkiksi sääntöjen laatiminen olisi hyvä tehdä yhdessä lasten kanssa.

8.3 Minkälaista lasten urheilua vanhemmat haluaisivat edistää?

Jos haastatteluihin osallistuneet vanhemmat saisivat olla suuntaamassa suomalaisten lasten kilpaurheilukäytäntöjä, lasten kilpaurheilun nykyisissä käytännöissä tapahtuisi merkittäviä muutoksia. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista vanhemmista haluaisi edistää kaikille saatavilla olevaa, tasavertaista, avointa ja monipuolista urheilua, joka ei olisi niin kuolemanvakavaa, ja jossa kuunneltaisiin lasten omaa ääntä. Urheiluun halutaan mukaan luovuutta, iloa sekä onnistumisen ja hyvän mielen kokemuksia. Jotta tällaiseen urheiluun olisi mahdollista päästä, on tärkeää tarjota kaikille oman tasoista tekemistä. Perheistä kaksi oli sitä mieltä, että selvää karsintaakin tarvitaan.

Vastaukset ovat melko pitkälti samansuuntaisia kuin Karpin (2004) tekemässä tutkimuksessa, jossa vanhemmilta kyseltiin mielipidettä siitä, minkälaisena vanhemmat näkevät hyvän lapsi- ja nuorisourheilun, ja miten sitä tulisi toteuttaa. Suurin osa tutkimukseen vastanneista vanhemmista oli sitä mieltä, että suoriutumista ja kilpailullisuutta tuli-

si korostaa vähemmän, ja lasten ja nuorten urheilussa tulisi säilyttää iloisuus ja leikki-mielisyys. Vanhempien vastaukset olivat hyvin pitkälle yhteneväiset ruotsalaisen urheiluo-hjelman (Idrotten vill) kanssa, ja vanhemmat olivat melko tyytyväisiä urheiluseuro-
jen toimintaan, vaikka seurat eivät kaikilta osin onnistukaan vastaamaan vanhempien
esiin nostamien arvojen mukaiseen toimintaan. Tämä asetelma tarjoaa hyvän lähtökoh-
dan yhteiselle keskustelulle aiheesta jatkoa ajatellen.

Tutkimuksen lopuksi tutkimukseen osallistuneet vanhemmat pääsevät ääneen puheen-
vuorollaan mielekkään lasten kilpaurheilun edistämiseksi:

12- vuotiaan kiekkoilijapojan ja 10- vuotiaan luistelijatytön isä

*Mä haluaisin edistää semmosta monipuolista urheilemista, joka ei olis niin kuole-
manvakavaa, että pitäis ehdoin tahdoin pelata voitosta. Ja sitte toisaalta, että siinä
myös ajateltais sitä yhteiskuntahyvinvointia, ja sitte nekin kaverit, joilla sitä varaa ei
oo harrastaa tätä jääkiekkoo, joka on kallis laji pienemmissäkin seuroissa, ni niitä-
kin pystyttäis poimii tuolta enemmän vielä. Ja sitte niinkö, et siinä olis tämmöstä,
niin ku kasvatuksellista.*

*Mä en niinkö tekis tätä hommaa, jos mä saisin itte päättää, ni ihan näin vakavasti,
ja mä pyrkisin antamaan näille lapsille, niinkö pikkusen enemmän sellasta valin-
nanvapautta, niinkö tietyillä raameilla, mitä lapset vois niinkö tuottaa itte.*

Kiekkoilijapojan ja luistelijatyttöjen äiti

*Tavallaan, mun tulee mieleen et oikeudenmukaista ja reilua peliä, sellasta niinku
ihan missä vaan, oikeudenmukaista ja reilua. Ja se lapsi huomioiden, se on se tekijä
eikä se oo vaan se kohde, tai sivuosassa tai silleen, että hänet hyvin paljon huomioi-
den. Rehellisyys ja semmonen oikeudenmukaisuus.*

13-vuotiaan luistelijatytön äiti, A

Kun se menee semmoseks liian kriittiseksi niin kun, liian vakavaks, ni silloin siitä tulee semmosta suorittamista, joka on semmost ilotonta, ja mä en oikeen semmosen päälle nää. Että sitä vois tuoda vielä enemmän sitä luovuutta ja hauskuutta siihen sen tiukan treenin lomaan. Ja että saadaan mahdutettua siihen se semmonen ilmaisu, ja kaikki se, joka niinku hirveesti antaa hyvää ja ruokkii, ja itsetunnolle ja kaikelle sille niin ku siin kisaamisessakin tarvittavallekin niin ku kvaliteetille, että tota mää kyllä uskon, että niitä menetelmiä vois tsekkaa kyllä.

Et kaikki pelaa, ja semmonen niin ku, kaikille taataan niitä onnistumisen ja hyvän mielen elämyksiä. Se on mun mielestä semmonen, mikä on lasten urheilussa tärkeä, että se on ihan selkeesti vielä, et me annetaan sillä lailla niin ku niin paljon enemmän niitä hyvän eväitä elämää varten, jolloin me pystytään takaamaan, että ne on hyviä ne kokemukset.

16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti

Mitä tää seuratoiminta on nytte? Kenen etuja ne palvelee? Me tuetaan niitä yhteiskunnallisesti tosi voimakkaasti, eihän ne muuten toimiskaan. Ja sit sinne kuitenkin valikoidaan vaan ne lapset, jotka pääsee sinne. Niin on se kyl aika must, et unohdetaan kaikki ns. tavikset tai puhumattakaan sitte jos on jotain fyysisiä tai henkisiä tai muita esteitä, taloudellisia, ihan mitä vaan.

”Mut jotkut kriteeri, jotka vaadittais, että saat tehdä sitä. Se on varmaan ainoa, jolla voitais vaikuttaa siihen laatuun ja sisältöön, ja siihen että siel tehdään laadullisesti oikein.” (16- ja 10-vuotiaiden kiekkoilijapoikien äiti)

14- ja 10-vuotiaiden jalkapalloilijatytöjen äiti

No kyl mä näkisin, että pitää sitä karsintaa olla, ei nyt ihan alkuvaiheessa. Ja pitää olla myös niille, jotka ei pääse sinne huipulle, niin pitää tarjota myös niille, että kaikki liikkuu ja kaikki pääsee harrastamaan.

... ja isä: Peli ei lähe kehittymään, jos siellä on niin ku vaikka joukkue, ja siellä on sitte hyviä ja vähempi pelanneita ja niistä tehään sekajoukkue. Sitte peli ei pyöri. Jos kärjistää, ni syötät jollekki, ni ikinä et saa takasi.

Kolmen kiekkoiljapojan isä

”Mun mielestä siel pitää kuitenkin säilyä se inhimillisuus, ja just se, et se lapsi, mun mielestä kukaan vanhempi, mikään seura ei voi yheksän – kymmenen- vuotiaasta määrätä, et sust tulee nyt lätkäpelaaja, ja kaikki sun elämä sidotaan tavallaan johonki, tai sut ilmotetaan johonki lätkäjuttuihin.”

14-vuotiaan luistelijatyttö äiti

Mun mielestä niitten pitäis tehdä niin kun kaikkea mahdollista mieluummin 10-12v asti ja sitte ehkä, mutta se istuu niin tiukassa täs lajissa, varsinkin noilla venäläistyypisillä valmentajilla. Pitää kakstoistavuotiaana hypätä kolmoishyppyjä. Ihan sairasta!

13-vuotiaan luistelijatyttö äiti, B

Urheilua, jossa lapsi voi nauttia tekemisestään. Ja enemmän seuroihin pitäis tällisiin harrastajaryhmiin, jossa tota ihan vanhempiakin luistelijoita, tai urheilijoita liikkujia, että ne saisivat opetella omassa tahdissaan, mutta ihan valmentajan, ilman kilpailuvelvoitetta, ihan siis tällasta, sä voisit niin kun ihan omaa itseäs siinä.

10-vuotiaan luistelijatyttö äiti

Lahjakkaita tarvitaan, ja huippu-urheilijoita tarvitaan, mutta ehdottomasti pitäis olla kaikilla mahdollisuus harrastaa.

9 KILPAURHEILEVAN LAPSEN VANHEMMUUS – YHTEENVETO TULOKSISTA

Vanhemmat haluavat viedä lapsensa harrastamaan urheilua, koska niin tehdessään he ajattelevat toimivansa oman lapsensa parhaaksi. Kun lapsella on taipumuksia ja erityisen hyvät kyvyt omaksua liikuntataitoja, vanhemmat saavat nopeasti huomata olevansa mukana sellaisessa kilpaurheilun maailmassa, johon eivät ehkä ole osanneet varautua.

9.1 Vanhempien osallistuminen lapsen kilpaurheiluun

Vanhempien sitoutumista lasten kilpaurheiluun selittävät useat eri tekijät, ja ne painottuvat eri vanhemmilla hiukan eri tavoin. Vanhempien sosiaalistumisprosessista lasten lajiin voidaan kuitenkin löytää monia osallistumista selittäviä tekijöitä. Vanhemmat ovat valmiit suuriinkin panostuksiin etenkin silloin, kun lapsen kilpaileminen on menestyksestä, ja se herättää voimakkaita positiivisia tunteita. Vanhemmat löytävät lajin parista samanhenkisiä ystäviä, joiden kanssa lapsen urheiluun liittyvistä kysymyksistä on mahdollista keskustella. Lisäksi lajin oppiminen ja syvempi ymmärtäminen sitouttaa vanhempia mukaan toimintaan. Lapsen harrastukseen osallistuminen koetaan useimmiten hauskaksi ja mielekkääksi.

Lapsen menestyksen myötä vanhempien alkuperäiset motiivit alkavat helposti muuttua, ja lapsen urheiluharrastus alkaa saada erilaisia painotuksia. Se, miten hyvin vanhemmat onnistuvat pitämään jalat maassa ja suhteellisuudentajun tallella, näyttäisi vaikuttavan merkittävästi siihen, millaiseksi urheilevan lapsen vanhemmuus muodostuu. Tutkimukseen osallistuvien perheiden kertomusten perusteella on tunnistettavissa erilaisia vanhemmuuden tyyliä, joissa erilaiset painotukset korostuvat eri tavoin.

Itseisarvosidonnaisuus. Ensimmäistä vanhemmuuden tyyliä edustavat perheet, joissa urheilun itseisarvo – liikunnan ilo ja tekemisen nautinto - on säilynyt melko hyvin lasten harjoittelun merkityksellisimpänä asiana. Vanhempien puheessa kuuluu monipuolisuuspuhunta, ja lapsen urheilussa vanhemmille on kaikkein tärkeitä, että lapsi on tyytyväinen ja innokas kilpaurheilija. Lapsi tietää, että vanhemmat ovat sitoutuneet huolehtimaan hänen hyvinvoinnistaan, ja mahdollisten väärinkäytöksiensä sattuessa vanhemmat

ovat valmiit puolustamaan häntä ja puuttumaan tilanteen vaatimalla tavalla. Vanhemmillä ei ole ääneen lausumattomia odotuksia lapsensa urheiluharrastuksen suhteen, vaan odotukset ovat selkeät kaikille osapuolille. Yleensä odotuksissa korostuu lapsen ilo uusien taitojen oppimisesta. Lapsen urheiluharrastus ei edusta vanhemmille niin tärkeää arvoa, ettei lapsi uskaltaisi niin halutessaan myös ilmaista vanhempien toiveiden vastaisia mielipiteitä. Harrastus on yleensä alkanut lapsen pyynnöstä tai vanhemmat ovat etsineet yhdessä lapsen kanssa lapselle kaikkein mieluisinta lajia. Vanhempien puheessa korostuu yhteisöllisyyden merkitys ja urheilun ”kasvattajaroolia” pidetään arvossa. Vanhemmat eivät näe karsintaa lapsiurheilua edistävänä asiana, ja eettiset periaatteet ovat heille tärkeitä. Lasten osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia oman toimintansa suhteen pidetään tärkeänä, ja sitä haluttaisiin edistää.

Pääomasidonnaisuus. Toinen vanhemmuuden tyyli korostaa lapsen pääoman kartuttamista, mikä muuttuu kilpailun myötä suorituskeskeisemmäksi. Suorituspuhunta painottuikin vanhempien puheessa, ja yhteisöllisyyden sijaan oman lapsen pärjääminen ja menestyminen koetaan tärkeäksi. Urheilu nähdään välinearvona joidenkin muiden – ehkä arvokkaampien asioiden saavuttamiseksi, ja lajiin kannattaa panostaa vain, jos siinä pärjää. Urheiluharrastusta ei enää pidetä vapaaehtoisuuteen pohjautuvana vapaaajan toimintana, vaan siitä on tullut velvollisuus, joka tulee hoitaa hyvin. Urheiluharrastusta verrataan esimerkiksi koulunkäyntiin tai muihin velvollisuuksiin, kuten työssä käyntiin. Puheessa korostuu aikuisjohtoisuus, eikä lasten osallisuutta ja omaehtoista vastuunkantoa nähdä merkityksellisenä, sillä lasten ei katsota olevan riittävän kykeneviä ymmärtämään omaa parastaan. Tosissaan treenaaminen ja panostaminen toistuvat vanhempien puheissa eri yhteyksissä, ja vanhemmat näkevät, että karsinta kuuluu lasten kilpaurheilun. Kilpaurheilun kuuluu karaista lasta tulevaa aikuisuutta varten, ja heikommille on tarjolla harrasteryhmiä.

Lajisidonnaisuus. Kolmanteen vanhemmuuden tyyliin liittyy tiukka lajisidonnaisuus, ja lapsen lajivalinta on itsestään selvä jo ennen lapsen syntymää. Lasten laji määräytyy vanhemman perheen perintönä, ja vanhemmat ovat yleensä erityisen tiiviisti lajiin soisalistuneita ja tietävät lajista paljon. Vanhemmillä on vahvat näkemykset siitä, kuinka lajia tulisi edistää ja mihin suuntaan harjoittelua ja toimintaa tulisi viedä. Usein vanhemmat ovat tavalla tai toisella mukana lajitoiminnassa. Yhtenäisiä piirteitä pääomasidonnaiseen vanhemmuuteen saattaa löytyä.

Tällainen vanhemmuuden tyypittely on erittäin alustava, mutta kiinnostava tapa tarkastella kilpaurheiluvien lasten vanhemmuutta. Vanhemmat eivät välttämättä edusta puhtaasti mitään näistä tyyleistä, mutta kuvatus kaltaisia piirteitä ja painotuksia on havaittavissa. Koska otos, jonka pohjalta tyypittelyä on tehty, on erittäin pieni, tarkempi ja pidemmälle viety tutkimus olisi kiinnostava tällaisen tyypittelyn edelleen kehiteltäväksi.

9.2 Vanhemman rooli lasten kilpaurheilussa

Koska kilpaurheilun rahalliset kustannukset ovat etenkin pääkaupunkiseudulla karanneet todella korkeiksi, ajallisen panostamisen lisäksi perheissä tarvitaan vaurasta rahapussia. Suurilla panostuksilla on lasten kilpaurheilun totisuutta lisäävä vaikutus, sillä vanhemmat odottavat sijoituksilleen myös vastinetta. Aina vastineena ei ole palkintopallin korkein paikka, mutta lasten odotetaan vähintäänkin harjoittelevan ankarasti ja tosissaan, koska toiminnasta maksetaan niin paljon.

Kilpaurheilussa mukana olevan lapsen vanhemman roolituksessa on ristiriitaisuutta urheiluseuran määrittelemään roolin sekä vanhempien oman kokemuksen välillä. Kilpaurheiluvan lapsen vanhemman tärkein rooli on lapsen kuunteleminen. Kuulumisten vaihtaminen ja lapsen kokemusten kuunteleminen tapahtuu usein päivittäisten yhteisten automatkojen aikana, kun vanhemmat kuljettavat lapsiaan harjoituksiin. Kuuntelemisen ja kuljettamisen lisäksi vanhemman rooli on tukea ja kannustaa lasta etenkin silloin, kun eteen tulee tiukkoja paikkoja – pettymyksiä tai uupumista. Kaiken tämän jälkeen vanhemman tehtävänä on miettiä, onko lapsen kilpaurheiluharrastus sen arvoista, että sen rahallinen kustantaminen on osapuolten kannalta järkevä sijoitus.

Vanhempien tehtävänä on pyrkiä hyvään yhteistyöhön valmennuksen kanssa. Sosiaali- ja terveysalalla sekä opetuslalla on ymmärretty, että vanhempi on aina lapsensa paras asiantuntija. Tällaisen asiantuntijuuden käyttämättä jättäminen olisi suuri virhe lasten kilpaurheilun kentillä.

Lapsen harrastus ja kilpaileminen herättävät vanhemmissa voimakkaita tunteita, ja vanhemmat ovat innokkaita lapsensa kannustajia. Vanhemmat hyötyisivät erilaisista tuki-toimista, jotta innokkuus ei riistäydä käsistä. Vaikka aiheeseen liittyvä keskustelu olisi erittäin toivottavaa, lapsen harrastukseen liittyvälle keskustelulle ei ole olemassa minikäänlaista säännömukaista tilaisuutta. Vanhempien puhumisentarve tapahtuu tällä het-

kellä vertaisten kanssa kenttien laitamilla, ja tällöin sen rakentava elementti lasten kilpaurheilun parhaaksi jää hyödyntämättä.

9.3 Lasten kilpaurheiluun kohdistuvat odotukset ja jännitteet

Vanhempien tärkeimmät odotukset lasten kilpaurheilussa eivät aina kohdistu lasten tulevaisuuden urheilu-uran saavutuksiin. Tulevia saavutuksia enemmän vanhemmat odottavat valmentajilta lasten kokonaisvaltaista huomioimista sekä arvostavaa ja tasa-arvoista kohtelua. Laadukasta valmennusta ja toimivaa vuorovaikutusta valmentajan kanssa voidaan vanhempien kokemusten mukaan pitää hyvin toteutetun lapsi- ja nuorisourheilun tärkeimpinä asioina. Kaikki tutkimukseen osallistuneet vanhemmat olivat sitä mieltä, että lapseen kohdistuvat vaatimukset ovat ajoittain kohtuuttomia. Vanhemmat katsovat, että lapsilta voidaan edellyttää toimintaan sitoutumista sekä tunnollista harjoittelemista, mutta etenkin toiminnan aikuisjohtoisuuden nähdään lisäävän vaatimusten kohtuuttomuutta.

Lasten kilpaurheilutoiminta kätkee sisälleen suuren määrän erilaisia, eri suuntiin vaikuttavia jännitteitä. Jännitteitä syntyy etenkin eri osapuolten välisistä näkemyseroista, erilaisista ääneen lausumattomista tavoitteista sekä kommunikaation ja vuorovaikutuksen puutteesta. Muun muassa eettiset kysymykset ja aikainen karsinta nostavat esiin näitä jännitteitä. Suurin osa vanhemmista on joutunut miettimään lasten kilpaurheilun eettisiä kysymyksiä, ja lasten kilpaurheilun kentänlaitamat näyttävät vanhempien puheessa valitettavan epäeettisinä paikkoina. Erityisen huolestuttavaa on se, että vanhempien kokemuksen mukaan oikean ja väärän rajaa voidaan lasten ja nuorten kilpaurheilun nimissä ”venyttää”.

Karsinta lisää lapsi- ja nuorisourheilun vakavuutta ja vähentää lasten mahdollisuuksia paineettomaan ja iloiseen toimintaan. Karsinnan huono puoli on, että karsinnan myötä lasten ja vanhempien keskittyminen ja fokus siirtyy helposti itse toiminnasta siihen, tuleeko lapsi valituksi tiettyihin edustusryhmiin tai joukkueisiin. Tässä kohtaa urheilu lakkaa usein olemasta hauskaa ja itseisarvoista toimintaa.

Vanhempia pidetään pitkälti syyllisinä lastensa liialliseen prässäämiseen ja omien kunnianhimojensa toteuttamiseen. Vaikka kaikenlaisia ylilyöntejä tapahtuukin, ilmiötä arvioitaessa on tärkeää ymmärtää, millaisessa yhteiskunnallisessa ilmapiirissä lasten ja

nuorten urheilua toteutetaan. Kun ympäröivä yhteiskunta korostaa yksilöllisyyttä enemmän kuin yhteisöllisyyttä, ja kun voittajia ja menestyjiä palvotaan, nämä vallitsevat arvot vaikuttavat eittämättä myös lasten ja nuorten urheilussa. Vanhempien on hyvin vaikeaa toimia vasten yhteiskunnassa vallitsevia normeja ja arvoja, eivätkä he voi yksinään tällaisia ongelmia ratkoa.

9.4 Vaikutusmahdollisuudet ja lapsen osallisuus

Lasten ja heidän vanhempiensa vaikutusmahdollisuuksien tutkiminen antaa lasten kilpaurheilutoiminnasta selkeän kuvan. Rivivanhemmalla ei juuri ole todellisia vaikutusmahdollisuuksia lapsensa kilpaurheiluharrastukseen, ja vielä vähemmän vaikutusmahdollisuuksia näyttää olevan urheilevalla lapsella itsellään. Osallisuuden kokemukset eivät kuulu lapsi- ja nuorisosurheiluun, ja toiminta on alusta loppuun tiukan aikuisjohtoista. Lapsen vaikutusmahdollisuudet voivat parantua silloin, kun lapsi on riittävän hyvä, ja edistyy ja kehittyy valmentajan toiveiden mukaisesti. Lapsen on siten lunastettava oma asemansa ja vaikutusmahdollisuutensa omilla taidoillaan.

Vanhempien kynnyks puuttua lapsen harrastuksen epäkohtiin on erittäin korkea, sillä puuttumisen katsotaan vaikuttavan lapsen valmentamiseen. Lapsen asemaa harrastusryhmässä ei haluta heikentää, ja sitä varten vanhemmat ovat usein hiljaa silloinkin, kun tilanne vaatisi puuttumista lapsen edun nimissä. Vanhemmat ovat epätasa-arvoisessa asemassa vaikuttamisen suhteen, ja toisilla saattaa olla enemmän vaikutusvaltaa kuin toisilla.

Osa vanhemmista näkee, että lapsi tai nuori ei itse ymmärrä, mikä on hänelle hyväksi, ja tarvitsee siksi vahvaa aikuisjohtoista ohjausta. Harrastusta verrataan koulunkäyntiin, jolloin koko toiminnan ”vapaaehtoisuus” tai vapaa-ajan toiminnan ulottuvuus hämärtyy. Harrastus voi näyttäytyä velvollisuutena, joka tulee hoitaa tunnollisesti. Paulo David (2010, 117) onkin verrannut kilpaurheilussa mukana olevien lasten harjoittelua työnte-
koon.

Jos tähän tutkimukseen vastanneet vanhemmat saisivat vaikuttaa lasten kilpaurheilun käytäntöihin, moni asia voisi olla lasten vaikutusmahdollisuuksienkin kannalta toisin. Useimmat vanhemmat toivat esiin vaatimuksen lasten kuuntelemisesta, ja suurin osa vanhemmista oli sitä mieltä, että mielekkyyden lasten kilpaurheiluharrastuksissa kasvaisi

huomattavasti, jos lapset voisivat joskus osallistua omien treeniensä sisällön suunnitteluun. Vanhemmat pitivät tärkeänä, että lasten kilpaurheilussa voittoon ei pyrittäisi hinnalla millä hyvänsä, ja että toiminta ei olisi niin kuolemanvakavaa. Vanhemmat halusivat edistää monipuolista, luovuutta edistävää, oikeudenmukaista ja reilua urheilua, joka tarjoaisi hyvän mielen elämyksiä kaikille lapsille ja nuorille.

Aina on kuitenkin asioita, joihin aikuiset voivat lasten kilpaurheilussa vaikuttaa. Eräs tutkimukseen osallistunut äiti muistutti, että voimme näyttää esimerkkiä yhteisöllisyyttä vahvistavasta rehdistä toiminnasta kannustamalla tasapuolisesti kaikkia kilpailussa mukana olevia lapsia.

10 POHDINTA

Tutkimusprosessi ei koskaan lopu siihen, että tutkimusongelmat saadaan selvitettyä, sillä tutkimuksesta saadut vastaukset ovat vain osavastauksia tai osatotuuksia tutkitusta ilmiöstä (Alasuutari, 1993, 237). Tiedon käyttämisen etiikka keskittyy siihen, kenelle, mistä lähtökohdista, mitä varten ja kenen hyödyksi tietoa tuotetaan. Tutkimuksen tehtävä on palvella yhteiskuntaa antamalla välineitä sosiaalisten ilmiöiden ymmärtämiseksi, tulkitsemiseksi sekä ongelmien ratkaisemiseksi. (Pohjola 2007.)

Tämän tutkimuksen aihe koskettaa välillisesti hyvin suurta urheilevien lasten joukkoa, ja hyödyn kohteena ovat kilpaurheilussa mukana olevat perheet lapsineen. Tutkimusaiheen valintaan on vaikuttanut oma pyrkimykseni tehdä vanhempana oikein lasten kilpaurheilukentillä, sillä olen ollut aiheen suhteen kaulaani myöten liemessä jo useiden vuosien ajan. Lasten ollessa pieniä kuvittelin pärjääväni kilpaurheilevien lasten vanhempana ihan hyvin, mutta totuus tuli eteen pian. Peli ei mennytkään niin kuin olin kuvitellut, ja löysin itseni toistuvasti ihmettelemästä, että mistä tässä oikein on kysymys. Kun tilaisuus koitti, tiesin että tässä on tutkimusaihe, johon haluan ehdottomasti tarttua. Kilpaurheilevan lapsen vanhemmuus yhteiskunnassamme on aihe, joka ansaitsee huomiota, ja siitä tulisi käynnistää mitä pikimmin moniääninen akateeminen keskustelu.

Olen kerännyt omakohtaista käytännön kokemusta lasten ja nuorten kilpaurheilutoiminnasta noin kymmenen vuoden ajan yhteensä kolmestatoista pääkaupunkiseudun urheiluseurasta ja kuudesta eri lajista. Tämän kokemuksen saattelemana lähdin perehtymään aiheesta saatavilla olevaan tutkimustietoon sekä muuhun kirjallisuuteen. Teoreettisen lähdekirjallisuuden ja oman kokemukseni avulla syntyivät tutkimusongelmia käsittelevät teemat, joiden kanssa lähestyin kaltaisiani vanhempia, jotka ystävällisesti suostuivat jakamaan kokemuksiaan aiheesta, joka koetaan osin melko arkaluonteisiksiin.

Teemahaastattelujen avulla kertyi rikas ja monipuolinen aineisto, jonka purkaminen ja analysoiminen on ollut mitä mielenkiintoisinta työtä. Vanhempien kertomien kokemuksen avulla olen pyrkinyt muodostamaan jäsentynyttä kuvaa kilpaurheilevien lasten vanhemmuudesta – niin yhdistävistä kuin erottelevistakin piirteistä.

Aineiston keruun osalta tutkimus on onnistunut mielestäni hyvin. Vanhemmat kokivat aiheen erittäin tärkeäksi, ja he puhuivat kokemuksistaan mielellään. Haastattelin vanhemmat yksitellen, jotta heillä oli mahdollisuus rauhassa kertoa omista kokemuksistaan. Ilmapiiri muodostui luonnolliseksi ja luottamukselliseksi, ja lopputuloksena on erittäin monipuolinen ja kiinnostava aineisto.

Jokaisella tutkimukseen osallistuneella vanhemmalla oli paljon arvokkaita kokemuksia jaettavaksi, joten tutkimuksen tiedonantajien valikoitumisen voidaan katsoa siinä mielessä onnistuneen. Osa vanhemmista oli itselleni tuttuja, ja loput valikoituivat tiedonantajien avustuksella. Vanhemmista löytyi muun muassa liikunta-alan, terveydenhuolto-alan sekä opetus- ja kasvatustieteen ammattilaisia. Jatkotutkimusta ajatellen laajemman joukon tutkiminen olisi mielestäni tarpeellista ja mielenkiintoista. Lisäksi tutkimukseen osallistuneista vanhemmista ainoastaan kolme oli miehiä, joten jatkossa olisi kiinnostavaa tarkastella myös sukupuolten välisiä eroja vanhemmuudessa.

Tutkimuksen tekeminen on tapahtunut pitkällä aikajänteellä, ja kokonaisuudessaan sen tekemiseen on kulunut yli kaksi vuotta. Ensimmäisen vuoden aikana muotoutui tutkimuksen teoriaosuus ja toisen vuoden olen käyttänyt aineiston keräämiseen, analysoimiseen ja raportointiin. Erityisesti havaintojen tekemisen tarkkuus ja tulkinnan luotettavuus on mielestäni hyötynyt pitkästä aikajaksosta, sillä olen ehtinyt palaamaan tekemiini havaintoihin ja tulkintoihin useampaan otteeseen. Tutkimuksen raportoinnin haastetta on lisännyt aiheen laajuus. Analyysitapojen näkyväksi kirjoittaminen on myös ollut haasteellinen prosessi, ja analyysin eri vaiheiden selkeä ja tarkka raportointi on tuottanut minulle päänvaivaa.

Tutkimuksen avulla olen voinut valottaa pienen pilkahduksen verran lasten kilpaurheilun mahdollistajien ja merkityksellisimmän tukijoukon näkemyksiä ja ajatuksia tästä ilmiöstä. Tutkimuksen ansiosta ilmiön moni-ilmeisyys ja sen prosessiluonne on noussut näkyväksi. Kilpaurheilevan lapsen vanhemmuudesta on löytynyt kaikkia vanhempia yhdistäviä piirteitä, mutta myös eroavaisuuksia on tullut esiin. Osa ennakoitavista on vahvistunut, osa on jäsentynyt ja tarkentunut, mutta ilmiöstä on noussut esiin ihan uusiakin ulottuvuuksia.

10.1 Lasten kilpaurheilun suuret tunteet ja suuri imu

Kilpaurheilevien lasten vanhemmista löytyy joukko urheilun monipuolisia mahdollisuuksia eri tavoin painottavia vanhempia. Urheilun hyvä kertomus elää vanhempien mielissä, ja lasten urheiluharrastuksiin lähdettäessä vanhemmat pääsääntöisesti ajattelevat urheilun tarjoavan lapselleen hyvän kasvuympäristön tulevaa elämää varten. Kertomus saa kuitenkin nopeasti uusia sävyjä, kun lapsi osoittautuu potentiaaliseksi ja kehityskelpoiseksi kilpaurheilijaksi. Kun vanhemmilla ei ole aikaisempaa kokemusta kilpaurheilevan lapsen vanhempana toimimisesta, käynnistyy mielenkiintoinen prosessi, jossa kukin vanhempi pyrkii pärjäämään parhaan kykynsä mukaan.

Urheilullinen lapsi yleensä nauttii urheiluharrastuksestaan, ja kun ensimmäisistä kilpailuista tulee menestystä ja valmentajat kehuvat lasta lahjakkaaksi, lapsen lisäksi toiminnasta innostuvat myös aikuiset. Vanhempien innokasta osallistumista ei enää selitäkään yksinomaan urheilun nautinto tai lapsen sosiaalistaminen yhteiskunnan vastuulliseksi jäseneksi, vaan mieleen hiipivät lupaukset tulevasta menestyksestä. Tilanne on vanhemmille erittäin haastava, ja monet vanhemmat ovat osanneet kuvata hyvin suhteellisuudentajun säilyttämisen tärkeää merkitystä urheilevan lapsen vanhemmuudessa. Suhteellisuudentajun säilyttäminen onkin kilpaurheilevan lapsen vanhemmuuden suurin haaste, ja erilaiset ratkaisupyrkimykset näkyvät erilaisina tyyleinä tai painotuksina vanhempien toiminnassa. Lapsen toiminnan kannalta optimaalisin tilanne syntyy silloin, kun vanhemmat onnistuvat säilyttämään perspektiivin mahdollisimman hyvin eikä lapsen urheileminen edusta liian merkityksellistä asiaa perheessä.

Lasten kilpaurheilu eroaa selvästi harrasteliikunnasta, ja siinä pätevät omat lainalaisuutensa. Suoritusta, kilpailua ja menestystä painottavassa yhteiskunnassamme on itsestään selvää, että nämä elementit löytyvät voimakkaina myös lasten kilpaurheilusta. Tämä vaikuttaa myös vanhempien motivaatiotekijöihin, ja nähdäkseni ne ovat osittain syrjäyttäneet kontrolliperustaisen ajattelun vanhempien mielissä. Vanhemmat ovat valmiit panostamaan lapsensa urheiluun siinä uskossa, että se hyödyttää lapsen pärjäämistä koulussa ja myöhemmin työelämässä. Lapset halutaan varustaa ensisijaisesti pärjäämään yhteiskunnassa yksilöinä, yhteisöllisyys ei ole niin tärkeää. Lapset perheineen voivat erottua muusta massasta samaistumalla tietyn lajin kilpaurheilukulttuuriin, ja tätä tapahtumaketjua olen kuvannut vanhempien lajisosialisaatioprosessina.

10.2 Vanhemmat lasten kilpailuilla - jäitä hattuun, käsijarru kuntoon ja korvat kuuntelutaajuudelle

Lasten kilpaurheilun kova imu, sen voimakkaita tunne-elämyksiä tarjoava luonne ja vanhempien sosiaalistuminen lastensa lajikulttuuriin aiheuttaa sen, että vanhemmat panostavat lapsen harrastuksiin suuren määrän rahaa ja hyvin paljon aikaa. Korkeat kustannukset mainitaan sivulauseissa, eikä lasten ei tarvitse rahan vuoksi harrastustaan lopettaa. Kustannusten merkitys korostuu silloin, kun vanhemmat kuvaavat lapsen kohdistuvia vaatimuksia. Koska harrastukset ovat kalliita, lasten tulee harjoitella tosissaan ja edistymistä pitää tapahtua. Suuret kustannukset lisäävät siis osaltaan lasten urheilun vaatimustasoa ja totista luonnetta.

Suuret panokset ja osallistumisen määrä voivat johtaa vanhempien liialliseen puuttumiseen lasten urheilussa. Koska vanhemmat haluavat auttaa ja edistää lapsensa pärjäämistä, he eivät malta olla antamatta ohjeita, jota lapset eivät todellakaan halua kuulla. Vanhemmat haluavat myös helpottaa lastensa muutenkin vaativaa arkea tekemällä asioita lasten puolesta ja huolehtimalla asioista, joista lasten kuuluisi ehkä jo huolehtia itse. Näin toimimalla vanhemmat saattavat tulla tunkeutuneeksi tontille, josta heidän tulisi pysyä poissa.

Korkeiden kustannusten vastineeksi vanhemmat odottavat myös urheiluseuralta laadukasta toimintaa ja hyvää valmennusta. Toimiva vuorovaikutus valmentajan kanssa on vanhempien mielestä lapsiurheilun tärkein tekijä, ja vuorovaikutuksen puute lisää molempipuolista epäluottamusta. Vanhempien tehtävänä on varmistaa, että lapsi voi hyvin ja viihtyy omassa harrastuksessaan, ja jos vuorovaikutus valmentajan kanssa on heikkoa, vanhemmat kuuntelevat ja seuraavat sensitiivisesti oman lapsensa tuntemuksia ja harjoitteluun liittyviä kokemuksia. Urheiluseurojen näkemyksen mukaan vanhempien tehtävänä on kuljettaa, kustantaa ja kannustaa lasta, mutta vanhemmat tietävät, että vielä tärkeämpää on kuunnella lasta ja varmistaa, että lapsella on urheiluharrastuksensa suhteen kaikki hyvin. Tehtävässä onnistuminen vaati tasapainoilua. Lapselle tulisi muodostua kokemus siitä, että vanhemmat ovat sitoutuneita huolehtimaan hänen hyvinvointiaan, mutta lapsella itsellään pitäisi olla valta päättää siitä, miten hän oman harjoittelunsa hoitaa.

10.3 Lasten ja nuorten kilpaurheilun jännitteiset kentät

Kilpaurheileviin lapsiin kohdistuu eri suunnista erilaisia odotuksia, ja tutkimukseen osallistuneet vanhemmat ovat ajoittain kokeneet lapsen kohdistuvat vaatimukset jopa kohtuuttomiksi. Vanhemmat ovat kritisoineet etenkin lapsiurheilun loppuun asti organisoitua aikuisjohtoista luonnetta. Ongelmalliseksi on koettu muun muassa se, että urheiluseurojen toimijat ja lasten urheilun asiantuntijat eivät ole kiinnostuneet pohtimaan, miten lapset saataisiin toden teolla syttymään omalle lajilleen ja urheilulle yleensä. Kaikki se energia ja mielenkiinto, mikä nyt kohdistetaan lahjakkaiden lasten seulontaan, tulisi suunnata ennemminkin siihen, että perusteellisesti selvitettäisiin, mikä saa lapset omasta vapaasta tahdostaan päivästä toiseen osallistumaan innokkaasti harjoitteluun ja taitojensa kehittämiseen. Lasten uupuminen urheiluharrastuksissa voitaisiin näin saada vähenemään, ja kansakunnan urheilumenestyskin saattaisi hyötyä hyvinvoivista, iloisista ja innokkaista lapsi- ja nuorisourheilijoista.

Monien jääkiekkoseurojen strategioihin ja toimintasuunnitelmiin on kirjoitettu tavoitteeksi pelata voittavaa kiekkoa. Tavoite kuulostaa absurdilta. Voiton varmistamiseksi tulee rakentaa joukkue, joka voittaa. Voittavaan joukkueeseen halutaan kerätä alueen kaikki parhaat pelaajat, ja juuri sillä hetkellä heikompia peliesityksiä esittäneet lapset saavat poistua kuvasta vähin äänin. Ajatus on absurdi siksi, että urheilemisen viehätyksen pitäisi olla tasapäisessä kilvoittelussa, jossa kukin osapuoli pyrkii suoriutumaan taitojensa ääri rajoilla. Jännitys syntyy Roger Caillosin mukaan siitä, että kilpailutilanne pakottaa urheilijan tekemään parhaansa. Julistus voittavan kiekon pelaamisesta suuntaa kaikkien toimijoiden keskittymisen aivan väärään asiaan – ei parhaaseen mahdolliseen pelisuoritukseen, vaan voittoon. Ei siis liene ihme, että kilpaurheilusta katoaa ilo, ja siitä tulee niin usein lapsille raatamista. Tavoitteenasettelu on kuitenkin ymmärrettävä, jos seurat haluavat tällä ilmaisullaan viestittää, että tässä seurassa emme teeskentele moraalialia, vaan pyrimme voittoon keinoja kaihtamatta. Pehmoilevat perheet älkööt vaivautuko.

Lasten urheilussa harrastettava karsinta suuntaa lapsen keskittymistä väärään suuntaan. Keskiöön nousee ajatus siitä, pysynkö edelleen mukana toiminnassa vai putoanko pois joukkueesta tai ryhmästä. Yksilökeskeinen aikamme väheksyy osallisuudenkokemuksia, ja lasten ajatellaankin vaihtavan joukkueesta ja ryhmästä toiseen kehittyäkseen paremmaksi. Tämä ei edistä Ciszkentmihalyin kuvaavaa optimaalista suoriutumista ja kokemusta siitä, kuinka kaikki sujuu, ja monet lahjakkaat nuoret saattavatkin valita kuulumi-

sen itselleen läheiseen, rakkaaseen ja turvalliseen ryhmään enemmän kuin yksinäisyyteen johtavan menestyksen tien. (Pirnes & Tiihonen, 2010).

Tulevaisuuden huippu-urheilijoiden seulomisen näkökulmasta katsottuna karsinnan yksi suurin ongelma on siinä, että se ei tapahdu koskaan virheettömästi. Kehittyäkseen oman lajinsa huipuksi lapselta vaaditaan hyvin paljon ominaisuuksia, jotka eivät näy urheilu-suorituksissa liikunnallisena lahjakkuutena. Vaikka kehittyvien urheilijoiden karsintaa suorittavilla valmentajilla olisi kykyä arvioida keskenkasvuisten lasten fyysis-motorisia valmiuksia, heillä on vain harvoin mahdollisuus nähdä niitä psyykkisiä tekijöitä, jotka ovat lopulta ratkaisevan tärkeässä asemassa, kun tulevaisuuden huippu-urheilun toivoja kehitetään. Lisäksi karsinnassa vaikuttavat aina eri ihmisten erilaiset mieltymykset sekä suhteet, jotka estävät karsinnan tasapuolista ja puolueetonta toteutumista.

Vanhempien syyllistäminen ja moittiminen on lasten kilpaurheilussa suosittua ja erittäin helppoa. Syyllistäminen ei kuitenkaan edistä lasten ja nuorten laadukkaan kilpaurheilun toteutumista mitenkään. Se on turhaa ja kohtuutonta, sillä vanhemmat eivät toimi tyhjiössä. Huomio tulisi kiinnittää vanhempien toimintaan vaikuttaviin tekijöihin - yhteiskunnassa ja yhteisöissä vallitseviin arvoihin ja asenteisiin. Niin kauan kuin vanhemmat ovat ratin takana istuvia rahapusseja eikä vastavuoroiseen vuorovaikutukseen haluta panostaa, ei voida ajatella, että vanhemmat ovat suomalaisen urheilumenestyksen esteenä. Olisi päinvastoin kiehtovaa leikitellä ajatuksella, että kaikki urheilevien lasten vanhemmat menisivät lakkoon ja lakkaisivat panostamasta lastensa kuljettamiseen ja harrastusten kustantamiseen. Niinpä näenkin, että kaikkien lasten kilpaurheiluun vakavasti suhtautuvien toimijoiden tulisi suhtautua vakavasti myös vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä keskusteluun ja vuorovaikutukseen. Jos haluamme kehittää omista kasvavista urheilijoistamme tulevaisuuden tasapainoisia taitajia, vanhempia ei voida mitenkään jättää tällaisen kehityspolun syrjään.

10.4 Lapsen osallisuus – kisaammeko tässä ja nyt vai tulevaisuudessa?

Yhteiskuntamme aikuisille vaikuttaa olevan verrattain haastavaa ymmärtää, että lasten tulisi voida osallistua omaa toimintaansa koskevaan päätöksentekoprosessiin. Etenkin lasten kilpaurheilutoiminnassa tällainen perinne puuttuu kokonaan. Mahdottomalta se vaikuttaa myös siksi, että lasten kilpaurheilussa vanhempienkin vaikutusmahdollisuudet on kutistettu hyvin vähäisiksi. Ei voi olla oikein, että toiminnan keskeiset tekijät, lapsi

ja vanhemmat, on sysätty sivurooliin lasten urheilua toteutettaessa. Vaikka tämän tutkimuksen otos on pieni, vanhempien kuvaamia kokemuksia ei mitenkään voi sivuuttaa lasten ja nuorten urheilusta keskusteltaessa. Jos ja kun lapsiurheilun taustalla vaikuttaa vanhempien pyrkimys hyvään vanhemmuuteen, nykyinen käytäntö ei vastaa tähän lähtökohtaan. Kun vanhempien roolia lasten kilpaurheilussa pyritään rajoittamaan, valmentajan vastuu kasvavasta ja kehittyvästä lapsesta nousee valtavan suureksi. Lasten urheiluun tuodaan kuitenkin yhä enemmän käytänteitä aikuisten kaupallistuneesta urheilutoiminnasta, jolloin kaikenlaisten ylilyöntien riskit lasten urheilun toteutuksessa lisääntyvät.

Paulo David (2008) on tuonut esiin riskejä lasten oikeuksien toteutumista lasten urheilussa. Koska urheilevat lapset altistuvat hänen mukaansa monenlaisille väärinkäytöksille, vanhempien rooli lastensa hyvinvoinnin turvaajina korostuu entisestään. David muistuttaa, että lapset ovat aikuisia haavoittuvaisempia, ja lasten intensiivinen harjoittelu ja aikuisten luomat paineet voivat vahingoittaa lasten kokonaisvaltaista kehitystä. Lapset saattavat pahimmillaan altistua muun muassa systemaattiselle levon riistämiseksi, sanalliseksi sekä fyysiselle kaltoin kohtelulle, nöyryytykselle ja alistamiselle sekä huomiotta jättämiselle. Monet valmentajat olettavat, että lapset vastaavat nöyryytykseen sisuuntumalla ja haluamalla panostaa harjoitteluun entistä enemmän - siis olemalla kovempia kilpailijoita.

Urheiluseuratoiminnan valvonta on ollut pitkälti seurojen omissa käsissä, ja Davidin mukaan suuri osa urheiluorganisaatioista on kuvitellut olevansa vapaita laillisista velvoitteista. Lisäksi urheilun perinteiset arvot ovat perustuneet holhoavaan, miehiseen, hierarkkiseen, militaariseen ja kurinalaiseen toimintaan, mikä ei myöskään edistä lasten oikeuksien toteutumista saatikka lapsilähtöisen toiminnan toteutumista millään tavoin. Lasten mielipiteiden kuuntelemisella ja osallistamisella ei ole urheilun parissa juuri minkäänlaista historiaa. Eettisesti kestävää lapsiurheilua ja lasten mielipiteiden huomioimista on pyritty edistämään nostamalla esiin lasten oikeuksien julistuksessa mainittuja asioita sekä luomalla ohjeita lapsilähtöisen urheilun toteuttamiseksi. Nämä periaatteet korostavat lasten urheilussa lasten tasa-arvoista ja oikeudenmukaista kohtelua, lasten parhaan edun toteutumista ja jokaisen yksilöllisiä oikeuksia. Lasten kapasiteettia tulisi kehittää lapselle sopivalla ohjauksella ja opastamisella, ja toiminnassa tulee korostua lapsen kunnioittaminen, tukeminen ja erityinen vastuu. Lasten terveyttä tulee vaalia ja lasten mielipiteitä on ehdottomasti kuultava. Toiminnan tulee kokonaisuudessaan olla

läpinäkyvää, ja siinä tulee korostua osapuolten sensitiivinen kuunteleminen. (David, 2010.) Samankaltaisia asioita tuovat esiin myös lasten vanhemmat kuvatessaan sellaista lapsiurheilua, jota he haluaisivat olla edistämässä.

Lapsen kannalta yksi oleellinen kysymys kuuluu – urheilenko tässä ja nyt vai tulevaisuutta varten? Halutaanko lapselle mahdollistaa mielekäs toiminta juuri tässä hetkessä, vai karkaavatko ajatukset muutamien vuosien päähän – sitten kun... Lapsen toiminnan kannalta on merkittävä ero sillä, nähdäänkö lapsen urheiluharrastus itsessään arvokkaana, elämänä tässä ja nyt, vai sisältääkö se lupauksen tulevasta. Jos aikuisten panostuksen taustalla vaikuttavat liikaa ajatukset toiminnan hyödyistä tulevaisuudessa, lapsen toimijuus kaventuu ja lapsi nähdään pre-sosiaalisena ja sosiaalisena potentiaalina, kuten Alanen (1992, 2001) kuvaa. Lapsen kykyyn ymmärtää oman elämänsä asioita ei helposti luoteta, vaan lapsi mielletään mielellään kasvatustilanteiden käsitteiden kautta. Vanhemmille on helpompaa ja turvallisempaa ajatella, että lapsi on keskeneräinen ja siksi aikuisten kasvatuksen, suojelemisen ja kontrollin kohteena. (Alanen, 2001).

Jos näemme ja ymmärrämme urheilun ytimen olevan leikkillisessä, itseisarvoisessa ja nautinnollisessa tekemisessä, voisimme ajatella Huizingan (1984) tavoin, että urheiluun liittyvä kilpailu on loppujen lopuksi jossakin määrin tarkoituksetonta. Kilpailulla on tarkoitus itsessään, mutta sen lopputulos – voittaminen tai häviäminen – ei vaikuta yksilön olemassaoloon, olemiseen tai elinprosessiin (Boxill, 2003). Näin ajatellessamme olisi huomattavasti helpompaa antaa lapsille vastuuta omasta urheiluharrastuksestaan – siihen liittyvästä harjoittelusta ja päätöksenteosta, kuten muutama tutkimukseen osallistuneista vanhemmista on asiaa pohtinutkin. Loppukädessä kilpaurheilun hienous ja koko ydin voisi siis olla tässä ja nyt - leikkimielisessä mutta kuitenkin arvokkaassa ja vakavasti otettavassa urheilussa! Lapsen uskallettaisi antaa olla oman toimintansa aktiivinen vaikuttaja, ja toiminnan voimaannuttavan vaikutuksen ansiosta kaikki urheiluharrastukseen ”uhratut” panostukset koituisivat lopulta lapsen eduksi. Voisiko tällainen ajattelu muodostaa jonkunlaisen lasten ja nuorten kilpaurheilun ideaalin? Ainakin suurin osa tutkimukseen osallistuneista vanhemmista olisi valmiit antamaan äänensä tällaiseen ideaalin puolesta.

Mitä pidemmälle kilpailu kehittyy ja mitä kauemmin kilpailussa on oltu mukana, sitä enemmän negatiivisia kokemuksia perheille näyttää kertyneen. Kilpaurheilu koetaan kuormittavaksi, vaikka asiantuntijat samanaikaisesti kantavat huolta liian alhaisista har-

joittelumääristä. Erittäin tärkeä ja kiinnostava jatkotutkimuksen aihe olisi tutkia sitä, mikä tekee lasten ja nuorten kilpaurheilusta niin kovin kuormittavaa. Vastaukseksi ei kelpaa se, että kilpaurheilu on tarkoitettu kestäville, ja jos ei treeni maistu, niin aina voi siirtyä harrastesarjoihin.

Jatkossa ilmiön tutkimus olisikin kiintoisaa kohdistaa niihin yli 15- 16 -vuotiaiden nuorten vanhempiin, joiden lapset eivät vielä ole tätä leikkiä jättäneet. Vuoropuhelun edistämiseksi olisi hedelmällistä kuulla myös valmentajien kokemuksia vanhempien roolista lasten urheilussa sekä näkemyksiä lapsi- ja nuorisourheilun ideaalista. Kuitenkin kaikkein kiinnostavinta ja tärkeintä olisi jatkossa saada kuuluviin lasten ja nuorten oma ääni. Tämän ymmärtää lapsikin, sillä sain arvokasta apua omilta kotijoukoiltani: *”Vähän tyhmää. Äiti mun mielestä tärkeempää olis kysyy lapsilta, et miks ne haluaa harrastaa.” (11-vuotias uimahyppääjä)*

LÄHTEET

- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja & Tolonen Tarja. 2011. Ystävyydet. Teoksessa: Määttä, Mirja & Tolonen, Tarja (toim.). Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 45.
- Alanen, Leena. 2009. Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa: Alanen, Leena & Karila Kirsti (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 162-176.
- Alanen, Leena. 2001. Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä. Sosiologia ja sukupolvijärjestys. Teoksessa: Anna Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Jyväskylä: Vastapaino, 162-176.
- Alanen, Leena. 1992. Modern childhood? Exploring the child question in sociology. Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitos.
- Alasuutari, Pertti. 1993. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Maarit. 2009. Kasvatusinstituutiot lapsuuden rakentajina. Teoksessa: Alanen, Leena & Karila Kirsti (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 55-57.
- Allardt, Erik. 2001. Urheilu kansakunnan rakentajana. Teoksessa: Roiko-Jokela, Heikki & Sironen, Esa (toim.) Urheilun etiikka ja arki. Jyväskylä: Gummerrus kirjapaino Oy, 13.
- Aroheinä, Arja. 1999. ”Elämä on aika kapeeta, jos se on vaan sitä koulua ja kotia” Lasten harrastukset vanhempien näkökulmasta. Sosiologian pro gradu –tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Boxill, Jan. 2003. The Moral Significance of Sport. Teoksessa: Boxill, Jan (toim) Sports Ethics an anthology. Oxford: Blackwell Publishing, 1-12.
- Csikszentmihalyi, Mihaly. 2005. Flow elämän virta. Tutkimuksia onnesta, siitä kun kaikki sujuu. Helsinki: Rasalas Kustannus.
- David, Paulo. 2010. The Human Rights of Young Athletes. Teoksessa: Houlihan, Barrie (toim.) Sport and Society. London: SAGE Publications Ltd, 124.

- Ellonen, Noora & Korkiamäki Riikka. 2005. Sosiaalinen pääoma lasten ja nuorten näkökulmasta. Teoksessa: Jokivuori, Pertti (toim.) Sosiaalisen pääoman kentät. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 416-424.
- Eskola, Jari. 2007. 6-8? (Teema)haastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa: Viinamäki, Leena & Saari Erkki (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 33.
- Eskola, Jari. 1995. Urheilu sosiaalista- mutta mihin? Teoksessa: Suoranta, Juha & Eskola, Jari (toim.) Liikkuva ihminen ja kasvatus. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja. Rovaniemi: Lapin yliopiston monistuskeskus, 5-11.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Helve, Helena, Honkasalo Veronika, Kuusisto, Arniikka, Louhivuori Leena & Kokkonen Juhana. 2005. Nuoret ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa: Jokivuori, Pertti (toim.) Sosiaalisen pääoman kentät. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 197.
- Heikkala, Juha & Koski, Pasi. 2000. Järjestöt kolmen merkitysluottavuuden - vapaaehtoisuude, valtion ja markkinoiden – leikkauspisteessä. Teoksessa: Itkonen, Hannu, Heikkala, Juha, Ilmanen, Kalervo ja Koski Pasi (toim.) Liikunnan kansalaistointi – muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura, 108.
- Heinilä, Kalevi. 2010. Liikunta- ja urheilukulttuurimme. Eilen - tänään – huomenna. Helsinki. Kirja kerrallaan.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hoikkala, Tommi. 1993. Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe- ja kulttuurimallit. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Honkanen, Eija & Suomala, Anne. 2008. Oppilashuollon käsikirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Huizinga, Johan. 1938. Leikkivä ihminen. Yritys kulttuurin leikkiaineen määrittelymiseksi. Juva: WSOY.

- Hämäläinen, Kirsi. 2008. Urheilija ja valmentaja urheilun maailmassa: Eetokset, ihanteet ja kasvatus urheilijoiden tarinoissa. Jyväskylän yliopisto.
- Itkonen, Hannu. 2002. Liikuntakulttuurin eriytyminen sidoksissa kulttuurin valtavirtoihin. SLU, Liikunnan ja Urheilun Maailma 13/02. Saatavilla [www.muodossa: http://www.slu.fi/lum/13_02/slu-yhteiso/liikuntakulttuurin_eriytyminen_s/](http://www.slu.fi/lum/13_02/slu-yhteiso/liikuntakulttuurin_eriytyminen_s/) (luettu 6.6.2010).
- Itkonen, Hannu. 1991. Liikunta kulttuurien kohtaustapaikkana, Teoksessa: Itkonen, Hannu & Nevala Arto (toim.) Liikunnan vuoksi. Näkökulmia liikuntakulttuurin muutokseen. Kannus: Lestijokilaakson kirjapaino, 64-65.
- Itkonen, Hannu. 1996. Kenttien kutsu. tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Tampere: Gaudeamus.
- Itkonen, Hannu. 2010. Lapsiurheilun kolme puhuntaa. Tul 1/2010.
- Jallinoja, Riitta. 1993. Muuttuva perhe: arvot ja käytäntö. Teoksessa: Antikainen, Jukka, Haataja, Marja-Leena & Korhonen, Merja (toim.) Näkökulmia perheeseen. Jyväskylä: Gummerrus kirjapaino Oy, 15-18.
- Jolanki, Outi & Karhunen, Sanna. 2010. Renki vai isäntä? Analyysiohjelmat laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa: Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 399.
- Järvinen, Tero. 2005. Liikunta yhdistää ja erottaa. Nuorisotutkimus (1). Helsinki: Alianssi ry.
- Kansallinen liikuntatutkimus. 2010. SLU:n julkaisusarja 7/2010. Suomen liikunta ja urheilu SLU ry.
- Karp, Staffan. 2004. Den goda barnidrotten - Föräldrar om barns idrott. FoU –rapport. 2004:7
- Kaski, Satu. 2002. Unelma lapsilähtöisen liikunnan suomesta- seminaari. Nuori Suomi. Helsinki. Julkaisematon lähde.
- Kokko, Sami, Villberg, Jari & Kangas, Lasse, 2011. Nuorten urheilijoiden harjoittelu ja urheilijana eläminen. 13-15-vuotiaiden urheilijoiden näkemyksiä harjoitusmääristä, har-

joittelun monipuolisuudesta sekä urheilullisista elämäntavoista. Jyväskylän yliopisto. Terveyden edistämisen tutkimuskeskus.

Koski, Pasi. 1994. Liikuntaseura toimintaympäristössään. *Studies in sport, Physical Education and Health* 35. Jyväskylän yliopisto.

Koski, Pasi & Tähtinen, Juhani. 2005. Liikunnan merkitykset nuoruudessa. Nuorisotutkimus. (1). Helsinki: Allianssi ry.

Koski Pasi, 2000. Liikunnan kansalaistoiminta kulttuurina – toiminnan merkityksellisyys ja merkitysrakenteet. Teoksessa: Itkonen, Hannu, Heikkala, Juha, Ilmanen, Kaler-vo ja Koski Pasi (toim.) Liikunnan kansalaistoiminta – muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura, 147-151.

Kuukka, Anu. 2009. Lasten ruumiillisuus päiväkodissa – Tuntoja ja tulkintoja. Teoksessa: Alanen, Leena & Karila, Kirsti (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 118-120.

Kuula, Arja & Tiitinen, Sanni. 2010. Eettiset kysymykset ja haastattelun jatkokäyttö. Teoksessa: Teoksessa: Ruusuvoori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 449.

Laakso, Lauri. 1994. Kyllä kenttä kasvattaa... mutta liian moni haluaa olla Teemun isä. *Liikunta ja tiede* 30 (1), 18-21.

Lehtinen, Anja-Riitta. 2009. Lasten toiminta, toimintaresurssit ja toimijuus päiväkotiympäristössä. Teoksessa: Alanen, Leena & Karila Kirsti (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 90-108.

Lämsä, Jari. 2009. Lasten ja nuorten urheilu yhteiskunnassa. Teoksessa: Hakkarainen, Jaakkola, Kalaja, Lämsä, Nikander, Riski (toim.) Lasten ja nuorten valmennuksen perusteet. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino, 15-34.

Merton, R., Fiske, M. & Kendall, P.L. 1956. *The Focused interview. A manual of problems and procedures.* Glencoe, IL:Free Press.

Pietarinen, Juhani & Poutanen, Seppo. 1998. *Etiikan teorioita.* Tampere: Gaudeamus.

- Pirnes, Esa & Tiihonen, Arto. 2010. Hyvinvointia liikunnasta ja kulttuurista. Käsitteiden, kokemusten ja vastuiden uusia tulkintoja. *Kasvatus & Aika* 4 (2), 203-235.
- Pohjola, Anneli. 2007. Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa: Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 12.
- Poropudas, Olli. 1997. Vilttiketjussa. Teoksessa: Silvennoinen, Martti, Tiihonen, Arto & Innanen, Mikko (toim.) Härkätaistelija kentän reunalla. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuyksikkö, 81.
- Puhakainen, Jyri. 2001. Lapsen aika. Puheenvuoro lasten liikunnasta ja urheilusta. Helsinki: LIKE.
- Rasku-Puttonen, Helena. 2006. Oppijoiden yhteisö, osallisuus ja kasvattajan merkitys. Teoksessa: Karila, Kirsti, Alasuutari, Maarit, Hännikäinen, Maritta, Nummenmaa, Anna Raija & Rasku-Puttonen, Helena. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 111.
- Rautava, Pasi, Laakso, Lauri & Nupponen, Heimo. 2003. Vanhempien merkitys 5. luokan oppilaiden liikuntaharrastuksessa. *Liikunta & Tiede* 40 (5-6), 26-32.
- Reilu Peli. Liikunnan ja urheilun eettiset periaatteet. 2004. Julkaisusarja. Suomen Liikunta ja Urheilu ry.
- Ruusuvuori, Johanna. 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa: Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 427.
- Sarje, Aino. 2007. Alistamista vai etuoikeuttamista – kaksi tulkintaa suomalaisen naisvoimistelun kasvatuspyrkimyksistä. Teoksessa: Ilmanen, Kalervo (toim.) Pelit ja kentät, kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta. Tampere: Domus-Offset Oy. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos, 149.
- Simon, Robert. 2003. Sport, relativism, and Moral Education. Teoksessa: Jan Boxilln (toim.) *Sports Ethics an anthology*. Oxford: Blackwell Publishing, 15-25.
- Stenvall, Elina. 2009. Sellast ihan tavallist arkee. Helsinkiläisten 3.-6. –luokkalaisten arki ja ajankäyttö. Helsingin kaupungin tietokeskus.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

Unelma hyvästä urheilusta. Lasten ja nuorten urheilun eettiset linjaukset. 2001. Neuvottelukunta. Nuori suomi ry & SLU ry.

Wikström, John. 2001. Lippu ja vihellyspilli. Teoksessa: Roiko-Jokela, Heikki & Siromen, Esa (toim.) Urheilun etiikka ja arki. Jyväskylä: Gummerrus, 28-32.

TEEMAHAASTATTELURUNKO: Treenimatkoja kuljetusyhteiskunnassa – kilpaurheiluvan lapsen vanhemmuus

Keskeiset teemat: vanhemmuus, toimijuus ja osallisuus, urheilun mahdollisuudet, kilpaurheilun eettiset kysymykset

Kysymykset:

1. Mikä saa vanhemmat osallistumaan lasten urheiluharrastuksiin? (urheilun mahdollisuudet)
 - miksi lapset on viety urheiluharrastuksen pariin
 - miksi vanhemmat osallistuvat
2. Miten lapsen urheileminen vaikuttaa vanhemmuuteen ja vanhemman toimintaan? (vanhemmuus)
 - ajankäyttö
 - vanhemmuus
3. Mitä vanhemmat odottavat kilpaurheilulta? Minkälaisia jännitteitä syntyy? (kilpaurheilun eettiset kysymykset)
 - odotukset
 - jännitteet
4. Miten vanhemmat haluaisivat vaikuttaa lasten kilpaurheilutoimintaan? (toimijuus ja osallisuus)
 - vanhempien vaikutusmahdollisuudet
 - lasten vaikutusmahdollisuudet

Taustatiedot

- isä/äiti
- ikä ja ammatti
- lasten määrä
- oma urheilutausta
- lapsen/lasten ikä
- perheessä harrastettava laji/lajit

1. Mikä saa vanhemmat osallistumaan lasten urheiluharrastuksiin? (urheilu autoteelisena vai eksoteelisena?)

MIKSI LAPSET ON VIETY HARRASTUKSIIN:

- Mitä hyötyä urheiluharrastuksesta voi lapselle olla? Mikä harrastuksessa on tärkeintä?
- Milloin lapsi on alun perin viety urheiluseuraan? Minkä ikäinen lapsi oli?
- Miten päätös syntyi (lajivalinta?) ja miten seura on valittu?
- Miten usein treenejä oli silloin, entä nyt? (liikaa/sopivasti?)
- Miten ja milloin kilpaurheilu tuli kuvioihin? Onko kilpailuja liikaa, liian vähän, sopivasti?
- Minkälainen merkitys kilpailulla on lapsen harrastuksessa?

- Kuinka tärkeän sosiaalisen ympäristön harrastus tarjoaa lapselle? Onko muita kavereita?
- Mitä muita harrastuksia lapsella on?
- Mitä jos lapsi lopettaisi urheilun? Voisiko lapsi vaihtaa lajia?

MIKSI VANHEMMAT OSALLISTUVAT:

- Minkälaisia muistoja omasta urheilu-urasta (jos sellaista on)? Mikä siinä on ollut itselle tärkeintä?
 - Mitä vanhemmat kokevat itse saavansa lapsen urheiluharrastuksesta? (Onko merkitystä statukselle?)
 - Minkälaisia tunteita lapsen menestyminen herättää vanhemmissa?
 - Miten lapsen urheilumenestys vaikuttaa vanhempien arvostukseen ulkopuolisten silmissä?
 - Sosiaaliset suhteet – muut vanhemmat? Kuinka tärkeä sosiaalinen ympäristö lapsen harrastuksessa mukana olevista muista vanhemmista on tullut?
2. Miten lapsen urheileminen vaikuttaa vanhemmuuteen ja vanhemman toimintaan?

AJANKÄYTTÖ:

- Miten lapsen urheilu vaikuttaa perheen ajankäyttöön? Kuinka paljon aikaa kuluu kuljettamiseen? (päivittäin/viikoittain? ajetut kilometrit? lomailu?)
- Talkoot, luottamustehtävät ym; Kuinka vanhemmat osallistuvat? (kokevatko hyvänä vai huonona asiana)
- Raha: kuinka paljon rahaa kuluu lasten harrastuksiin?
- Mitä muuta perhe tekee yhdessä? Jääkö riittävästi aikaa muuhun vai kokeeko, että aika on joltakin muulta pois?
- Mikä on mukavinta yhdessäoloa perheen kanssa?

VANHEMMUUS:

- Miten lasten urheileminen vaikuttaa vanhemman ja lapsen suhteisiin? Tuleeko kriittisiä tilanteita?
- Antavatko vanhemmat lapselle ohjeita harjoittelun suhteen, millaisia?
- Kontrolli; minkälainen rooli urheiluharrastuksella on lasten vapaa-ajan kontrolloimisessa?
- Autoteellinen perhekonteksti: Mihin vanhempien kiinnostus lapsen tekemisessä kohdistuu? (tunteisiin ja kokemuksiin vai suoriutumiseen?)
- Sopiva haasteellisuus; Mitä urheiluharrastus vaatii lapselta? Mitä kaikkea lapselta voi urheilun suhteen vaatia?
- Minkälaisista asioista lasten tulisi saada päättää itse? Kuinka paljon lapsella on todellisia vaikuttamisen mahdollisuuksia omaan elämäänsä?
- Miten vanhemmat voivat tukea lastaan? Millaista on "taustatukena" toimiminen?
- Mitkä voisivat olla hyvän vanhemmuuden "tunnusmerkkejä"?

3. Mitä vanhemmat odottavat kilpaurheilulta? Minkälaisia jännitteitä syntyy? ODOTUKSET

- Minkälaisia odotuksia vanhemmilla on ollut lasten urheiluharrastusta kohtaan alun perin?
- Minkälaisia ajatuksia ja odotuksia vanhemmilla on lasten urheilun suhteen juuri nyt? Entäs tulevaisuudessa?
- Mitä vanhemmat odottavat seuran toiminnalta? Vastaako odotuksia?
- Mitä vanhemmat odottavat valmentajalta? Hyvät ja huonot puolet? Yksi toive valmentajalle?
- Mikä voisi olla tärkein lapsen urheiluharrastukseen liittyvä toive?

JÄNNITTEET

- Miten tietoisia lapset ovat odotuksista?
 - Miten yhteneväisiä odotukset ovat eri osapuolien kesken, esiintyykö ristiriitoja?
 - Miten tärkeää on menestyminen? Kenelle tärkeintä? Mistä tietää, että on menestynyt?
 - Miten tärkeinä vanhemmat pitävät eettisiä periaatteita? Mitä ymmärtävät eettisillä periaatteilla? Mistä tietää mikä on oikein ja väärin lasten urheilussa?
 - Pitääkö kaikenlaisille lapsille luoda mahdollisuuksia harrastaa, vai onko lasten urheilussa syytä harrastaa aikaista karsintaa?
4. Miten vanhemmat haluaisivat vaikuttaa lasten kilpaurheilutoimintaan? (toimijuus ja osallisuus)

VANHEMPIEN MAHDOLLISUUDET VAIKUTTAA

- Minkälaisiin asioihin vanhemmat voivat lapsen harrastamisessa vaikuttaa tällä hetkellä?
- Minkälaisiin asioihin ei voi vaikuttaa? Minkälaisiin asioihin pitäisi voida vaikuttaa?
- minkälainen resurssi vanhemmat voisivat lasten kilpaurheilulle olla?
- Onko seurassa vanhempaintoimikuntaa?
- Voiko seuralle tai valmentajalle antaa tarvittaessa palautetta?
- Minkälaisia vanhempainillat ovat? Vastaako sisältö odotuksia?
- Minkälaista lasten urheilua vanhemmat haluaisivat edistää? (amatööri vs. ammattimaisuus?)

LASTEN MAHDOLLISUUDET VAIKUTTAA

- Minkälaisia valinnan- ja vaikutusmahdollisuuksia lapsella on oman harrastuksensa suhteen tällä hetkellä?
- Minkälaisia vaikutusmahdollisuuksia lapsilla vanhempien mielestä tulisi olla?
- Miten lapsen "osallisuus" näkyy arjessa? (kuka pitää huolta aikatauluista, välineistä, kulkemisen järjestelyistä ym.?)

- Voisiko lasten omia vaikuttamisen mahdollisuuksia lisäämällä edistää urheilun positiivisia vaikutuksia lapseen?
- Osallistuvatko vanhemmat liikaa? Mikä on sopivasti?
- Voiko lapsi lopettaa urheilun aikuisten liiallisen puuttumisen vuoksi?

Tuleeko mieleen jotakin muuta, mitä haluaisitte aiheeseen liittyen vielä sanoa?

Hyvä kilpaurheilua harrastavan lapsen vanhempi!

Löytyykö perheestänne urheilijan alku, jonka vapaa-aika täyttyy kilpaurheilusta harjoituksineen ja kilpailuineen. Onko perheenne tempaistu mukaan pyöritykseen, jossa arjet ja pyhät kuluvat kuljetettaessa lasta harjoituksiin ja takaisin tai kenttien, kaukaloiden ja jumppasalien laidoilla jännittäen ja lapsen kilpailemista ja pelaamista seuraten?

*Opiskelen Jyväskylän yliopiston liikuntatieteiden tiedekunnassa pääaineenani liikunnan yhteiskuntatieteet ja olen tekemässä lasten ja nuorten kilpaurheiluun liittyvää gradua **kilpaurheilevan lapsen vanhemmuudesta**. Nyt etsin keskustelukumppaneikseni sellaisia vanhempia, joilla on 1997 tai sitä ennen syntynyt lapsi, joka on harrastanut kilpailumielessä jo useamman vuoden ajan jääkiekkoa, jalkapalloa tai vaihtoehtoisesti taitoluistelua tai jotakin voimistelulajia.*

Jos aihe kiinnostaa, ja olet valmis keskustelemaan kanssani teemahaastattelun merkeissä tästä tärkeästä aiheesta, niin otathan minuun yhteyttä haastatteluajankohdasta sopiaksemme sähköpostitse tai soittamalla.

Yhteydenottoanne odotellen

Tytti Soini

040-7450598

tytti.soini@hel.fi